

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

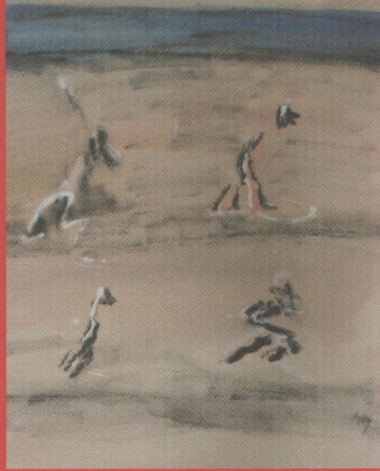
<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MAURICE BLANCHOT
FELAKET YAZISI

Fransızcadan Çeviren: Aziz Ufuk Kılıç

MONOKL

MonoKL Yayınları

- 1- **Ahmet Soysal** / *İlke Olarak Yaşam Üstüne Notlar ya da Mini-Etika*
- 2- **Jean-Luc Nancy** / *Demokrasinin Hakikati*
- 3- **Jean-François Lyotard** / *Pagan Eğitimler*
- 4- **Ahmet Soysal** / *Birlikte ve Başka I ve II*
- 5- **Thomas de Quincey** / *Immanuel Kant'ın Son Günleri*
- 6- **Jean-Luc Nancy** / *Tanrı, Adalet, Aşk, Güzellik: Dört Küçük Konferans*
- 7- **Emmanuel Levinas** / *Maurice Blanchot Üstüne*
- 8- **Michel Henry** / *Marx'a Göre Sosyalizm*
- 9- **Arthur Machen** / *Büyük Tanrı Pan - En Derindeki Işık*
- 10- **Sheckley, Clarke, Doyle, Asimov** / *Yamuk Bakan Öyküler (seçki)*
- 11- **Marguerite Duras** / *Yıkmak Diyor Kadın*
- 12- **Giorgio Agamben** / *Dünyevileştirmeler*
- 13- **Hervé Le Tellier** / *Bar Sonatları*
- 14- **Alain Badiou** / *Sonlu ve Sonsuz*
- 15- **Alain Badiou-Barbara Cassin** / *Heidegger, Nazizm, Kadınlar, Felsefe*
- 16- **Alain Badiou** / *Tarihin Uyanışı*
- 17- **Dionys Mascolo** / *Aşk Üstüne*
- 18- **Peter Sloterdijk** / *Derrida, Bir Mısırlı*
- 19- **Ahmet Soysal** / *İtkisel Mantık*
- 20- **Jean-Luc Nancy** / *Gitmek/Yola Çıkış*
- 21- **Giorgio Agamben** / *Dispozitif Nedir? Dost*
- 22- **Felix Guattari** / *Franz Kafka'nın Altmış Beş Düşü*
- 23- **Robert E. Howard** / *Almuric*
- 24- **Christian Bobin** / *Eksik Parça*
- 25- **Juan Pablo Villalobos** / *Tavşan Deliğinde Fiesta*
- 26- **Giovanni Papini** / *Düşsel Konçerto Cilt I*
- 27- **Hervé Le Tellier** / *Aştan Bu Kadar*
- 28- **Peter Ackroyd** / *Platon Günlükleri*
- 29- **Vladimir Jankélevitch** / *Ölümü Düşünmek*
- 30- **Jacques Lacan** / *Benim Öğrettiklerim*
- 31- **Bernard Stiegler** / *Politik Ekonominin Yeni Bir Eleştirisi İçin*
- 32- **Giorgio Agamben** / *Şeylerin İşareti: Yöntem Üstüne*
- 33- **Ahmet Soysal** / *Uzun Çizgi*
- 34- **Giorgio Agamben** / *Gelmekte Olan Ortaklık*
- 35- **Gianni Vattimo-Santiago Zabala** / *Hermeneutik Komünizm: Heidegger'den Marx'a*

- 36- **Antonio Negri** / *Sürgün*
- 37- **Jacques Lacan** / *Televizyon*
- 38- **Ahmet Soysal** / *Ruh Sorusu*
- 39- **Antonio Negri** / *Porselen Yapımı: Politikanın Yeni Bir Grameri İçin*
- 40- **Antonio Negri** / *Sanat ve Çokluk*
- 41- **A. Badiou, S. Zizek, J. L. Nancy, A. Soysal, G. Çıtak, I. Ergüden, J. Rogozinski, V. Çelebi, G. S. Tanyıldız, B. Stiegler** / *Direnişi Düşünmek*
- 42- **Hugh Howey** / *Silo: Wool 1*
- 43- **Maurice Blanchot** / *Bekleyiş Unutuş*
- 44- **G. Willow Wilson** / *Elif*
- 45- **Jean-Luc Nancy** / *Dünyayı Yaratmak ya da Küreselleşme*
- 46- **Catherynne M. Valente** / *Ölümsüz*
- 47- **Péter Zilahy** / *Son Pencere - Zürafa*
- 48- **Jacques Lacan** / *Baba-nın-Adları*
- 49- **Jean-Luc Marion** / *Görünürün Kesimi*
- 50- **Giovanni Papini** / *Düşsel Konçerto 2*
- 51- **Sarah Kofman** / *Ordener Sokağı, Labat Sokağı*
- 52- **Luis Fernando Verissimo** / *Borges ve Sonsuz Orangutanlar*
- 53- **Barış Acar** / *Proctustes'in Yatağı*
- 54- **Christian Bobin** / *Yerlerde Bir Aziz*
- 55- **Ahmet Soysal** / *Canlı Alev*
- 56- **Karl Ove Knausgaard** / *Kavgam Cilt I*
- 57- **Donald Barthelme** / *Kırk Öykü*
- 58- **Ahmet Soysal** / *Yolun Farkı*
- 59- **Alain Badiou** / *Gerçek Mutluluğun Metafiziği*
- 60- **Slavoj Žižek** / *Bedensiz Organlar: Deleuze ve Neticeler Üstüne*
- 61- **Hugh Howey** / *Vardiya*
- 62- **Christian Bobin** / *Neşe-İnsan*
- 63- **Jacques Derrida** / *Bağışlamak*
- 64- **Henri Michaux** / *Sihir Diyarında*
- 65- **Isaac Asimov** / *Sonsuzluğun Sonu*
- 66- **Ballard, Bisson, Blumlein, Borges, Coyle, Crumb, Emshwiller, Filippo, Ford, Goss, Gunn, Kafka, Knight, Lethem, Mairowitz, Roth, Rucker, Scholz, Yellin** / *Kafkaesk Öyküler*
- 67- **Felipe Alfau** / *Locos: Bir Jestler Komedi*
- 68- **Jacques Ranciere** / *Suskun Söz*

- 69- **Michel Henry** / *Yaşam ve Felsefe: Söyleşiler*
70- **Etienne Balibar** / *Yurttaşlık*
71- **Ahmet Soysal** / *Nagarjuna'nın Düşüncesi*
72- **Giovanni Papini** / *Bitik Adam*
73- **Knut Hamsun** / *Gizemler*
74- **Karl Ove Knausgaard** / *Çocukluk Adası*
75- **Henry Marsh** / *Sakın Zarar Verme*
76- **John Barth** / *Yüzen Opera ve Yolun Sonu*
77- **Ta-Nehisi Coates** / *Dünyayla Benim Aramda*
78- **Jon Fosse** / *Sabahtan Akşama*
79- **Amy Leach** / *Öyle Şeyler Ki*
80- **Teju Cole** / *Hırsız Her Gün Bayram*
81- **Ted Chiang** / *Geliş*
82- **Jim Dodge** / *Taş Kavşak*
83- **Czeslaw Milosz** / *Tutsak Edilmiş Akıl*
84- **Kobo Abe** / *Kumların Kadını*
85- **Philip Roth** / *Ölen Hayvan*
86- **Karl Ove Knausgaard** / *Karanlıkta Dans*
87- **Clarice Lispector** / *Yıldızın Saati*
88- **Clarice Lispector** / *Yaşam Suyu*
89- **Max Porter** / *Tüylü Bir Şeydir Şu Yas*
90- **Hugh Howey** / *Toz*
91- **Maurice Blanchot** / *Felaket Yazısı*

MonoKL
“Mono Kurgusuz Labirent”

YAZININ DOSTLUĞU
ile
DOSTLUĞUN YAZISI

MonoKL Düşünce

Felaket Yazısı
Maurice Blanchot

Kitabın Özgün Adı:
L'Écriture du désastre

©Editions Gallimard, 1980

©Monokl Yayınları, 2014

Sertifika Numarası: 22834

ISBN: 978-605-5159-62-7

Birinci Basım: 2017 Eylül
Fransızcadan Çeviren: Aziz Ufuk Kılıç
Kitap Editörü: Volkan Çelebi
Düzeltili: Ayşegül Ergül Aslan
Baskı Hazırlık: MonoKL
Kapak Resmi: Henri Michaux
Dağıtım: Kırmızı Kedi

Baskı: Pasifik Ofset Ltd.Şti.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No:3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
Haramidere - İstanbul
Sertifika Numarası: 12027

MonoKL Yayınları
Uğur Mumcu Mah. Serçe Sok. No:33 D:3
Kartal - İstanbul
e-posta: editor@monokl.net
www.monokl.net
www.monoklkitap.com

MAURICE BLANCHOT

FELAKET YAZISI

Fransızcadan Çeviren: Aziz Ufuk Kılıç

MONOKL

◆ Felaket her şeyi olduğu gibi bırakırken, her şeyi harap eder. Tek tek şu kişiye ya da bu kişiye erişmez, “ben” onun tehdidi altında değildir. Korunmuş olarak, kenarda bırakılmış olarak beni tehdit ettiğinden dolayıdır ki, felaket bende, benim dışımda olanı, edilgin olarak başkası durumuna gelen benden bir başkasını tehdit eder. Felaketin varışı (*atteinte*) yoktur. Onun tehdit ettiğı, erişim (*atteinte*) dışındadır, onun yakında mı uzakta mı olduğu bilinemez –tehdidin sonsuzu, belli bir tarzda, her çeşit sınırı darmadağın etmiştir. Biz, felaketin, onu geleceğı yerleştiremeden, kenarındayızdır: Daha doğrusu, o, hep çoktan olmuş bitmiştir, oysa biz kenarda ya da tehdit altındayızdır, ki bütün bu ifadeler geleceğı içerirdi, eğer felaket gelmeyecek olan, her türden gelişi durdurmuş olan olmasaydı. Felaketi düşünmek (tabii bu olanaklıysa, ki değildir, felaketin düşünce olduğundan şüphe duyduğumuz ölçüde), onu düşünmek için artık bir geleceğı sahip olmamaktır.

Felaket ayırdır, en ayrı olandır.

Felaket meydana geldiğinde, o gelmez. Felaket, onun olmak-üzere-liğidir (*imminence*), ama mademki gelecek, yaşanmış zamanın dü-zeninde onu tasarladığımız anlamda, felakete aittir, felaket onu hep şimdiden geri çekmiş ya da caydırmıştır, felaket için gelecek yoktur, onun gerçekleşeceği bir zamanın ya da uzamın olmaması gibi.

◆ *O, felakete inanmaz, felakete inanılmaz, yaşanılrsa da ölünse de. Onunla boy ölçüşebilecek hiçbir inanç yoktur, ve aynı zamanda felakette bir çeşit ilgisizlik, ilgisiz olan söz konusudur. Gece, beyaz gece –böyledir felaket, karanlığın eksik olduğu o gece, ışık onu aydınlatmadan.*

◆ Şaşmaz bir biçimde uzatılan bir doğru üzerine serilen çember, ebediyen merkezden yoksun bir çemberi yeniden oluşturur.

◆ “Yanlış” birlik, birliğin sahtesi, onun doğrudan sorgulanmasın-dan daha çok gölge düşürür birliğin üzerine, kaldı ki bu sorgulama olanaklı da değildir.

◆ Kitap içindeyken herkes için okunabilir ama kendi kendisi için çözülemez olmak mıdır acaba, yazmak? (Jabès bunu bize hemen hemen söylememiş midir?)

◆ Eğer felaket yıldızdan ayrı olmak (yüksekteki rastlantıyla ilişki kopmuş olduğundaki kaybolmuşluğu işaret eden batış) anlamına geliyorsa, o, felaketsi zorunluluk altına düşüşü belirtir. Yasa felaket midir, üstün ya da uç yasa, kodlanamaz yasanın aşırısı: bizi ilgilen-dirmeksizin yazgılanmış olduğumuz. Felaket bize bakmaz (bizimle bir işi yoktur), o bakıştan yoksun sınırsızdır, başarısızlık terimleriyle ya da salt ve yalın kayıp olarak ölçülemez olandır.

Felakete hiçbir şey yetmez; bu demektir ki, katıksız yıkım olması bakımından yok etme nasıl felakete uymuyorsa, aynı şekilde bütünlük (*totalité*) düşüncesi de onun sınırlarını belirtemez: Her şeye erişilmiş ve her şey yok edilmiş, insanlar ve tanrılar yokluğa geri gönderilmiş, her şeyin yerine hiçlik gelmiş, bunlar hem çok fazladır hem de çok az. Felaket büyük harfle yazılmaz, ölümü geçersiz kılar belki de; o, ölmenin aralanmasıyla (*espacement*) üst üste gelmez, bir yerde onun yerine geçer. Ölmek bize bazen (hiç kuşkusuz haksız yere) şu duyguyu verir: ola ki ölürsek felaketten sanki kurtulacağız diye ya da ona kendimizi teslim etmiş olmayacağız diye düşünürüz –intiharın özgürleştirdiğine ilişkin yanılsama buradan gelir (ama yanılsamanın bilinci yanılsamayı dağıtmaz, bizim ondan ayrılma-mızı sağlamaz). Siyah renginin hafifletilmesi –aynı anda güçlendi-rilmesi– gereken felaket, bizi belli bir edilginlik fikrine açar. Felaket-le ilişkide (*par rapport à*: felaketle karşılaştırıldığında) edilginizdir, ama felaket belki edilginliğin (*passivité*: geçmişliğin) kendisidir, bu bakımdan geçmiştir ve daima geçmiştir.

◆ *Felaket her şeyle ilgilenir.*

◆ Felaket: delirmiş düşünce değil, hatta belki daima kendi deliliğini taşıması itibarıyla düşünce bile değil.

◆ Felaket ölüm düşüncesindeki sığınağı elimizden alarak, bizi korkunç ya da trajik olandan caydırarak, istemeye ve iç devinime yönelik tüm ilgimizi elimizden alarak, şu soruyla oynamamıza da izin vermez: Felaketin bilgisi için ne yaptın?

◆ Felaket unutuşun yanındadır; belleksiz unutuş, iz bırakmamış olanın kımıltısız bir şekilde geri çekilişi –belki de anımsanamaz olan; unutuşla anımsamak, yeniden dışarısı.

◆ “Bilgi için acı çektin mi?” Nietzsche bize bunu sorar, ama acı çekme sözcüğünü yanlış anlamamız koşuluyla: Katlanma, her çeşit görüşe, bilmeye göre geride duran tamamen edilgin olanın değil’i. Tabii eğer bilgi bizi taşımıyor, sürgün etmiyorsa, o bilgi ki felaketin bilgisi değildir ama felaket olarak ve felaket yoluyla bilgi olur; felaket bizi çarpmıştır ama dokunmadan, biz bilinmezin bilgisizliğiyle karşı karşıya kalmışken, böylece sürekli unutturken.

◆ Felaket, en küçüğe ilişkin kaygı, arızı olanın egemenliği. Bu bize unutuşun olumsuz olmadığını ya da olumsuzun olumlamadan sonra gelmediğini (yadsınmış olumlama), ama var olan en eskiyle, asla verilmiş olmaksızın çağların dibinden gelecek olanla ilişkide olduğunu kabul ettirir.

◆ Şu doğrudur ki felakete nazaran çok geç ölünür. Ama bu bizi ölmekten vazgeçirmez, bizi zamansız ölüme katlanmaya davet eder, daima çok geç olan vakitten sıyrılarak, geri dönen felaketten başka hiçbir şeyle ilişkimiz olmaksızın.

◆ Hiç hüsrana uğramamış, ama hüsrana yokluğundan değil, hüsrana daima yetersiz kaldığından.

◆ Felaketin mutlak olduğunu söylemeyeceğim, tersine, felaket mutlaka yönünden eder, gider ve gelir, göçebe bir telaş gibi, ancak dışarısının duyumsanamaz ama yoğun aniliğiyle, âdeta kararın ötesinden bize gelen karşı konulamaz ya da öngörülmemiş bir kararlılık gibi.

◆ Felaketin gözetimi altında yaşar gibi okumak, yazmak: tutku dışı edilginliğe açık hâlde. Unutuşun yüceltilmesi.

Sen değilsin konuşacak olan; bırak, unutuşla ya da sessizlikle olsa bile, felaket konuşsun sende.

◆ Felaket daha şimdiden tehlikenin ötesine geçmiştir, –onun tehdidi altında olduğumuzda bile. Felaketin özelliği, onun yalnızca tehdidi altında ve böylelikle tehlikenin ötesinde olunduğudur.

◆ Düşünmek felaketi art-düşünce olarak adlandırmak demektir.

Buraya nasıl geldiğimi bilmiyorum, ama düşünceye mesafeli durmaya götüren düşünceye doğru varmış olmam mümkündür; zira o bunu verir, mesafe. Ama (bu türden bir uç düşüncesi, bir kıyı düşüncesi altında) düşüncenin ucuna gitmek ancak düşünce değiş-tirerek mümkün değil midir? Öyleyse, şu buyruk verilir: düşünceni değiştirme, onu yinele, yineleyebiliyorsan.

◆ Felaket vermedir (*don*)¹, felaketi verir: sanki olmadan ve olmadan daha uzağa gider gibidir. O, haslığa-geliş (*avènement*)² (varının [başımıza gelenin])³ has olanı) değildir –varmaz, öyle ki bu düşünceye varırsam bile ancak bilmeksizin, bir bilginin ele geçirilmesi olmaksızın varırım. Yoksa felaket; varmayanın, varırsız ve olmanın dışından gelenin meydana gelişi, ve sanki sürüklenerek meydana gelişi midir? Ölüm sonrası felaket midir?

◆ Düşünmemek: kendini tutmadan, aşırılıkla, düşüncenin panik kaçıışı içerisinde.

1 *Don: verme, veriş, bağış, armağan* karşılıkları birlikte akılda tutularak düşünülmelidir. Metnin genelinde “verme, veriş” olarak karşılanmıştır [ed.n.].

2 Metnin ilerleyen kısımlarında *Ereignis* olarak da anılacak olan haslığa-geliş-olayı, öze-geliş-olayı: *avènement; évènement (olay) kavramından farklıdır. Avènement, yerine göre haslığa-geliş, yerine göre de has-olarak-geliş şeklinde karşılanmıştır; kendi kendisine ansızın çıkagelen olay ve genel olarak olay ile bağlantılıdır. Öze-geliş-olayını ifade eder. Blanchot aynı kavram çerçevesinde birçok felsefi türetimi söz konusu etmektedir, Heidegger'den Derrida'ya varıncaya dek. Bunlardan en önemlileri, *propere* (has olan, özgü), *propriété* (haslık, özellik, mülkiyet) ve *appropriation* (haslaştırma, uygunlaştırma, kendine mal etme) kavramlarıdır [ed.n.].*

3 [...] parantez biçimi metinde söylenmek istenen çoklu anlamları yansıtmak üzere editör tarafından eklenmiştir, sonraki sayfalar için de aynı yöntem geçerlidir [ed.n.].
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rante.org>

◆ *Kendine şunu diyordu: Sen kendini öldüremezsın, intiharın senden önce gelir. Ya da: O ölmeyi beceremededen ölür.*

◆ Gün için değil de, yıldızlardan kurtulmuş bir gece için tanıklık edecek bir güneşin sınırsız uzamı, çoğul gece.

◆ *“İnsanların yakalandığı ritmi tanı.”* (Arkhiolos.) Ritim ya da dil. Prometheus: “Bu ritme kapılmışım.” Değişmekte olan diziliş. Nedir ritim? Ritmin gizemindeki tehlike.

◆ “İnsanları kendisine dek düşlemiş olan herhangi birinin zihninde varlığın (tanınabilir işaretleri olan) saf ritmik motiflerinin tam bir dökümünden başka bir şey olmasın da.” Mallarmé.

◆ Felaket kasvetli değildir, herhangi birisiyle ilişkisi olabilseydi her şeyden özgürleştirirdi, bir dil terimi olarak, bir dilin süresinin dolduğu yerde şen bir bilgiyle tanınırdı. Ama felaket tanınamaz, tam da düşüncenin içinde bizi düşünülmesinden caydırır, yakınlıktan ötürü uzaklaştıran şeyin bilinmeyen adıdır. Yalnızdır yalnızlığı bozan ve yalnızdır her türlü düşünceyi taşıran felaket düşüncesine kendini açan, dışarısının yoğun, sessiz ve felaketsi olumlanması olarak yalnız.

◆ Dini olmayan, keşkesiz ve geçmişe özlemsiz bir yineleme, arzu edilmeyen geri dönüş; öyleyse felaket yineleme olmaz mı, uçta olanın tekilliğinin olumlanması? Felaket ya da doğrulanamayan, has olmayan [özsüz olan].

◆ Yalnızlık yoktur eğer yalnızlık, yalnızlığı, yalnız olanı çoğul dışarıya açmak için bozmuyorsa.

◆ Kalakalmış unutuş (anımsanamaz olanın⁴ anısı): Böyle yazar-bazar kendini (*se dé-crit*) felaket, üzüntü olmadan, vazgeçmeyen, has olmayanın [öz olmayanın] sürekli olarak dönüşünden başka hiçbir şeyi duyurmayan bir oluruna bırakmanın edilginliği içinde. Felaket, belki onu başka sözcükler, tüm sözcükleri çeken neşeli sözcükler altında tanıyoruzdur, sözcükler için bir bütün varmış gibi.

◆ *Durgunluk, holokost yanığı, gün ortası yok olma –felaketin dinginliği.*

◆ Dışlanmış değil, ama artık hiçbir yere girmeyecek biri gibi.

◆ İçine edilgin bir yumuşaklıkla nüfuz edilmiş hâlde, onda sanki felaketin bir önsezisi –en yumuşak öngörüsüzlükle gelen bir anısı

4 *Immémorable*: metin boyunca genel olarak “anımsanamaz olan ya da bellek-dışı olan” karşılıklarıyla karşılanmıştır. Hatırlanamaz olan karşılığı da nadiren de olsa kullanılmıştır [ed.n.].

var. Felaketle zamandaş değiliz: Bu onun farkıdır ve bu fark onun kardeşçe gözdağıdır. Felaket, dahası, fazlası, yalnızca saf olmayan kayıp olarak kendini gösteren aşırılıktır (*excès*).

◆ Felaket düşünce olduğu ölçüde felaket getirmeyen düşüncedir, dışarısının düşüncesi. Dışarıya erişimimiz yoktur, ama dışarısı daima daha şimdiden başımıza değmiştir, atılan olduğundan.

Felaket, uzamını yitiren, bir yok etmeyle cezalandırmadan o yayılamayıp içerisinde hep geri gelendir, daima felaket sonrasındaki felakettir, yakıp yıkmayan sessiz geri dönüştür, ki felaket o dönüşte saklanır. Saklanma, felaket etkisi.

◆ “Ama benim gözümde ancak yumuşaklıkta büyük bir şey vardır.” (S.W.) Ben aslında şöyle derdim: Uca ancak yumuşaklıkla varılır. Yumuşaklığın fazlalığı yoluyla delilik ya da yumuşak delilik.

Düşünmek, silinmek: yumuşaklığın felaketi.

◆ “Bir kitaptır ancak patlayış denilen.” (Mallarmé.)

◆ Deneyimlenemeyen felaket, tüm deneyim olanağından kendini çeken felaket –yazının sınırı. Yinelemek gerek: Felaket yazıyı

yazar-bozar (*dé-crit*). Demek değildir ki yazı gücü olarak felaket kendini yazıdan dışlasın, yazının dışında kalsın, metin-dışı olsun.

◆ *Karanlık felakettir ışı ğı taşıyan.*

◆ İsimsizin hareketi yoluyla boş yere yeniden ele alınan, bir takma-ada (*sur-nom*) dönüşme riskini daima taşıyan adın dehşeti – onuru– şuradan ileri gelir: bir şimdide kimliği belirlenmiş, bir-leştirilmiş, sabitlenmiş, durdurulmuş olmak. Yorumcu –eleştiren, öven– şunu der: İşte sen busun, bu senin düşündüğündür; hâlâ felaketin beklediği ve hep yolundan ayırdığı yazı düşüncesi işte şimdi adda görünür kılınmış, takma-adını almış ve sanki kurtarılmış, ama yine de övgüye ya da eleştiriye (ikisi de aynı şeydir) teslim edilmiştir, yani bir üst-yaşama (*sur-vie*) adanmıştır. Adların ölü çukuru [üst üste yığıldığı yer], asla boş olmayan kafalar.

◆ Parçalı olan (*le fragmentaire*), dengesizlikten (sabit olmayıştan) çok, telaşı, düzen bozmayı vadeder.

◆ Schleiermacher: Bir yapıt üretmekle kendimi kendi başıma üretmekten ve ifade etmekten vazgeçiyorum, kendimi insanlığın anonim sürekliliğine kaydetmekten ve kendimi dışsal bir şeyde gerçekleştirmekten vazgeçiyorum –sanat yapıtı ile ölüm arasındaki ilişki buradan gelir, her iki durumda da tehlikeli bir eşi ğe, apansızın geri

döndürüldüğümüz can alıcı bir noktaya yaklaşırız. Keza Frederick Schlegel, ölümün içerisinde yok olmaya özlemimiz olduğunu gösterir: “İnsan her yerde en yüksekte olandır, hatta tanrısal olandan bile daha yüksekte.” Sınıra geçiş. Yine de, yazdığımız andan başlayarak, hem de ne kadar az yazarsak yazalım –ki az sadece fazlalıktır– geri döndürülmenin söz konusu olduğu bir sınıra –tehlikeli eşige– yaklaştığımızı biliyor olmamız mümkündür.

Novalis’e göre zihin iç kıpırtısı ve tedirginlik değil, dinginlik (çelişki barındırmayan nötr nokta), ağırlık, hantallıktır, Tanrı’ysa “sonsuzca sıkıştırılmış bir metal, tüm varlıkların en ağır ve en cismanisidir”. “Ölümsüzlük sanatçısı”, ruh ile bedenin karşılıklı olarak duyumsa(n)maz oldukları sıfır noktasını gerçekleştirmeye çalışmalıdır. Duygusuzluk, derdi Sade.

◆ Sözcükler karşısında bezginlik, aynı zamanda bu birbirinden ayrı yazılan sözcüklere duyulan arzudur, anlamlarından gelen güçlerinde kırılmış ve söz dizimini ya da dizgenin sürekliliğini oluşturan bir-biri ardına gelişlerde bozulmuş olan sözcüklere (elbette bu, ancak dizgenin bir biçimde önceden tamamlanmış ve şimdiki zamanda gerçekleştirilmiş olmasıyla mümkün olabilir). Asla bir şimdide kalmayan, akıl-dışılığın mühletini veren delilik, “yarın delirecek”teki delilik, ondaki düşüncüyü büyütme, ağırlaştırmak ya da hafifletmek için kullanılmaması gereken delilik.

◆ Geveze düzyazı: çocuk gevelemeleri, ama yine de ağzından söz değil salya akan budala, gözyaşlarını tutamayıp artık kendini koyuveren, sözcükler olmadan koyuveren, güçten yoksun, ama yine de akan söze kendini tutan yazıdan –ustalığın ötesinde bile olsa– daha yakın olan adam. Bu anlamda sessizlik varsa yalnızca yazılmış olarak vardır, parçalanmış ihtiyat, ayrıntıyı olanaksız kılan çentik olarak.

◆ İktidar = grubun başı, egemenden (*dominateur*) türer. *Macht* ise araçtır, makinedir, olanaklı olanın işlevidir. Sayıklayan ve arzulayan makine, işlevi olmayanı işletmek için boşuna çabalar; iktidar-dışı (*non-pouvoir*) olan sayıklamaz, daima daha şimdiden yuvasından, yolundan çıkmıştır, dışarıya aittir. (İktidar-dışı olanı söylemek için) “İktidar bizde ama ondan faydalanmayacağız” demek yetmez, çünkü bu tanrısallığın tanımıdır; el çekiş, tutum almaktan uzaklaşma, kendisinin daha en baştan felaketin işareti olduğunu hissetmiyorsa, yeterli değildir. Hâkimiyeti yalnızca felaket uzakta tutar. Dilerdim ki (örneğin) felaketten işaret alan bir psikanalist olsun. İmgeseli kendini iktidardan kaçırın şey olarak anlamak koşuluyla, imgesel üzerindeki iktidar. İktidar-dışı olarak yineleme.

◆ Şunu söylemeye (düşünmeye) hep *gereksinimimiz* var: Başıma (çok önemli) bir şey geldi, bu da aynı zamanda şu anlama gelir, bu şey başa gelebilecek şeylerin düzenine ya da önemli olanın (*importe*) düzenine ait bir şey değildir ama dışarı götüren (*exporte*) ve sürgün eden (*déporte*) bir şeydir. Yineleme.

◆ Bazı “vahşiler”de (devletsiz toplumda), şef sözcükler üzerindeki hâkimiyetini kanıtlamalıdır: sessizlik yoktur. Aynı zamanda, şefin sözü dinlenmek için söylenmez –kimse baştakinin sözüne kulak vermez, daha doğrusu kulak vermezmiş gibi yapılır; gerçekten de şef geleneksel yaşam normlarının kutsanmasını tekrarlamaktan başka hiçbir şey söylemez. İktidarın görünüşteki yerinden gelen bu boş söz, ilkel toplumun acaba hangi talebine karşılık gelmektedir? Şefin söylemi boş olduğu içindir ki iktidardan ayrılmıştır –iktidarın yeri toplumun kendisidir. Şef söz unsurunda hareket etmelidir, yani şiddetin tersi noktaya gelmelidir. Şefin sözünün görevi, bu boş sözün (boş-olmayan, geleneksel, aktarıma dayalı sözün) sürekli akmasıdır, bu boş söz ki aynı zamanda onun bağlı bulunduğu kabileye karşı görevidir, sonsuz bir borçtur, söz insanına iktidar insanı olmayı yasaklayan güvencedir.

◆ Soru var oysa hiç kuşku yok; soru var, ama hiç yanıt arzusu yok; soru var ve söylenebilecek bir şey yok, ama ancak söylemek-üzzerelik var. Tüm soru olanağını aşan sorgulama, söz konusu ediş.

◆ Oyunu eleştiren ya da bir yana iten, zaten oyunun içine girmiştir.

◆ Şu nasıl iddia edilebilir: “Hiçbir şekilde bilmediğin şey, sana hiçbir şekilde eziyet edemez?” Ben bilmediğim şeyin merkezi değilim ve benim bilgisizliğimi örten kendine has bir bilgisi vardır bu eziyetin.

◆ Arzu: Öyle hareket et ki her şey her şeyden daha fazla olsun ve yine de her şey olarak kalsın.

◆ Yazmak en azından şu anlama gelebilir: Hataları kullanmak. Konuşmak onları yayar, bir hakikat izlenimi vererek onları dağıtır.

Okumak: yazmamak; okuma yaşağında yazmak.

Yazmak: yazmayı reddetmek –reddederek yazmak, öyle ki, ondan bir çift söz istenmeyegörsün, hemen bir tür dışlama dile gelir, sanki insan fazladan yaşamak [yaşayakalmak] zorunda, sanki ölmeyi sürdürmek adına kendini yaşama ödünç vermek zorunda bırakılmış gibidir. Yazmayarak [gıyaben] yazmak.⁵

◆ Tesellisi olmayan yalnızlık. Kıpırdamayan ama yine de yaklaşan felaket.

◆ Yaşama *ödevi* diye bir şeyden nasıl bahsedilebilir? Daha da ciddi bir soru: *benim* ölmemle bütünüyle tükenecek, *benim* ölümümle tatmin olabilecek hatta bundan da kuvvetli olabilecek ölüm arzusu paradoksal olarak şu anlama gelir: başkaları yaşam onlar için bir zorunluluk olmadan yaşarlar. Ölme arzusu yaşama ödevinden kurtarır, yani zorunluluk olmadan (ama sorumluluk olmadan değil, sorumluluk yaşamın ötesinde olduğundan).

⁵ *Ecrire par défaut*: gıyaben, eksikliğinde yazmak; yazmak için gerekli olanın eksikliğiyle, kusuruyla, yazmayarak yazmak [ed.n.].

◆ Okumanın endişesi: her metin, ne kadar önemli, eğlenceli, ilginç olursa olsun (ve öyle olduğu izlenimini ne kadar verirse versin) boş-tur: dibi yoktur, bir uçurumu atlayıp aşmak gerekir, ve olur da sıç-
ranmazsa, bir anlamı da olmaz.

◆ Wittgenstein'in "mistisizmi", birliğe duyduğu güvenin dışında, *ko-nuşulamayan yerde gösterilebileceğine* inanmasından ileri gelir. Ama dil olmadan hiçbir şey gösterilemez. Ve susmak yine konuşmaktır. Sessizlik olanaksızdır. Sessizliği arzulamamız bundandır. Her türlü fenomeni, ortaya çıkmayı ya da göstermeyi –tüm belirişi– öncele-yen Yazı (ya da Söyleme).

◆ Yazmamak –buraya varmadan önce gidilen yol ne kadar uzun-dur, üstelik hiçbir zaman emin olunmadan, bu ne bir ödül ne de bir cezadır, yalnızca belirsizlik ve zorunluluk içinde yazmak lazımdır. Yazmamak, bir yazı etkisi; bir edilginlik izi, bir mutsuzluk kaynağı gibidir. Ne kadar çok çaba yazmamak için, yazarak yine de yazma-mam için –ve en sonunda, taviz verdiğim en uç noktada, yazmayı keserim; ama umutsuzluk içinde değil, umulmadık bir şey gibi: işte bu, felaketin lütfudur. Doyuma ulaşmayan, doyması olmayan, fakat kesinlikle olumsuz da olmayan arzu. "Yazmamak"ta olumsuz olan hiçbir şey yoktur; o, hâkimiyeti olmayan, egemenliği olmayan bir yoğunluk, büsbütün edilgin olanın takıntısıdır.

◆ Hatasız yanılmak⁶: bir edilginlik işareti.

◆ Yazmak istemek, ne kadar da saçma! Yazmak, istemenin çürümesi, aynı şekilde iktidarın yitirilmesi, düzenli şekilde atmakta olanın düşüşüdür, bir kez daha felakettir.

◆ Yazmamak: boşlama, savsaklama onu açıklamaya yetmez; ege-menlik dışı bir arzunun yoğunluğudur belki de –dışarıyla birlikte daldırılma ilişkisidir. Felaketle içli dışlı kalmaya izin veren edilginlik.

O bütün enerjisini yazmamaya verir, öyle ki yazarken, güç yetirememekten ötürü, güç yetirememenin yoğunluğunda yazsın.

◆ Endişenin ortaya-çıkarmadığı. Çünkü endişe içindeyken, ortalar-da olmazsın.

6 *Défaillir sans faute*: hatasız yanılmak, hiç şaşmadan yanılmak, kusur işlemeyen batmak, kusur yokluğunda çökmek, eksiği yokken üstesinden gelememek anlamlarında. *Défaillir* ve *défaillance* metin boyunca Blanchot tarafından sık sık kullanılmakta; *défaut* ve *manquer* gibi kavramlarla da metin içinde çeşitli etkileşimlere sahip; *défaillir* yerine göre yanılma, güç yetirememeye, yetersizlik, çöküş karşılıklarıyla karşılanmıştır; kavram ve türevleri edilginlikle bağlıdır, her şey yolundayken bile hiçbir zaman yolunda gitmemiş olanı, eksiği yokken yokluğa düşeni, bir şey düzgün bir şekilde yapılırken bile düzelmeyeni, düz olmayanı, tutturulamayanı, güçten ve kendilikten azade olan bir şeye güç yetirememeyi, onun üstesinden gelememeyi, bir yetememeyi, bir bozukluğu, bir zayıflığı; nihayetinde daha en başından daima teslim alanı, daha en başından daima teslim olunan bir edilginliği ifade eder. Yazmayarak yazmak'tan kasıt da budur. Çoklu katmanların hepsi birlikte tınlamaktadır [ed.n.].
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

◆ Felaket hiçbir zaman karşılanmaz [buyur edilmez]; onu iktidar-dışı olanın beklentisi içerisinde, size bir lütuf getirenin olmak-üzzereliğinde karşılamanın dışında.

◆ Sözcükler birer silah, birer eylem aracı, birer kurtuluş olanağı olmaktan vazgeçsin. İşte o zaman bozguna bel bağlayalım.

Yazmanın da yazmamanın da bir önemi kalmadığında; yazı –ister gerçekleşsin isterse gerçekleşmesin– değişir; işte bu, felaket yazısıdır.

◆ Başarısızlığa güvenmeyelim, bu başarı kazanma nostaljisinden başka bir anlama gelmez.

◆ Ciddi olanın ötesinde oyun vardır, ama oyunun ötesinde, oyunu oyun olmaktan çıkaran bir şey aranır: olumsal olan, ondan kaçamaz hiç kimse; ve durumla alakalı olandır, içine düştüğüm, daha başından hep düşmüş olarak.

Günler geceler sessizlik içerisinde geçer. Söz işte budur.

◆ Her şeyden kopmuş, hatta kendi kopukluğundan bile.

◆ Ben'in bir kurnazlığı: Aşkînsal ya da biçimsel bir Ben'i korumak için ampirik beni feda etmek, ruhunu (ya da bilmeme de dâhil olmak üzere bilmeyi) kurtarmak için kendini yok etmek.

◆ Yazmamak bir “yazmayı istememek”e göndermemelidir, hatta her ne kadar daha muğlak da olsa, “ben yazamam”a da göndermelidir, ki bu da hâlâ aslında nostaljik bir tarzda bir ben'in kendi gücünü kaybedişi ile ilişkisini ortaya koyar. İktidar olmadan yazmamak, yazıdan geçişi varsayar.

◆ En az iktidar nerede var? Söзде mi, yazıda mı? Ben yaşarken mi, ben ölürken mi? Ya da ölmek beni ölmeye bırakmadığında mı?

◆ Seni iktidardan uzaklaştıran etik bir kaygı mı? İktidar bağlar, iktidar-dışı olan bağları çözer. İktidar-dışı olan bazen arzu edilemez olanın yoğunluğunda taşır.

◆ Kesinlik olmadan, kuşku duymaz o, kuşkunun dayanağından yoksundur.

◆ Felaket düşüncesi, eğer düşüncüyü söndürmüyorsa, bu düşüncenin bizim hayatımıza neler getireceği konusunda bizi kaygısız kılar, her türlü başarı ve başarısızlık fikrini kenara atar, sözün eksik oldu-

ğu sessizliğin, sıradan sessizliğin yerine, kendisini ayrı bir yere, kıyıya koyan ve başkasının kendini susarak müjdelediği bir sessizliği yerleştirir.

◆ Geriye çekilme, geliştirme değil. Bir yerde Sanat böyle bir şeydir, Isaac Louria'nın Tanrısı, ancak kendini dışlayarak yaratan Tanrısı gibi.

◆ Yazmak gerçekten de önemi olmayan bir şeydir, yazmak önemli değildir. İşte yazmayla ilişki buradan itibaren karara bağlanır.

◆ Bizi felaketle ilgili bir yöne iten soru daha şimdiden felakete aittir: o bir sorgulama değildir, o bir duadır, taleptir, yardım çağrısıdır; felaket felaketi çağırır, ki selamet, kefarete düşüncesi, korkuyu elinde tutarak, kalıntı olarak yine kendisini ortaya koyamasın, onaylayamasın.

Felaket: zamana-karşı.

◆ Beni “birliğe” maruz bırakan başkasıdır, yeri doldurulamaz bir tekilliğe inandırarak, sanki ondan eksik olmayacakmışım gibi beni biricik kılından geri çekerek.

Ben vazgeçilmez değilimdir, bendeki herhangi biridir başkası tarafından çağrılan, ona yardım borcu olan –biricik-olmayan, daima

yeri doldurulan– kişi olarak. Başkası aynı zamanda hep başkasıdır, ama kendini bir’e ödünç veren başkası, şu ya da bu kişi olmadan ve yine de her seferinde tek olan başkası, ki her şeyimi ona borçluyumdur, kendimi yitirmem de dâhil.

Yüklediğim sorumluluk benim değildir ve belli olmuştur ki ben artık ben değilimdir.

◆ “Sabırlı ol.” Sade bir söz. Çok titizlik gerektiriyordu. Sabır benden daha başından yalnızca iradi kısmımı değil, sabırlı olma gücümü de çekip alır: Ben eğer sabırlı *olabiliyorsam*, demek ki sabır içinde kendimi tuttuğum beni benden geri alıp da kullanıp atmamıştır. Sabır bir yandan öbür yana beni “hepten edilgin-olmayan”ın edilginliğine açar, o edilginlik ki böylelikle edilgin olanın yalnızca etkin olanla karşıt olacağı yaşam düzeyini terk etmiştir: aynı tarzda biz de atıllığın (tepki vermeden maruz kalan âtil nesnenin, onunla birlikte gidenin, canlı kendiliğindenliğin, salt özerk etkinliğin) dışına düşeriz. “Sabırlı ol.” Kimdir bunu söyleyen? Bunu söyleyebilecek ve bunu duyabilecek hiç kimse yoktur. Sabır ne salık verilir ne de buyrulur: ölmenin öyle bir edilginliğidir ki, artık ben olmaktan çıkan ben felaketin sınırsızlığına yanıt verir, bu öyle bir şeydir ki hiçbir şimdi onu anımsayamaz.

◆ Sabır yoluyla felaketteki Başka ile olan ilişkimi üstlenirim, ki bu ilişki onu ne üstlenmeme ne de ona katlanmak için kendimde kalmama izin verir. Sabır yoluyla benden sabırlı bir ben’e giden her türlü ilişki kesilir.

◆ Anımsanamaz felaketin yapıyakin sessizliği, *anonim* ve *bensiz* bir şekilde, onu başka gecede kaybolmak zorunda bıraktığından beri (boğucu, boş, tamamen dağılmış, parçalanmış, yabancı o gecede), onu ayırdığından beri ve başka geceyle ilişki onu kendi yokluğuyla, uzak sonsuzluğuyla kuşatsın diye onu ayırdığından beri, sabrın çilesinin, şimdiz bir zamanın edilginliğinin –yokluğun, zaman yokluğunun– onun tek kimliği olması gerekiyordu, geçici bir tekilliğe indirgenmiş tek kimliği.

◆ Yazı ile edilginlik arasında bir ilişki varsa, bu da ikisinin de öznenin silinmesini, takatsizliğini varsaymasıdır: bir zaman değişikliğini varsaymasıdır: yani olmak ile olmamak arasında, henüz gerçekleşmemiş bir şeyin yine de meydana geldiğini, daima çoktan çıkıp gelmiş olarak başa geldiğini varsaymasıdır –nötr olanın başıboşluğu [esersizliği], parçalı olanın sessiz kırılğanlığı.

◆ Edilginlik: Onu ancak kendi kendini tersini çeviren bir dille ortaya atabiliyoruz. Eskiden ızdıraptan medet umardım: ızdırabını çekemediğim bir ızdıraptı, öyle ki bu yapa-mamada hâkimiyetten ve birinci şahıs özne statüsünden dışlanmış ben, azledilmiş, konumundan edilmiş ve rahatsız edilmiş ben ızdıraba katlanabilen ben olarak kaybolup gidebilirdi; ızdırap var, ızdırap olacaktır, ama artık ızdırap çeken bir “ben” olmayacaktır; ve bu ızdırap kendini sunmamaktadır, şimdiye taşınmamaktadır (ızdırap yaşanmaz bile), şimdizsizdir, başlangıcı ve sonu olmadığı gibi, zaman kökten anlam (yön) değiştirmiştir. Şimdizsiz zaman, bensiz ben, bir deneyimin –bir bilgi

biçiminin– açığa çıkarabileceği ya da saklayabileceği herhangi bir şey olmaktan çok uzak.

Ama ızdırap sözcüğü fazlasıyla ikircikli. İkircikliği asla dağılmaya-
caktır çünkü edilginlikten bahsederken onu zuhur ettiririz, sadece
dağılımlılığın onun izlerini ortaya çıkardığı ya da sildiği gecenin
içinde bile olsa. Edilginlikten söz etmek bizim için çok zor –ve bu
yüzden bir o kadar da önemlidir– zira dünyaya ait değil ve tama-
men edilgin olan hiçbir şey tanımıyoruz (tanısaydık kaçınılmaz
olarak onu dönüştürürdük de). Etkinliğin karşısına konulmuş edil-
ginlik, işte düşünümlerimizi sınırlandıracak alan daima budur. Kat-
lanmak [maruz kalmak], katlanma (*subissement*) –aslında yalnızca
apansız'ın (*subitement*) eşi olan, o sözcüğün ezilmiş hâli olan bu
sözcüğü uydurabiliriz [apansızın uğrayan: *subir*, *subitement*=*subis-
sessment*]–, işte bu sözcükle psikoza ait olduğu söylenen bazı hâlle-
rin durağan devinimsizliğini, çile çekmeyi, kölece boyun eğmeyi,
mistik bekleyişin varsaydığı gece vakti alıcılığını da tarifleyebiliriz;
yani kendinden yoksunlaşma, kendi kendinden sökülme, kendin-
den bile koparan kopuş, ya da kendi dışına düşme (ki ne seçimle
ne de rızayladır) –işte bütün bu durumlar, bazıları bilinebilir ola-
nın sınırında olsalar da ve insanlığın gizli bir yüzünü gösterebilirler de,
duymak istediğimiz şey hakkında hemen hemen hiçbir şey söyle-
memekte, şu gözden düşmüş sözcüğü dile gelmeye bırakırken: şu
edilginlik'i.

◆ Edilgin dinginlik (ki belki de dingincilik hakkında bildiklerimiz
vasıtasıyla tarif edilir) olan bir edilginlik vardır. Sonra dingin-olma-

yışın [tedirginliğin] (*inquiétude*) ötesinde olan bir edilginlik vardır, ama bu öylesine bir edilginliktir ki, yanılğının ateşli deviniminin içinde edilgin olanı tutar; amaçsız, gayesiz, girişimsiz, dur durak bilmeyen, eşit olup da eşit olmayan bir devinimin içinde.

◆ Edilginlik söylemi kaçınılmaz olarak edilginliğe ihanet eder, ama yine de söylemin sadakatsizliğini ortaya çıkaran bazı özellikleri işaret edebilir: sadakatsizlik; sadece söylem etkin olduğundan, söylem kendisine belli bir tutarlık sağlayan kurallara göre açıldığından ve geliştiğinden ortaya çıkmaz; ya da sadece sentetik olduğundan, belli bir söz birliğine ve daimakendinin hatırlanması ile ilgili olan ve kendini eşsüremlî bir birliktelik içinde tutan bir zamana yanıt verdiğinden ortaya çıkmaz –kaldı ki etkinlik, gelişme, tutarlık, birlik, birlikte mevcut olma; bunların hiçbirisi edilginliğin özellikleri değildir. Sadakatsizlikte çok daha fazlası vardır: Edilginlik üzerine söylenen söylem edilginliği ortaya çıkartır, şimdiye sunar ve yeniden sunar oysa edilginlik belki de (belki de) insanın “insanlık-dışı” kısmıdır, o insan ki iktidarı elinden alınmış, birlikten uzaklaştırılmış, belirecek ya da kendini gösterecek hiçbir şeye yer bırakamaz, kendi işaretini vermez ve dağılma ve başarısızlık yoluyla, onun hakkında ilan edilecek şeyin (bu, geçici olsa bile) hep altına düşer.

Bundan şu sonuç çıkar ki, edilginlik hakkında bir şey söyleme gereğini hissediyorsak, bunu ancak şu ölçüde hissederiz; edilginliğin insan için önemli olduğu ama insanı önemli olan şeylerin yanına götürmediği ölçüde; edilginliğin, hakkında konuşma ve onu sına (onu deneyimleme) gücümüzden sıyrıldığı, aklımızı, sözümüzü,

deneyimimizi kesintiye uğratan şey olarak kendini ortaya ya da kenara koyduğu ölçüde.

◆ Tuhaf olan şudur ki edilginlik asla yeterince edilgin değildir: bu bakımdan bir sonsuzdan söz edilebilir; belki de yalnızca her türlü formülleştirmeden kaçıp gittiği için böyledir o; ama görünen odur ki edilginlikte onu daima kendi kendinin altında kalmaya çağıran bir tür talep vardır –edilginlik değil, ama bir edilginlik talebi, geçmişin aşılabilir olana (*indépassable*) doğru devinimi vardır.

Edilginlik, çile, (*passion*), geçmiş (*passé*), *değil/adım* (*pas*: hem olumsuzlama hem de yürüyüşün izi ya da devinimi), bu semantik oyun bize bir anlam kayması bahşeder, ama yetinebileceğimiz bir yanıt vermediğinden kendimize güvенеbileceğimiz türden hiçbir şey bahşetmez.

◆ Ret, derler ki, edilginliğin ilk derecesidir –ama ret kasıtlı ve iradi bile olsa, olumsuz bir kararı ifade ediyor bile olsa, henüz bilinç gücünden ayrılmaya izin vermez, ve en iyi ihtimalle reddeden bir ben olarak kalır. Reddin mutlağa, bir tür koşulsuza eğilimi olduğu doğrudur: Katip Bartleby’nin amansız “(bunu yapmamayı) *tercih ederim*”inin duyumsanabilir kıldığı reddin düğümüdür bu; bu ifade, karara bağlanmış olması gerekmeyen bir sakınma, her türlü karardan önce gelen ve bir inkârdan daha fazlası olan hatta daha ziyade bir feragat olan bir el çekme, (asla telaffuz edilmemiş, aydınlatılmamış) bir söylemeden –bir söyleme otoritesi olmaktan– vazgeçiş; ya

da daha ötesi ben'in terk edilişı olan bir özveri, kimliğin geride bırakılışı, kendiliğin reddidir (öyle bir kendilik reddi ki reddin kendisinde sönümlenmez, tersine çöküşe, olmanın yitimine, düşünmeye açılır). “Bunu yapmayacağım” denmiş olsaydı hâlâ enerjetik bir kararlılık, enerjetik bir çelişki ifade edilmiş olurdu. “... -mamayı tercih ederim” sabrın sonsuzluğuna aittir, böyle bir edilginliğin altından hiçbir diyalektik kalkamaz: varlığın dışına, dışın alanına düşmüşüzdür; ki orada hareketsiz, eşit ve ağır adımlarla yürüyen çökmüş insanlar gelir ve gider.

◆ Edilginlik ölçüye gelmez: çünkü varlıktan, olmanın ucundaki varlıktan taşar –asla var olmamış devrik bir geçmişin edilginliği: Geçmişin bir olayı gibi değil ama anımsanamayan geçmiş (o geçmiş ki, dönüş yoluyla, hayalet olarak yaşandığı şimdiki zamanı dağıtarak geri gelir) olarak (*Yüceler Yücesi*) duyulan, varsayılan felaket.

◆ Edilginlik. Çeşitli edilginlik durumlarını aklımıza getirebiliriz: mutsuzluk, toplama kampındaki nihai ezilme hâli, yoksunluğa düşmüş efendisiz kölenin esareti, ölümlü oluşun farkında olmadan ölüp gitme. Tüm bu durumlarda, çarpık ve kestirme bir bilgiyle de olsa, kimi ortak özellikleri tanırız: anonim oluş, kendiliğin yitimi, her türden egemenliğin [üstlüğün] ama aynı zamanda astlığın yitimi, ikametinin yitimi, yerden yoksun yanılğı, mevcudiyetin olanaksızlığı, dağılma (ayrılma).

◆ Benin (aynı olanın) Başkası (*Autrui*) ile ilişkisinde, Başkası uzak olan, yabancı olandır; ama ilişkiyi tersine çevirirsem, Başkası benimle sanki ben Başka'yımışım (*Autre*) gibi ilişkilendir ve kimliğimi elimden alır, bana ezese baskı yaparak, en yakındakinin baskısıyla birinci şahıs özne olmanın ayrıcalığını benden alarak ve benim ta kendisinden koparılmış, kendilikten yoksun bir edilginlik (başkalığın ta kendisi, birliği olmayan başkası olan bir edilginlik) bırakarak kimliğimi elimden alır: özneyle bağısız, sabreden bir edilginlik bırakarak.

◆ Edilginliğin sabrında ben herhangi biri tarafından yerine geçilebilecek olanımdır, tanım gereği vazgeçilmez-olmayanım ama yine de olmadığı şey dolayısıyla ve olmadığı şey için yanıt vermekten de vazgeçemeyecek olanım: ödünç ve rastlantısal bir tekilliğim –aslında (Levinas'ın söyleyişiyle) bir rehinenin tekilliğiyim, vermediği bir sözün rızasız, seçilmemiş kefil olan, yerini kendi elinde tutamazken yeri tutulamaz olan *rehinenin*. Ben başkası dolayısıyla aynıyım, beni daima benden çekip almış olan başkası. Olur da başkası bana başvurursa, ben olmayan birisine, karşısına ilk çıkana ya da son gördüğü insana başvurmuş olur, hiçbir şekilde olmak istediğim biricik kişiye başvurmuş olmaz; böylelikle o bende ölmenin kendisini işaret ederek beni edilginliğe havale etmiş olur.

(Yüklendiğim sorumluluk benim değildir ve belli olmuştur ki ben artık ben değilimdir.)

◆ Eğer edilginliğin sabrında ben benden [dışa] çıkıyorsa, öyle ki bu dışta, var-olmayışın (*non-etre*) kendini belirtmeyip varlığın eksik olduğu bu yerde, sabrın zamanı, zaman yokluğunun zamanı ya da mevcudiyetsiz dönüşün zamanı, ölmenin zamanı artık dayanaksızdır, kendini taşımak, kendine katlanmak için kimseyi bulamaz, öyleyse parçalı olandan başka hangi dil –parçalanışın, sonsuz dağılışın dilinden başka hangi dil– ile zaman işaretlenebilir, bu işaret onu mevcut kılmaksızın, bir adlandırma sözüne onu önermek-sizin? Ama öte yandan deneyimi olmayan parçalılık da elimizden kayıp gider. Sessizlik onun yerine geçmez, ancak, artık susmasını bilmeyenin (konuşmayı da artık bilmiyor olarak) tereddüdü onun yerine geçmiş durumdur.

◆ Başka'nın ölümü: bir çifte ölüm, zira Başka çoktan ölüp gitmiştir ve üzerime bir ölüm takıntısı gibi çökmüştür.

◆ *Benden Başkası'na doğru* ilişkide, Başkası benim erişemediğimdir, Ayrı olan, Yüceler Yücesi, benim gücümünden sıyrılmış olandır, böylelikle iktidar-dışı olan, yabancı, yoksun olandır. Ama *Başkası'ndan bana doğru* ilişkide, sanki her şey tepetaklak olur: Uzak olan en yakın olur, bu yakınlık bana eziyet eden, bana ağır gelen, beni benden ayıran bir takıntı olur, sanki (ben'den Başkası'na doğru aşknlığı ölçen) ayrılık, beni kimliğimden ederek, girişimsiz ve şimdiksiz bir hâlde, beni edilginliğe terk ederek bana yapacağını yapmıştır. Ve o vakit başkası daha ziyade Bastıran, Tepeden Bakan, hatta Eziyet Eden kişi olur, belimi büken, yolumu tıkayan, beni bozan kişi

olur; suçlarından beni sorumlu kılarak, ve bana ait olması mümkün olmayan (olamaz çünkü meseleyi âdetâ “onun yerine geçmeye” kadar götürmüştür) ölçsüz bir sorumluluğu bana yükleyerek bana kendimi borçlu hissettirir. O hâlde, bu bakış açısından, Başkası’ndan bana doğru ilişki Sado-Mazo bir ilişki gibi görünecektir, tabii eğer bu ilişki dünyanın –varlığın– dışına vaktinden önce düşmemizi sağlamıyorsa, ki bu dünyada yalnızca normalin ve anormalin bir anlamı vardır.

Geriye şu kalır o hâlde, Levinas’ın tarifine göre Aynı nasıl Başka’nın yerine geçiyorsa başkası da o şekilde aynı’nın yerini alır, böylece aşkınlığın (bir öteye-inişin, aşkın devamlılığın)⁷ özellikleri artık bende –bensiz bir bende– görülecektir, ki, bu da bizi şu yüksekteki çelişkiye, şu anlamı yüksek olan paradoksa götürür: bu da şudur ki, edilginlik beni başıboş kılar ve mahveder mahvetmez aynı anda kendimi, beni aşmakla kalmayan ama artık kendim olmadığım için, kendim olarak var olmadığım için gücümü de yetiremeyeceğim bir sorumluluğa sürüklenmiş bulurum. İşte bu sorumlu edilginlik Söylemedir, zira söylenmiş her şeyden önce ve varlığın (ki varlıkta edilginlik ve etkinlik vardır, basit karşıtlık ya da bağıntı içinde, durağanlık ve devinim, gayriiradi ve iradi vardır) dışında, Söyleme olanaksıza yanıt vererek ve onun sorumluluğunu üstlenerek, yanıt verir ve sorumluluk alır.

Ama paradoksun askıya almadığı bir muğlaklık var: Eğer bensiz ben, başkası beni kökten bir yabancılaşmaya varana dek ezip geçerken, en edilgin olan edilginliğin sınavından (onu deneyimlemeksizin)

7 *Transcendence*: aşkınlık; *transdescendance*: öteye-iniş, aşkın devamlılık [ed.n.].
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

geçiyorsa, ben'in hâlâ başkasıyla ilişkili olduğu söylenebilir mi yoksa daha ziyade efendinin "ben"iyle, egoist gücün mutlağıyla, her şeye hâkim olan ve Engizisyonvari bir zulme varana dek güç kullanan bir Egemenle mi ilişkilidir? Başka türlü söylersek, sadece beni en uzun dayanışa [sabıra] açan ve bendeki anonim çile olan zulümden rızanın dışında onu yüklenmiş bulunarak sorumlu olmak değildir söz konusu olan, ama aynı zamanda bu zulme yanıt vermek de zorundayımdır, retle, direnişle ve mücadeleyle; bilgiye, bilen ben'e, Başkası'na değil de rakip "Ben"e (*Je*), egoist Tüm-Güçlülüğe, canı İstence maruz olduğunu bilen ben'e geri dönerek (tabii eğer geri dönmek mümkünse –zira belki de geri dönüş yoktur). Böylelikle, doğal olarak, söz konusu İstenç beni kendi oyunu içine çeker ve suçuna ortak yapar, ama işte tam da bu yüzden daima en az iki dil ve iki gereksinim olmak zorundadır: biri diyalektik, diğeri diyalektik olmayan, diyalektikte olumsuzluk görev başındadır, diğesinde nötr olan varlığa ve var-olmayışa ayrılmıştır; tıpkı aynı anda hem konuşan özgür özne olmanın, hem de ölme tarafından katedilen ve kendini göstermeyen edilgin-dayanan olarak gözden kaybolmanın gerekmesi gibi.

◆ Zayıflık gözyaşı olmadan ağlamadır, yakının sesin mırıltısı ya da sözsüz konuşanın uğultusudur, görünüşün tükenmesi, kurumasıdır. Zayıflık, ölmenin edilginliği üzerinde hiçbir gücü olmayan tüm şiddetten (baskıcı bir egemenlikten dahi olsa) sıyrılır.

◆ Bir söz yitiminden –olmak-üzere olan ve anımsanamaz bir felaketten– bahsediyoruz; aynı şekilde, yalnızca söylediğimizi daha

başından geri aldığımızı anlatabildiğimiz ölçüde bir şeyleri söyleriz, bir tür ön(ce)leme (*prolepsie*) yoluyla; nihayetinde hiçbir şey söylememiş olmak için değil de, konuşma söylenmiş sözde, söylenecek sözde ya da geri alınacak sözde durup kalmasın diye: bir şeyin söylenmeden de kendini söylediğini sezdirerek: söz yitiminin, gözyaşı olmadan ağlamanın, ölmenin görünmez edilginliğinin ilan ettiği ama gerçekleştirmediği teslimiyetin –*insani zaafın*.

◆ Ola ki başkasının anlamı sadece bana yapılacak başvuruya sonsuzca borçlu olmam olsun, ola ki başkası benden başka hiç kimse- nin yanıt veremeyeceği terimi olmayan bir yardım çağrısı olsun, bunun böyle olması beni yeri doldurulamaz kılmaz, biricik hiç kılmaz, yalnızca geçici bir tekil olduğum, sahte bir birlik (*unité*) olduğum sonsuz hizmet devinimi içerisinde yitip gitmeme neden olur: Bir tikelliğe seslenmeyen, benden kararı bana kalmış hiçbir şey talep etmeyen ve hatta beni bireylikten çıkarıncaya dek her bakımdan aşan bir gerekten [bir talepten] (*exigence*) hiçbir meşruiyet (ne değerli olmak ne de olmak adına) elde edemem.

◆ Dur durak bilmeyenin kesintiye uğraması, parçalı yazıya has olandır: kesintiye uğramanın bir biçimde hiç durmayanla aynı anlama sahip olması, ki ikisi de edilginlik etkisidir; iktidarın, girişimin, bir kararın başlangıcının hüküm sürmediği yerde ölme yaşamadır, yaşamın edilginliğidir, kendi kendinden sıyrılmış, şimdisi olmayan ve bekleyerek katlandığımız bir zamanın felaketiyle karıştırılmış hâlde, daha gelecekte olan bir mutsuzluğun beklerken değil, daima

daha şimdiden başa gelmiş olan ve kendini sunamayan (*se présenter*) bir mutsuzluğu beklerken: bu anlamda gelecek, geçmiş, kayıtsızlığa yazgılıdır, çünkü biri de öteki de şimdisizdir. Bundan dolayıdır ki yıkılmış insanlar (yok edilmeden yıkılmış insanlar) sanki görünüşten yoksundurlar, görüldüklerinde bile görünmezdirler, ve konuşurlarsa başkalarının sesiyle, daima başka olan bir sesle konuşurlar, bir biçimde onları suçlayan, sorgulayan, bilincinde olmadan taşıdıkları sessiz bir mutsuzluktan sorumlu olmak zorunda bırakan bir sesle.

◆ Sanki kendi kendisine şöyle diyordu: “Mutluluk herkese varsın, bu dilekten ötürü benim ondan hariç tutulmam kaydıyla.”

◆ Eğer Başkası düşmanım değilse (Hegel’de bazen düşmanımdır –ama iyiliğimi isteyen bir düşmandır– ve özellikle Sartre’ın ilk dönem felsefesinde de öyledir), başkası; beni kimliğimden koparan ve bir tür konuma –komşu/yakın konumuna– sıkıştırarak beni yaralayan, beni yoran, bana eziyet ederek (öylesine eziyet ederek ki bensiz ben bu eziyetten, beni mahrum bırakan bu bezginlikten sorumlu hâle gelirim, katlanmanın en uç sınırına gelmiş bir sorumlulukla) ardım sıra gelene nasıl dönüşebilir? Ben yanıttan ve benden yoksunken ya da yalnızca ödünç ya da sahte bir benim varken ya da aynı’nın “yerini tutan” kendim iken –kanonik yer tutucuyken– benim sorumlu tutulmam nasıl olabilmektedir? Bu durumda sorumluluk masum bir suçluluk olur, daima daha şimdiden (en başından itibaren) alınmış olan ve beni tüm darbelere daha da duyarlı kılan darbe. Yaratımın ya da doğumun travmasıdır bu. Eğer yaratılmış

olan “durumu hep başkasının lehine olan” ise, ben doğumuma önsel olan bir sorumlulukta yaratılmışımdır, rızamın ve özgürlüğümün dışında olan bir sorumlulukla, aslında bir alın yazısı olan bir lehindelikten ötürü herkesin mutsuzluğu olan başkasının mutsuzluğuna doğmuşumdur. Levinas der ki: Başkası uğraştırıcıdır, ama bu yeniden Sartreci perspektif değil midir: varlık eksikliğinin değil ama varlık fazlasının bize verdiği bulantı, kendini koparmak isteyeceğim ama ilgisiz kalamayacağım bir fazlalık, çünkü ilgisizlikte yine başkasıdır beni onun yerini tutmaya, onun ancak yerine geçeni olmaya adayan?

◆ İşte belki bir yanıt. Eğer Başkası beni kendimden arındırana dek sorguluyorsa, bu, o mutlak arınma olduğu için, kendimdeki beni işkence edesiye dek inkâr eden yakarış olduğu için değil midir?

◆ İlgilendirmeyen [söz konusu olmayan] (birinin –ben– ve başkasının ne bir arada durabildiği ne de aynı bir zamanda bir araya gelebildiği, yani zamandaş olamadığı anlamında), öncelikle benim için başkasıdır, sonra benden başkası olan bendir, bende benle örtüşmeyendir, o benim ebedi yokluğumdur (*absence*), hiçbir bilincin kavrayamayacağı, ne etkisi ne de etkililiği olan ve edilgin zaman olandır, paylaşılmasa da herkesle ortak olduğum ölmedir.

◆ Başkasını buyur edemem, sonsuz bir kabul edişle bile olsa. Entrikanın yeni ve zor özelliği budur. Başkası, komşum/yakınım (*prochain*) olarak, sürdüremediğim, yaklaşması bile ölüm olan, ölümcül komşuluk/yakınlık olan ilişkidir (Tanrı'yı gören ölür: zira "ölmek" görünmez olanı görmenin bir tarzı, söylenemez olanı söylemenin bir tarzıdır –ölmek bir sır verıştır [sözünü sakınmamaktır] ki, Tanrı, bir biçimde ve kaçınılmaz olarak hakikatsiz Tanrı'ya dönüşmüş olarak, orada edilginliğe teslim olur).

◆ Eğer yaklaşmasıyla beni büsbütün tüketinceye dek göreve çağıran Başka'yı buyur edemiyorsam, bu kuşkusuz tek başına beceriksiz zaaftan (şu mutsuz "her şeye rağmen"den, gülünçlükteki ve delilikteki payımdan) ileri gelir, ki onunla bu başka ilişkiye kangren olmuş, içten içe kemirilmiş ve baştan aşağı yabancılaşmış benimle girmeye çağrılıyım (İlk yüzyıllarda Yahudiler'in Mesih'i Roma'nın surları altındaki cüzamlılar ve dilenciler arasında bulacaklarını düşünmeleri boşuna değildir).

◆ Başkası uzaktaki (mutlak uzaklıktan gelen ve onun izini taşıyan yüz, ebediyetin, anımsanamayanın izi) olduğu sürece, beni, yokluğun izinde, yüzdeki başkasına havale eden tek ilişki varlığın *ötesindedir* –sadece bu ilişki böyledir, kendi ya da kendilik değil (Levinas şunu yazar: "varlığın ötesinde kendi'yle tanımlanmayan bir Üçüncü kişi vardır"). Ama başkası artık uzaktaki değil, beni kendiliğin radikal edilginliğine açıncaya dek üzerime çöken komşu/yakın olduğunda, öznellik de, yaralanmış, suçlanmış ve eziyet edilmiş

sergileniş olarak, farklılığa terk edilmiş duyarlılık olarak, kendine dönüşünde varlığın dışına düşer, hem de ölçüsüz özverisinin başkasının eline teslim ettiği armağanda –işaretin verişinde– varlığın ötesini anlamlayarak: Tıpkı başkası gibi, tıpkı yüz gibi, öznellik de düzeni bozan ve varlıktan taşan gizemdir: olağan dışının istisnailiği, fenomenin, deneyimin dışındalıktır.

◆ Edilginlik ve soru: Edilginlik belki de sorunun ucundadır, ama hâlâ ona ait midir? Felaket sorgulanabilir mi? Yanıtın, sorunun, olumlanmanın, olumsuzlamanın belki araya girdiği, ama etkisiz olduğu dili nerede bulmalı? İster önden-söylemenin (*prédiction*) isterse yasağın (*interdiction*) izi olsun, her türlü izden sıyrılmış söyleme nerededir?

◆ Levinas dili temas olarak tanımladığında onu dolaysızlık olarak tanımlamış olur ve bunun da ağır sonuçları vardır; zira dolaysızlık mutlak mevcudiyettir, her şeyi sarsan ve altüst eden, yaklaşılamayan, yokluğu olmayan sonsuzdur ve artık bir gerek değil, mistik bir kaynaşmadaki zoraki kaçırılıştır. Dolaysızlık yalnızca tüm dolayımın kenara itilmesi değildir, dolaysız olan artık hakkında konuşulamayan mevcudiyetteki sonsuzdur çünkü ilişkinin kendisi –ister etik olsun ister ontolojik– tek bir hamlede karanlıktan yoksun bir gecede yanmıştır: artık terimler yoktur, ilişki yoktur, öte yoktur –Tanrı bile o gecede yok olmuştur.

Ya da bir şekilde dolaysız olanı geçmiş zamanda anlamak gerekir: Buysa paradoksu neredeyse dayanılmaz kılar. Felaketten bahsedebi-

lirsek ancak böyle bir paradoksla bahsedebiliriz. Dolaysız olanı düşünemiyoruz, mutlak olarak edilgin bir geçmişi de; oysa unutulmuş bir mutsuzluk karşısındaki sabrımız da bu geçmişin izi, onun bilinç dışı devamının izidir. Sabırlıyken daima, bize şimdiki zamanda değil ama bizi belleksiz bir geçmişle ilişkilendirerek ulaşan, sonsuz bir mutsuzlukla ilişkili olarak sabırlıyızdır. Başkasının mutsuzluğu ve başkası olarak mutsuzluk.

◆ Sorumluluk. Bu sıradan sözcüğü, en kolay ahlakın (politik ahlak) bizlere görev addettiği bu kavramı Levinas'ın yenilediği biçimiyle, onu başka (bununla birlikte birçok bakımdan ebedi felsefe olarak kalan⁸) bir felsefenin sorumluluğu anlamına gelecek şekilde (tüm anlamın ötesinde) açan Levinas'ın anladığı gibi anlamaya çalışmak gerek. Sorumlu: Bu genel olarak, sıradan ve burjuva bir tarzda, olgun, aklı başında ve bilinçli, eylemlerinde ölçülü, durumun tüm öğelerini hesaba katan, hesaplayan ve karar veren, eylem ve başarı insanını niteler. Ama işte sorumluluk –benim başkası için, herkes için, karşılıksız sorumluluğum– yer değiştirir, artık bilince ait değildir, eylemde bulunan bir düşünüşün işe koyulması değildir, dışarıdan ve içeriden kendini dayatacak bir ödev bile değildir. *Benim Başkası için sorumluluğum*, ancak “ben”in statüsünün değişmesiyle, bir zaman değişikliği ve belki bir dil değişikliğiyle belirtilebilecek bir

8 Daha sonradan eklenmiş bir not. Çok fazla yanlış anlaşılma olmasın: Evrensellik gerçeğinin korunduğu “Grek” denilen dilden görünüşte kopmadığı ölçüde “ebedi felsefe”; ama Levinas’ta dile gelen ya da daha ziyade kendini haber veren şey evrenselden fazladır, evrenselin bir ötesidir, Yahudi olduğu söylenebilecek ve henüz düşünülmeyi bekleyen bir tekiliktir. Bu bakımdan kehanet niteliğindedir. Tüm zamanların düşüncesini daima daha şimdiden düşünölmüş olması bakımından aşan, ama bununla birlikte gelecek olan düşüncenin sorumluluğunu taşıyan şey olarak Yahudilik, işte Levinas’ın başka felsefesinin bize verdiği budur: yük ve umut, umudun yükü.

altüst oluşu varsayar. Beni düzenimden –belki tüm düzenlerden– çekip çıkararak ve beni (ben efendi, iktidarın sahibi, konuşan özgür özne olduğu ölçüde) benden ayıran, benim *yerinde* başkasını keşfeden, beni yokluktan, edilginlikten, yani sorumlu olmanın olanaksızlığından sorumlu kılan ölçüsüz sorumluluk, ki beni feda ederek ve yoldan çıkararak daima daha şimdiden bu olanaksızlığa adanmıştır. Ama hiçbir şeyi dokunmadan, sağlam bırakmaz bu paradoks, ne özneyi ne de öznelliği, ne kişiyi ne de bireyi. Zira, eğer sorumluluk hakkında ancak onu tüm mevcut-bilinç biçimlerinden (istenç, kararlılık, ilgi, ışık, düşünümsel eylem, ama belki de bilinç-bilinç dışından ileri gelen istemsiz, rızasız, karşılıksız, eylemeyen, karanlık olandan da) ayırarak konuşabiliyorsam, eğer sorumluluk artık hiçbir temelin olmadığı, hiçbir kökün tutunamadığı yerde kökleniyorsa, dolayısıyla her türlü katmanı katediyorsa ve bireysel olan herhangi bir şey tarafından üstlenilemiyorsa, sıradan ahlakın dili tarafından düzenin hizmetine koşularak en kolay şekilde kullanılan şu sözcükle, yani sorumlulukla, kendini duyuran şeyin gizemine nasıl dayanabiliriz; olanaksıza verilen bir yanıtın başka neyle, bana kendi kendimi koymayı yasaklayan, kendimi daima daha şimdiden varsayılmış olarak koymama (ki beni büsbütün edilgin olana teslim eder) izin veren bir ilişki vasıtasıyla verilen bu yanıtın başka neyle? Eğer sorumluluk beni adsız edilginliğe maruz bırakırken, benden beni, bireyselden tekili, özneyi öznellikten, tüm bilinç ve bilinç dışından bilinç-olmayanı ayırırsa ve bundan dolayı ben sonsuz talebe yalnızca edilginlikle yanıt vermek zorundaysam, o zaman bunu sorumluluk adıyla adlandırabilirim adlandırmasına, ama bu bir sustimal olur ve ayrıca Tanrı’dan sorumlu olarak kendini tanıma olgusunun aslında sorumluluğu ortadan kaldırmanın (yükümlülükten

kurtulma yükümlülüğü) metaforik bir yolu olduğunu bildiğim için onu sorumluluğun tam karşıtıyla da adlandırabilirim; tıpkı ölmekten (her ölmeden) sorumlu ilan edilmiş olduğumda, hangisi olursa olsun hiçbir etiğe, hiçbir deneyime, hiçbir pratiğe başvuramayacağımı bildiğim gibi –yalnızca bir karşı-yaşamaya, yani bir hayır-praksisine, (belki de) bir yazı sözüne başvuruda bulunmak dışında.

Yine de, aklımızın dışına taşarak ama bir akıl dışının kolaycılığına kendimizi bırakmaksızın, bu sorumluluk sözcüğü sanki bilinmeyen bir dilden gelir gibidir, ancak gönülsüzce, yaşamaya yaşamaya ve Başkası'nın ölümü olsun daima uygunsuz olan bizimki olsun her ölüm karşısındaki hâlimize benzer bir gayrimeşruluk (*injustification*) içinde konuşabildiğimiz bir dilden. Öyleyse pekâlâ asla yazılmamış olan ama daima salık verilmesi gereken (*à prescrire*) bir dile doğru dönmemiz gerekir ki, bu anlaşılmaz sözcük felaket getiren ağırlığıyla duyulabilsin ve bizi biz onu anlamadan ve ona katlanmadan felakete doğru sürüklemeye devam etsin. Buradan da, asla Başkası'nın yükünü hafifletmeyen (ne de benim sırtımdaki yükü hafifleten) ve bizi başkasına borçlu olduğumuz sözün dilsizi kılan sorumluluğun kendisinin felaket bir sorumluluk olduğu çıkar.

Ve yine de, en uzak olanın yakınlığına, en hafif olanın ağırlığına, ulaşmayanın dokunuşuna ancak *dostlukla* yanıt verebilirim, karşılıklı da olmayan paylaşımı da olmayan bir dostluk ile, iz bırakmadan geçip gitmiş olana bir dostluk, bilinmeyenin mevcudiyetsizliğine (*non-présence*) edilginliğin verdiği yanıt olan bir dostluk ile.

◆ Edilginlik bir görevdir –başka dilde, diyalektik olmayan zorunluluğun dilinde– tıpkı olumsuzluğun da bir görev olduğu gibi: ki o vakit diyalektik bize bütün olanakların gerçekleşmesi önerisinde bulunur, yeter ki zamanın bütün zamanı almasına izin vermeyi bilelim (dünyadaki egemenlik ve güç yoluyla zamanla iş birliği yaparak). Bu ikili sözle yaşamanın ve ölmenin, hem de şimdiki zamansız bir zamanın ve zamanın bütün olanaklarını (mevcudiyetin mutluluğuna ulaşmak için) tüketmeye muktedir bir tarihin ikircikliğinde yaşamanın ve ölmenin zorunluluğu: işte budur dönülmez karar, kaçınılmaz delilik, ki bu düşüncenin içeriği değildir, çünkü düşünce onu içermez ne de bilinç ve bilinçsizlik onu belirlemek için ona bir statü verirler. Buradan gelir uzlaştırmacı işleviyle (adalet ve sorumluluk) etiğe başvurmak; ama etiğin kendisi de delirdiğinde, ki böyle olması gerekir, bize ne getirir ki, tavrımıza hiçbir hak, hiçbir yer, hiçbir kurtuluş bırakmayan bir geçiş izninden başka: yalnızca ikili sabrın katlanışını getirir, o da ikili olduğundan, dünyevi sabır, dünyaya-sığmayan [pis] sabır.

◆ Öznellik sözcüğünün kullanımı sorumluluk sözcüğünün kullanımı kadar gizemlidir –ve fazlasıyla tartışmalıdır, zira manevi payımızı kurtarmak için seçilmiş bir tarif gibidir. Ne için öznellik diyoruz, öznenin dibine inmek, onun ete kemiğe büründürdüğü ayrıcalığı, yani bedenin, benim duyulur bedenimin, bana has olarak yaşattığı şu mahrem mevcudiyeti yitirmeden inmek için değilse eğer? Ama eğer bu sözüm ona “öznellik” benim *yerime* başkasıysa, öznel olmadığı gibi nesnel de değildir, başkası içsellikten yoksundur, anonim onun adıdır, dışarısı onun düşüncesidir, ilişkisiz olan onun varışıdır ve dönüş onun

zamanıdır, aynı tarzda ölmenin nötrlüğü ve edilgenliği onun yaşamı olmalıdır eğer bu yaşam aşırının verilışıyle kabul edilmesi gerekense, o verilış [armağan] ki (bedende ve beden) yoluyla aidiyetsizliktir.

◆ Edilginlik basit alımlama değildir, her türden biçime *hazır* şekilsiz ve durağan madde de olmadığı gibi –edilgindir ölmenin itilişleri (ölme, sessiz yoğunluk; ağırlanmaya izin vermeyen; sözsüz yazılan, geçmişteki beden, hiç kimsenin bedeni, aradlığın bedeni: varlığın askıya alınması, zamanın kesilmesi olarak ve yalnızca yaban, anlatılamaz, şimdiki zamanda anlamı olmayan bir tarih olarak akla getirebileceğimiz ani kopuş). Edilgin: anlatı-olamayan, alıntılama gelmeyen ve anının anımsamayacağıdır –unutmak düşünmek gibi, yani daima daha şimdiden (daha başından) bellek dışına düşmüş olduğu için unutulamayacak olan gibi.

◆ Sınırı nihai olmayana felaket diyorum: nihai olanı felakete sürükleyene.

◆ Felaket beni soru konusu yapmaz ama soruyu kaldırır, yok eder, sanki onunla birlikte “ben” de görünüşü olmayan felakette kayboluyormuşum gibi. Yok olma olgusu tam anlamıyla bir olgu, bir olay değildir; o, meydana gelmez, yalnızca deneyimini oluşturmak için bir ben’in olmamasından –varsayım zaten böyle– değil ama bunun bir deneyiminin olamamasındandır da, eğer felaket her seferinde meydana geldikten sonra meydana geliyorsa.

◆ Başkası benimle ilişkilendiğinde (bendeki meçhulün ona, benim yerime yanıt vereceği tarzda) bu yanıt bellek-dışı [anımsanamaz] dostluktur, ki seçilmeye izin vermez, edimsel olanda yaşanmaya izin vermez: öznesiz edilginlikte sunulan paydır; kendinin dışında ölmektir, kimseye ait olmayan bedende, narsistik olmayan acıda, hazda.

◆ Dostluk bir bağış, bir veriş, bir söz ya da eli açıklığın türsel bir niteliği değildir. Biri ile başkası arasındaki ölçü kabul etmez ilişki olarak, kopmuşluğu ve erişilmezliğinde yakınlaşan dışarısidir. Arzu, saf olmayan saf arzu mesafeyi aşma çağrısıdır; ayrılık yoluyla ortaklaşa ölmeye çağrıdır.

Ansızın güçten düşen ölüm, eğer dostluk ancak durmaksızın ölerек duyulabilecek ve duyurulabilecek olan yanıt ise.

◆ Sessizliği korumak. Sessizlik korunamaz, onu koruduğunu iddia eden yapıta kayıtsızdır –o, bekleyecek hiçbir şeyi olmayan bir bekleyişin gereğidir, kendini söylemin bütünlüğü sayarak tek hamlede kendini harcayacak, ayrışacak, bitmek bilmezcesine parçalanacak bir dilin gereği.

◆ Edilgin geçmişle nasıl ilişki kurulabilir, ilişkinin kendisi bir bilincin ışığı altında kendini mevcut kılmayan (bir bilinçsizliğin karanlığında da yok olmayan) bir ilişkiyken?

◆ Birinci tekil şahıs öznenin vazgeçışı iradi bir vazgeçme değildir, dolayısıyla gayri-iradi bir el çekme de değildir; özne yokluğa dönüştüğünde, öznenin yokluğu ya da ölme olarak özne varoluşun tüm gidişatını altüst eder, zamanı düzeninden çıkarır, yaşamı edilginliğe açar, dostluğun kendini asla belli etmeyen bilinmeyenine maruz bırakır.

◆ Zaaf, ancak insansı olabilir, insandaki insan-dışı pay olsa bile, yapamamanın ağırlığı, dostluğun tasasız ve düşünmeyen hafifliği (düşünen düşünce-dışının, düşünülmeye izin vermeyen düşüncenin şu sakınımlı) olsa bile.

Edilginlik razı olmaz, ret de etmez: Ne evet ne hayır, rızasız, ona sadece nötr olanın sınırsızlığı uygun düşer, zamana direnç göstermeden zamana katlanan, hâkim olunmamış sabır. Edilgin koşul (*condition*) bir koşulsuzluktur (*incondition*): hiçbir korumanın kanatları altına almadığı, hiçbir yıkımın ulaşmadığı, girişimden yoksun olduğu kadar boyun eğmekten de yoksun bir koşulsuzdur –onunla hiçbir şey başlamaz; yeniden başlamanın daima daha şimdiden konuşulmuş (suskun) sözünü duyduğumuz yerde, karanlığı olmayan geceye yaklaşıyoruz. Bu, indirgenemez-bağdaşmaz olandır, insanlıkla (insan *türüyle*) bağdaşmayandır. Mutsuzluğun bile sırrını paylaşmadığı insani zaaf, her anda ölümümüzün anımsanamaz geçmişine ait olduğumuzdan dolayı bizden geçip giden zaaf –biz bundan dolayı yıkılmaz oluruz, daima ve sonsuzca yıkılmış olarak. Yıkılışımızın sonsuzu, edilginliğin ölçüsüdür.

◆ Levinas öznenin öznelliğinden söz eder; eğer bu sözcüğü korumak istiyorsak –Niçin? Ama niçin olmasın?–, belki de *öznesiz bir öznellikten* söz etmek gerekecektir; yaralı yerden, kimsenin sahip olamayacağı, kimsenin “benim bedenim diyemeyeceği”, çoktan ölmüş olan ölmekteki bedenin yara bere içindeliğinden: bir tek ölümcül arzunun can verdiği bedenden: ölme arzusundan, öz-olmayan [has-olmayan] ölmeden geçerken kendini orada aşmayan arzudan söz etmek.

Yalnızlık ya da içsellik-yoksunluğu, dışarıya maruz olma, kapanım dışındaki dağılma, sağlam ve kapatılmış kalmanın olanaksızlığı –insanlıktan yoksun insan, hiçbir şeyi tamamlamayan tamamlayıcı.

◆ Yanıt vermek. Soruda yanıt –soruyu mümkün kılan yanıt– var, soruyu ikiye katlayan, onun sürmesini sağlayan ve yatıştırmayan, tersine ona yeni bir parıltı, yeni bir keskinlik veren yanıt var –soru soran yanıt var; nihayetinde mutlak kadar uzakta, hiçbir sorunun uygun düşemeyeceği sorusuz yanıt, ne yapacağımızı bilemediğimiz yanıt var, zira yalnızca onu veren dostluk onu kabul edebilir.

Gizem (sır) tam da sorunun *yokluğudur* –bir soruyu araya almak için yer bile yoktur, bu yokluk yanıt oluşturmaksızın (Kapalı söz).

◆ *Kavramın sabrı*: önce başlangıçtan vazgeçmek, Bilginin asla genç olmadığını, ama yaşı hep ötesinde olduğunu bilmek, yaşlılığa ait olmayan bir yaşlanmayla; sonra da fazla çabuk bitirmemek gerek-

tiğini, sonun hep vaktinden önce olduğunu, onun, tümüyle içimizi döktüğümüz Sonlunun acelesi olduğunu bilmek, sonlunun ancak Sonsuzun kendine kıvrılması olduğunu sezinleyemedi.

◆ Yanıtlamamak ya da yanıt almamak kuraldır: Bu, soruları sonlandırmaya yetmez. Ama yanıt yanıtın yokluğu olduğunda, soru da böylece sorunun yokluğu olur (ölümcül yara almış soru), söz geçer, asla konuşmamış olan bir geçmişe, her türden sözün geçmişine dönüş yapar. Bu bakımdandır ki felaket, adı olsa bile, dilde belirmez.

◆ *Bonaventura*: “Çok kereler güldüğüm için beni kiliseden attılar, dua etmek istediğim için de kerhanelerden.” İntihar: “Arkamda hiçbir şey bırakmıyorum ve tüm meydan okumamla çıkıyorum yola seninle karşılaşmak için, Tanrı –ya da Hiçlik.” “Hayat Hiçliğin sırtındaki çingiraklı abadan ibarettir... Her şey hiçtir... Zamanın bu durağı sayesinde deliler Ebediyeti duyar, ama hakikat şu ki o kusursuz Hiçliktir ve mutlak ölümdür çünkü aksine hayat ancak kesintisiz bir ölümden doğar (bu fikirleri ciddiye alacak olursak kendimizi delilerin yanında buluruz, bense onları herkesin bildiği sır olarak alıyorum...).”

Fichte: “Doğada her ölüm aynı zamanda doğumdur ve yaşam doruğuna tam da ölümden varır” ve Novalis: “Ölümlerle kurulmuş bir bağ bize gece için bir eş bahşeden bir düğündür”, ama Bonaventura ölümlü asla bir aşkınlık umuduyla ilişki olarak tasarlamaz: “Tanrı uludur! Bir ölüm var ve sonrasında bir Ebediyet yok.”

◆ Sabır en aşırı ivediliktir: Zamanım kalmadı, der sabır (ya da ona bırakılan zaman zamanın yokluğudur, başlangıç öncesi zamandır – belirmeyişin zamanı, orada ki fenomenal olarak ölünmez, herkese ve kendine rağmen ölünür, cümlesiz, iz bırakmadan ve böylece ölmeden: sabırla.)

◆ *Bonaventura*: “Kendimle birlikte yalnız başıma Hiçlik’te yaşıyorum... Zamanla birlikte tüm çeşitlilik yitip gitmişti ve artık muazzam, ürkütücü, sonsuza kadar sürecektir boş bir can sıkıntısı hüküm sürüyordu yalnızca. Kendimin dışımda, kendimi yok etmeye çalışıyordum ama kalıyordum ve kendimi ölümsüz hissediyordum.”

◆ Novalis’in sık sık yanlış alıntılanan ya da fazla basitçe çevrilen olumlaması: Hakiki felsefi edim kendinin öldürülmesidir (kendinin ölmesi, ölme olarak kendi, *Selbsttötung*; aynıdan başkasına öldürücü devinim olan *Selbstmord* değil). Aynının öldürücü hareketi olarak intihar asla tasarlanamaz (*projeté*) çünkü intihar olayı her türlü tasarıdan, belki her türlü düşünmeden ya da hakikatten uzakta, bir döngünün içinde gerçekleşir –bu nedenle doğrulanamaz hatta bilinemez olarak duyumsanır ve hakkında üretilen her gerekçe, ne kadar meşru olursa olsun, yakışsız görünür. Kendini öldürmek, herkese yasaklanmış uzama, öyleyse kendine yerleşmektir: *gizlilik*, insani ilişkinin *fenomenal olmayışı*, intiharın özüdür, ki hep saklıdır, işin içinde ölümün olmasından çok ölmenin –bizzat edilginliğin– orada eyleme dönüşmesinden ve fenomen-dışı kalarak kendini saklama ediminde göstermesinden dolayı. Her kim ki

intihara eğilimlidir, görünmez –yüzü-olmayan sırrın– ayartması altındadır.

Kendini öldürmek için sebepler vardır ve intihar edimi akıl dışı değildir, ama onu gerçekleştirdiğini sananı akıldan (aklın diğer yüzü olan akıl dışından da) kesin olarak uzaklaştırılmış, istemeye ve belki *arzuya* yabancı bir uzama kapatır, öyle ki kendini öldüren, gösteri peşinde bile olsa, her türlü açığa çıkıştan sıyrılır, kendisiyle ve başkasıyla her türlü ilişki kopmuş olduğu için, ilişkisizliğin, kesin, gösterişli ve paradoksal farkın hüküm sürdüğü bir “kötücül ışık geçirmezlik” (der Baudelaire) bölgesine girer. Bu her türlü özgür karar vermeden önce, zorunluluk olmaksızın ve sanki rastlantıyla olur biter: öylesine bir baskı altında olup biter ki çekiciliğini içinde tutmaya (hatta ona katlanmaya) yetecek edilginlikte hiçbir şey yoktur.

◆ Düşünce hakkında öncelikle şunu söylemek gerek: Herhangi bir tanımlanmış şeyde durup dinlenmenin, dolayısıyla herhangi bir belirlenmiş şeyi düşünmenin olanaksızlığıdır, böylelikle her türden mevcut düşüncenin kalıcı olarak nötr hâle getirilmesi, aynı zamanda her türden düşünce yokluğunun reddedilmesidir. Salınım (paradoksal eşitlik) bu ikili zorlamayla karşılaşmış ve egemen tarzda sabırlı olması gerektiğini bilmeyen, öyleyse her çeşit egemenliğin dışında edilgin olması gerektiğini bilmeyen, düşüncenin riskidir.

◆ *Sabır, geciktirilmiş azim.*

◆ Bel bağıladığım edilgin düşünce değil, düşünce olan bir edilginlik, düşüncede daima daha şimdiden geçmiş olan bir şey, düşüncenin içinde kendini mevcut kılamayan, huzura gelemeyen, temsil edilmesi ya da temsil için zemin gibi kurulmasıysa hiç olanaklı olmayan bir şey. Bir edilgin ki hakkında tek söylenebilecek olan, düşüncenin her türden mevcudiyetini, düşünceyi mevcudiyete (varlığa) kadar götürme kudretini yasaklıyor olduğu, ama bununla birlikte düşünceyi mevcudiyetin uzağında bir korunmuşluğa, bir geri çekilişe kapatmadığı, onu başkasıyla, başka düşüncesiyle, düşünme olarak başkayla yakınlık –uzaklığın yakınlığı– içinde bıraktığıdır.

◆ *Her şey söylendiğinde söylenecek olarak kalan felakettir (geriye felaketi söylemek kalır), söz harabesi, yazı yoluyla çöküş (défaillance), fısıldayan fısıltı: artıksız kalan (parçalı).*

◆ Edilgin olanın meydana gelmesi gerekmez, ama o, dönüşten (tour) ayrılıp onun sayesinde sapma [dolambaç] (détour) oluşturan dönemeçte (tournant) söz konusu olarak zamanın eziyetine (tourment) dönüşür, ki hep daha şimdiden geçmiş olarak şimdiniz dönüş olarak gelir, çağın sabrında meydana gelmeden gelir, anlatılmaz çağın, sözden arınmış, aidiyetini yitirmiş bir dilin, zorunluluk olmadan yanıtlanması gerekenin sessiz duruşu olan bir dilin arada sıradalığına yazgılanmış çağın sabrında. Kendi işaretlerinden sapaarak kendini kaydeden bir yazının sorumluluğu, öyleyse belki de –sınırdı– kendini silerek (hemencecik ya da uzun vakitte, ki bunun

için bütün zaman gerekir) kaydeden yazının, bıraktığı ebedi ya da geçici izler ölçüsünde.

◆ *Parça: her çeşit kırılmanın, parçalanmanın ötesinde, saf sabırsızlıktan sabır, birdenbirenin azar azarı.*

◆ Başkası yalnızca başkasıyla ilişkidir: kendini yineler, ama bu yineleme bir aynının yinelemesi olmaksızın, sonsuzca kendini bölerek, kendinden ayrılarak katlanır, her türden gelecek, şimdi ve geçmişin dışındaki bir zamanı (ve dolayısıyla başkasının olumsuzladığı bir zamanı) olumlayarak, daima daha şimdiden mühletini doldurmuş bir zamanı. Başka, Tümnden Başka olarak olumlanmayı kabul edemez, zira başkalık onu dinlencede bırakmaz, üretken olmayan bir biçimde işler, onu bir hiçten, bir tümnden alıp tüm ölçülerin dışına atar, böylelikle hem yasanın tanınmasından, hem de herhangi bir isimlendirmeden sıyrılan, arzulayanı ve arzulananı olmayan arzu olarak başka, her tür canlıda söz konusu olan ölmenin sırrını –ayrılığını– ortaya koyar, ki bu ölme, her bir canlıyı kendinden özdeş olarak, yalın olarak ve canlı oluş olarak ayırır (durmaksızın, azar azar ve her defasında birdenbire).

◆ Platon'un mağara mitindeki Platon ile ilgili bize öğrettiği şey, genelde insanların dönme ya da geri dönme kudretinden ya da hakkindan yoksun olduklarıdır.

◆ Söyleşmek, yalnızca söz [dil] sayesinde *olanı* –bir mevcudiyetin şimdisi– söylemekten sapmakla kalmaz, ama aynı zamanda bir bir-daha-asla’ya bir daima-daha-şimdiden’le yanıt vererek, sözü her türlü birliğin dışında tutarak, olanın birliğinin bile dışında, farklılaşmaya ve gecikmeye bırakarak kendinden saptırmaktır.

◆ Platon’un mağarasında ölüme anlam vermek için hiçbir sözcük, ölümün tasarlanamazlığını hissettirecek hiçbir düş ya da imge yoktur. Ölüm orada fazlalık hâlinde, unutulmuşluk içindedir, filozofun ağzına dışarıdan çıkagelir, onu daha en baştan sessizliğe indirgeyen şey olarak, ya da onu sahte bir ölümsüzlüğün gülünçlüğü içinde, yani gölgenin daimiliğinde kaybetmek üzere. Ölümün adı anılırsa da özgürleşmiş, ışığa ermiş olup da geri gelen, sırrı açığa vuranları, düzeni ve sığınaktaki huzuru bozanları, böylece sığınaksız bırakanları, öldürmenin zorunluluğu olarak anılır orada. Ölüm öldürme eyleminin kendisidir. Ve filozof da en yüksek dozda şiddete katlanan kişidir ama aynı zamanda şiddeti çağırır çünkü taşıdığı ve dönüşüyle söylediği hakikat şiddetin bir biçimidir.

◆ İronik ölüm belki Sokrates’inkidir, kendini ölüme kendi götüren ve böylece ölümünü gerçek dışı olduğu kadar ser verip sır vermez kılan da. Ve eğer yazının “olanaklılığı” ironinin “olanaklılığına” bağlıysa, bu ikisinin nasıl olup da hayal kırıklığı yarattığını anlarız çünkü bunlar sahiplenilemez, her çeşit hâkimiyeti dışlar (bkz. Sylviane Agacinski).

◆ Düşün anısını biz getiremeyiz; eğer o bize geliyorsa –ama hangi gelişle, hangi geceden geçerek?– ancak unutuş yoluyla gelir, yalnızca sansür ya da bastırma olmayan bir unutuşla. Belleksiz düş görerek, öyle ki geçici her düş, anımsanamaz olan, arzunun tekrarıyla çizilmiş bir ölmeye bir yanıt parçası oluşturmaktadır.

Düş ile uyanış arasında kesinti, kopuş yoktur. Böylece düş gören sen hiç uyanamazsın (böyle seslenilmeye, çağrılmaya da müsaade etmezsin) demek olanaklıdır.

◆ *Düşün sonu, uyanıklığın başı yoktur, ne biri diğeriyle ne de diğeri berikiyle birleşir. Yalnızca diyalektik söz onları bir hakikati gözeterek ilişkiye sokar.*

◆ Düşündüğünden başka türlü düşünerek; öyle ki Başka, düşünceye yaklaşım ve yanıt olarak gelsin.

◆ *Yazar, yazarın yaşam yazısı (biographie): Öldü, yaşadı ve öldü.*

◆ Kitap bir kez hakikaten başlayabilseydi, çoktandır son kez sonlanmış olurdu.

◆ Yeniden çekinmemizin ve yeniye arzulamamızın nedeni, yeninin (yerleşik) hakikatle kavga etmesidir, ki daima daha doğru (adil) bir sonucun karara bağlanabildiği en kadim kavgalardandır.

◆ *O orada olmadan önce kimse onu beklemiyor, o oradayken kimse onu tanımıyor: çünkü o orada değil, olma sözcüğünü çoktan yolundan çıkarmış olan felaket, o başlamadıkça gerçekleşirken: gonca olarak açmış gül.*

◆ *Her şey karardığında, kimi sözlerin duyurduğu ışıksız aydınlık hü-küm sürer.*

◆ Yaşamı överken, yokluğunda ölmenin devinimine göre yaşamının bahşedilmiş olmayacağı yaşamı.

◆ Felaketin özelliği: Zafer, şan, ona karşı değildir, ona ait de değildir, dorukta daha şimdiden düşüşü öngören beylik söze rağmen; onun karşıtı yoktur, o Yalın olan değildir. (Bundandır ki, yıkıcı uğrağına indirgenmiş olsa bile diyalektikten daha yabancı bir şey yoktur ona.)

◆ *O bizi sorgular: ne yaptığımızı, nasıl yaşadığımızı, dostlarımızın kimler olduğunu. Soruları sanki soru sormazmış gibi, ketumdur. Ve*

sıra bizdeyken, biz ona ne yaptığını sorduğumuzda, gülümser, kalkar ve sanki huzurumuzda hiç bulunmamış gibi olur. Her şey rayına girer. Bize rahatsızlık vermez.

◆ Ölmenin deneyimlenemezliği, aynı zamanda şu anlama gelir: ölmeyi becerememe, nasılinı öğrenmemiş biri gibi ya da derslerini asmış biri gibi ölerек.

◆ Körpe olan, yeni olan tarihteki yerini alamadığından aynı zamanda en kadim olandır, tarihsel olmayan bir şeydir, sanki o, öteden beri yıkıntıların altında kaybolmuş, olanaksızın, görünmez in kendisidir ve biz o şeye yanıt vermeye çağırılmışızdır.

◆ Nasıl bilebilirdik öncüler olduğumuzu, eğer bizi haberci kılması gereken haber bizden bir ebediyet kadar önce geliyorsa ve alnımıza ebedi geç kalanlar olmayı yazıyorsa?

Bizler öncüleriz, kendi dışımızda, kendi önümüzde koşan; vardığımız vakitse, zamanımız çoktan geçmiş, seyir değişmiştir.

◆ Eğer parçalayıcı gücüyle alıntı metni daha baştan yok ediyorsa, bunu yalnızca metnin içinden koparılmış olmakla yapmıyor ama metnin kendisini kopuş olarak yüceltmeye varana dek yapıyorsa; o hâlde metinsiz ve bağlamsız fragman kökten alıntılanamazdır.

◆ *Niçin bütün sonlu, sonsuz, kişisel, kişisel olmayan, şimdiye ait, tüm zamanlara ait acıların altında, daha şimdiden neredeyse haritadan silinmiş görünecek kadar küçülmüş, ama tarihi dünya tarihinden dışarı taşan bir ülkenin tarihsel olarak belirli oysa tarihsiz acısı durmaksızın tınlıyor, niçin tüm o acılar sürekli bu ülkeyi anımsatıyor? Niçin?*

◆ *Yazar (yazar mı?), başkalarının kitaplarıyla doyumuna ulaşamayacağı için değil (tersine, hepsi onun hoşuna gider), bunlar birer kitap olduğu ve yazmakla doyumuna ulaşılmadığı için.*

◆ *Yazmak; olumsuz ile nötr, daima örtülü farklılıkları içinde, yakınlıkların en tehlikelisi içinde, biri çalışır diğeri başıboşluk ederken, birbirlerine kendine özgülüklerini anımsatsınlar diye.*

◆ *Bugün yoksuldur; eğer özden de yoksun olacak kadar uç noktada olmasaydı bugünün özüne ilişkin olacak olan bu yoksulluk, bugünün ne mevcudiyete gelmesine izin verir, ne de yeni ya da kadim bir şimdide gecikmesine.*

◆ *Yaz, yalnızca yıkmamak için, yalnızca korumamak için, yalnızca aktarmamak için; olanaksız gerçeğin çekimi altında yaz, her gerçekliğin kazasız belasız battığı şu felaket payını yaz.*

◆ Dile duyulan güvenin yeri dilin içidir; dile güvensizlik durumunda, yine dildir eleştirinin sarsılmaz ilkelerini kendi alanında bulduğu için kendi kendine güvensizlik duyan.

Dile duyulan güven, dile duyulan güvensizlik olarak dilin içine yerleşmiştir: eleştirinin sarsılmaz ilkelerini kendi uzamında bulduğu için kendine kendine güvensizlik duyan yine dilin ta kendisidir. Etimolojiye yapılan başvuru (ya da etimolojinin reddi) buradan kaynaklanır, sözcükleri çarpıtmak bahanesiyle sonsuzca çoğaltmaya yönelik anagramatik eğlencelere ve cambazca ters yüz etmelere yapılan sonuçsuz başvuru da; bütün bunlar ancak bu ikisi (başvuru ve ret) inanmaksızın ve duraklamaksızın aynı anda kullanılırsa meşru hâle gelir. Dilin bilinmezi bilinmez kalır.

Dile güven-güvensizlik daha şimdiden bir fetişizmdir, gizli kalmış da olsa daima bir iyi kullanımın bulunduğu varsayan sapkınlığın keyfine ya da keyifsizliğine göre şu ya da bu sözcüğü seçerek onunla oynayan bir fetişizm. Oysa yazmak; bir dile hakkını ayıracak sapak, ister sapkınlaştırılmış isterse anagrama dönüştürülmüş olsun –hep yoldan çıkan [yazıp-bozan] (*dé-crit*) yazının sapağı; hoş gelmemiş meçhul için dostluk, her türlü gösteriştten, her türlü sözden kaçan “gerçek”.

Kendine karşın yazar: kendi kendiyile, ya da yaşamla, ya da yazıyla bir çelişki ve hatta bir bağdaşmazlık ilişkisi içinde kendine karşı ya da kendine karşın yazmak değil (bu, yazarın anı-öyküden oluşan biyografisidir), başka bir ilişki içinde yazmak, *başkasının* uzaklaştığı ve bizi kendine çekerken dahi daima bizi uzaklaştırdığı bir ilişki içinde

–dilden kendini ayıran şeyin, belki de sabrın yitimi dolayısıyla, gerçek, şan ya da felaket gibi beyhude adlarla kendini dile hasretmesi ya da dile düşmesi bundandır. Çünkü tüm adların –özellikle de sonuncusunun, dile getirilemez olanın– hâlâ da bir sabırsızlığın etkisi olması mümkündür.

◆ Işık parlar –parıltı, aydınlıkta duyurulan ama aydınlatmayan (gözler kamaşana dek çınlayan ya da titreşen dağılma). Işığın parlaması, duyusu olmayan bir dilin kırıcı yankılanması.

◆ Amaçsız ölmek: Düşünce bununla (bu hareketsizlik devinimiyle) her türlü teleolojinin ve belki de kendi alanının dışına düşmekte. Ölünyormuş gibi amaçsız düşünmek, görünen o ki bu, masum azmi içinde sabrın karşılıksızlık terimlerinde değil ama sorumluluk terimlerinde dayattığı şeydir –dilsiz bilinmeyenin kapımızın dibinde ayaklarını yere sürmesi bundandır.

Ölünyormuş gibi düşünmek: amaçsız, iktidarsız, birliksiz ve tam olarak “gibi”siz –bundandır bu formülün düşünülür düşünülmez yok olması, yani hem düşüncenin hem ölmenin tarafındaki denge-sizlikte, anlam fazlası içinde ve anlama fazla gelerek –çıkış, dışarısı– yok olması.

Ölmekkadardüşünmek, düşüncenin “kadar” ınıdışlar: öyleki düşünmek: ölmek diye yazarak onu bağlaçsız birleştirme yoluyla ortadan

kaldırsak bile, oradaki “kadar” yokluğuyla bir gizem, neredeyse aşılabilir bir alan oluşturur; düşünme ile ölmenin ilişkisizliği onların ilişkilerinin biçimidir aynı zamanda, ama düşünme ölmeye kendi başkasına ilerler gibi ilerler değildir, ya da kendi aynısına doğru da ilerler değildir. Oradan alır atılımını “kadar”: ne başkadır ne de aynı.

Düşünmek ile ölmek arasında bir tür yükseliş alçalışı vardır: (Belirlenmiş) düşüncenin yokluğunda ne kadar düşünürsek, yürüyüşten yürüyüşe, uçuşumun kıyısına doğru, kafaüstü düşüp çakılmaya doğru o kadar yükseliriz. Düşünmek yükselişten ve alçalıştan ibarettir, ama durmak ve kendine doğru geri dönmek için belirlenmiş bir düşüncesi yoktur –işte buradan gelir düşünmenin baş dönmesi ve yine de o, uçurumsuluktaki eşitliktir, ölmenin daima eşit olması, hep düz (ölümcül) olması gibi.

◆ Eğer tin daima etkin olan ise, sabır daha şimdiden tin-olmayan-
dır, acı çeken, kadavramısı, tezgâha serilmiş ya da yüzeyimsi edilginliği içinde beden, sözün altındaki çılgılık, yazıdaki tinsel-olmayandır: Bu anlamda bizzat yaşamdır, yaşamın gölgesi olarak, ölüme varana dek verme ya da yaşayan masraftır.

◆ “Daha şimdiden” ya da “daima daha şimdiden” (*toujours déjà*) felaketin işaretidir, tarihsel tarihin dışında olandır: Bizim –biz olmayan kim ki? – daha maruz kalmadan maruz kalacağımız şey, öteye adımın edilginliğindeki esrimedir (*transe*). Felaket, adına uygun olmayandır ve özel adın kayboluşudur (Derrida), ne addır ne fiil, ama kendini

gösteren ve kendini söyleyen her şeyin üstünü görünmezlikle ve okunmazlıkla çizen bir kalandır: sonuçsuz ve kalıntısız bir kalan – yine sabır, edilgin olan, *Aufhebung* artık işlemez hâle gelip kesildiğinde. Hegel: “Masumiyet yapmamadır yalnızca (işleyişin yokluğu).”

◆ Felaket riske atılan ve bu risk sayesinde sürdürülmeye çalışılan yaşamın artık arzuyla, hileyle ya da şiddetle riske atılmadığı zamandır, olumsuzun sustuğu ve insanların yerine vücut bulmayan ve kendini düşünülür kılmayan sonsuz sükûnetin (köpürme) geldiği zaman.

◆ *Onlar ölümü düşünmezler, yalnızca onunla ilişkili olduklarından.*

◆ Yazılmış olanın bir okuması: Ölümün (sonlu yaşamın) efendisi olan, ölmenin sonsuzluğunu salıverir.

◆ Dilin edilginliği: Hegelci dilden onu biraz çarpıtarak yararlanırsak şunu söyleyebiliriz; kavram ölümdür, doğal ve tinsel yaşamın sonudur ve ölmek yaşamın karanlığıdır, yaşamın şu eylemin, yapmanın, var olmanın olmadığı ötesidir, o hâlde çürüyebilir olanın ta kendisidir, içimizi soğuktan titreten ebediyen çürüyebilir olandır, bizse son bulmazcasına, sanki sondan sonra konuşarak konuşmaya son verimiz, daima daha şimdiden geçmiş olanın ve hâlâ da geçenin: geçişin yankısını konuşmadan dinleyerek.

◆ *Başka daima başkasıdır, ve başkası daima kendinden başka'dır, tüm özlükten, has anlamdan kurtulmuş, böylelikle her türden hakikat izinin ve ışık işaretinin ötesinde.*

◆ Ölmek, mutlak anlamda konuşursak, durmak bilmeyen ama yaşamın arzulayarak sürmesini sağlayan olmak-üzere-oluştur (*immittance*). Daima daha şimdiden geçmiş olanın olmak-üzere-oluşu.

◆ Acı, masum olmanın acısını çeker –dolayısıyla hafiflemek için suçu üstüne almaya çalışır. Ama ondaki edilginlik her tür kusurdan sıyrılır: batırmaktan azade edilgin, kurtuluş düşüncesinden kurtulmuş acı.

◆ Felaket yalnızca felaketin durmaksızın kendini ıskalamasından dolayı vardır. Kültürün sonu, doğanın sonu.

◆ *Felaketin beden bulmak yerine anlam bulması tehlikesi.*

◆ Yazmak, yok olan bir anlamı biçimsizliğin içinde “biçimlendirmek”. Yok olan anlam (anlamın yokluğu ya da potansiyel ya da gizil anlam değil, ama eksilen anlam). Yazmak belki yok olan anlam gibi bir şeyi yüzeye getirmektir, daha şimdiden düşüncenin felaketi olup henüz düşünce olmayan edilgin itilişi (*poussée*) ağırlamaktır.

Düşüncenin sabrı. Felaket ile başkası arasında yok olan anlamın teması, kopukluğu vardır –dostluk. Yok olan bir anlam, itilişin yitimin de ötesinde “olumlanmasını” savunur; yitimi, yitirilmiş yitimi de kendiy-le birlikte götüren ölmenin itilişinin. Olmaktan geçmeyen, anlamın altındaki anlam –anlamın soluklanması, soluğu tükenmiş anlam. Yazı üstüne bir yorumunun zorluğu buradan gelir; zira yorum yok olan bir anlamı üstlenemediğinden bir anlama gelir ve bir anlam üretir.

◆ Yazının arzusu, arzunun yazısı. Bilginin arzusu, arzunun bilgisi. Bu tersine çevirmelerle bir şey söylediğimizi sanmayalım. Arzu, yazı, yerlerinde kalmayıp birbirinin üstünden geçer: bunlar birer söz oyunu değil, zira arzu daima ölme arzusudur, bir dilek değildir. Bununla birlikte, arzu *Wunsch* ile ilişki içinde, arzu-olmayandır da, yazmayı kateden güçsüz güçtür; tıpkı yazının, sabırsızlık dâhil her şeyin acısını çeken iç parçalanması olması gibi, arzulanan ve arzulanan. Ölen arzu, ölme arzusu, bunları birlikte yaşarız, çakışmadan, mühletin karanlığı içinde.

◆ *Olmayan anlama göz kulak olmak (veiller sur).*⁹

◆ Her parçanın parçalılıkla (*fragmentaire*) ilişkide olmadığı –belirsizlik içinde ve sayesinde– doğrulanır. Parçalılık, deneyimi olmayan

9 *Veiller*, Blanchot'nun hayli önem atfettiği bir kavram. Genelde metin boyunca “uyanık olmak ya da kalmak” olarak karşılandı, burada ise *veiller sur* uyanık kalmakla bağlantılı gözetmek, bekçilik etmek anlamındaki “göz kulak olmak” ile karşılandı [ed.n.].

felaketin “gücü”, ve hazdan, zevkten azade yoğunluk, işaret bırakır, kendi işaretlerini temizleyerekten: ve parça daima şu ya da bu başarının tehdidinde maruz kalan işaret hâline gelir. Başarılı, doymuş, çıkışı ya da yanılmanın sonunu parmakla gösteren bir parçadan bahsedilemez, çünkü hiçbir şey için olmasa bile, her parça, biricik bile olsa, kendini yinelediği ve yineleme yoluyla kendini bozduğu için böyledir bu.

Anımsayalım. Yineleme: dinsel olmayan, keşkesiz ve özlemsiz yineleme, arzulanmamış dönüş. Yineleme: uç olanın yinelemesi, genel çöküş, şimdinin yıkılışı.

◆ Bilgi yalnızca sınırlarda incelir ve hafifler, hakikat artık her şeyin nihayetinde buyruğu altına girmek zorunda kalacağı makam (*instance*) olmaktan çıktığı zaman. Hakiki-olmayan, ki yanlış/sahte olan değildir, bilgiyi dizgenin dışına doğru çeker, bir sapma uzamına çeker; anahtar sözcüklerin artık egemen olmadığı, yinelemenin anlamın bir işlemcisi olmadığı (ama uç olanın çöküşü olduğu); bilginin, bilgi-olmayanın içinden geçmeksizin, artık kendine bağlı olmadığı, sonuçlanmadığı ve sonuç üretmediği, ama algılanamaz biçimde kendini silerek değiştiği bir sapma uzamına: bilginin bilme olmadığı, ama bilme etkisi olduğu yere.

Kendini daima bilmeden özgürleştirmesi gereken bilgi için öncesi diye bir şey yoktur, kendi kendinin ardılı değildir, dolayısıyla artık bilginin bir mevcudiyeti de yoktur. Bir bilgiyi uygulamamak, yinelememek. Bilgiyi elinde tutan ve örgütleyen kuramın sonu. “Kurgusal

kuram”a alanın açılması, kuramın kurgudan dolayı ölüm tehlikesi altına girdiği yer. Siz, kuramcılar, ölümlü olduğunuzu ve kuramın sizde daha şimdiden ölü olduğunu bilirsiniz. Bunu bilin, yoldaşınızı tanıyın. Belki de “kuramlaştırma olmadan ileri doğru tek bir adım bile atılamayacağı” doğrudur, ama bu adımın kendisi hakikatin dipsiz uçurumuna doğru atılan bir adımdır. O vakit yükselir uçurumdan, sessiz mırıltı, örtük yoğunluk.

Hakikatin egemenliği son bulduğunda, yani hakiki-sahte [doğru-yanlış] ayrılığına (birbirleri ile örtüşmeleri de dâhil) yapılan gönderme artık gelmekte olan sözün çalışması olarak bile olsa kendini dayatamadığında, işte o vakit bilgi arayışı ve bilginin kayda geçirilmesi arayışı devam eder, ama başka bir uzamda, artık bir güzergâhın olmadığı uzamda. Bilgi ne zaman bir hakikat bilgisi olmaktan çıkar, işte o zaman bilgi söz konusu olur: düşüncüyü yakan bir bilgi, sonsuz sabrın bilgisiymişçesine.

◆ Kafka bir arkadaşına, yazmasaydım delirirdim minvalinde konuştuğunda, yazmanın zaten delilik olduğunu, kendi deliliği olduğunu bilir, bilinçten azade bir tür uyanıklık, bir uykusuzluk olduğunu. Deliliğe karşı delilik. Ama bunların birine kendini bırakarak ona hâkim olduğuna inanır; ötekiyse onu korkutur, onun korkusudur, onun içinden geçer, içini parçalar, onu yüceltir; sanki durmaksızın bir sürekliliğin tüm gücüne maruz kalması, ürküntüyle ama biraz da ihtişam duygusuyla sözünü ettiği katlanılamaz olanın sınırındaki gerilime maruz kalması gerekmiş gibidir. Zira ihtişam felakettir.

◆ Şu ayrımı kabul etmek: “yapmalısın” değil, “gerekiyor” –acaba birincisi bir sen’e hitap ettiği, ikincisiyse yasallığı olmayan yasa dışı, gayri-meşru bir olumlama, gerekli olmayan bir gereklilik olduğu için mi; ama yine de ikisi de bir olumlama değil mi? Bir şiddet? Ben-se sabırla yıpranan edilgin bir “gerekiyor” arıyorum.

◆ *Ama bir şey beni bu kadim, sonsuz ve anlamdan azade serüvene zorluyor, felaketin kalbinde ben onu gelmeyen şey olarak aramaya, bekle-me ye devam ediyorken; oysa o benim beklediğim sabrı.*

◆ Diyelim ki herkesin kendine özel deliliği var. Hakikatsiz bilme şu “özel” deliliğe benzeyen yoğun bir tekilliğin çalışması ya da kulak vermesi olur; çünkü özel olan her şey deliliktir, hiç olmazsa delilik vasıtasıyla iletişime girmeye çalıştığımız ölçüde.

◆ Eğer ikilem: delirmek ile ölmek arasındaysa, o vakit yanıt eksik kalmayacak, delilik ölümcül olacaktır.

◆ *Düşünde hiçbir şey, düş görme arzusundan başka hiçbir şey.*

◆ Nietzsche’nin devamında “gerekiyor” dediğimde –gerekmek ve çökmek (*faillir*) anlamları arasındaki oyunla birlikte– şunu da demiş oluyorum: eksik kalır, düşer, yanıltır, düşüşün (*chute*)

başlangıcıdır bu, düşerek buyurur yasa, bundan dolayı da yine yasa olarak kalmayı başarır.

◆ Bir kitabı, bir metni, bir yazıyı okuyabilir –her zaman değil, her zaman değil, hem okuyabiliyor mu ki?– çünkü o, yazmakla belli bir ilişkiyi korur, yitirerek. Ama bu, onda yazma isteği uyandıran şeyi daha isteklice okuduğu anlamına gelmez –arzusuz yazmak sabra aittir, yazının edilginliğine–, daha ziyade yazıyı şimşek gibi çarpan, yazının alevini yok ederek harlatan şeyi, ya da daha basitçe, daha gizemlice, bellek dışı edilginlikle, anonimlikle, mutlak bir biçimde sözünü sakınmakla, insani zaafla ilişkili olan şeyi daha isteklice okuduğu anlamına gelir.

◆ Yazıyı ele geçirilemez kılmanın cazibesine kesinlikle kapılmama: indirgeyici bir yorumun tüm esintilerine açık, daima daha şimdi-den ele geçirilmiş ve alıkonulmuş, ya da itilip kakılmış yazıyı.

◆ Yasanın tasarısı: mahpusların kendi hapishanelerini yapması. Kavramın ânıdır bu, sistemin işareti.

◆ Hegel'in sisteminde (yani her sistemde) ölüm sürekli olarak iş başındadır ve orada hiçbir şey ölmez, ölemez. Sistemin ardından kalan, kalansız kalıntı: yinelemeli yeniliği içinde ölmenin itilişi.

◆ “Beden” sözcüğü, sözcüğün tehlikesi daha şimdiden anlamın dışında durma, bilinçle bilinç dışıyla kirlenmemiş olarak kalma yanılsamasını nasıl da kolaylıkla sunuyor olması. Doğal olanın, Doğa’nın sinsi dönüşü. Beden aidiyetsizdir, ölümlü ölümsüz, gerçek dışı, hayali, parçalı. Bedenin sabrı, daha şimdiden ve hâlâ, düşüncedir.

◆ Sade’i seviyorum demek, Sade’la hiç alakası olmamak demektir. Yazdıkları bizi mutlak olarak cezbederken mutlak olarak iten Sade ne sevillebilirdir ne de katlanılabilir: itilmenin [uzaklaştırılmanın] çekiciliği.

Biz onu yok ettik, yıldızı özgürleştirdik –o artık ışımlıyor: Karanlık yuvarlanmaktadır felaketin yıldızı, kaybolmuş, dilediği gibi, şanınin isimsiz mezarında.

Ama Sade’da bir ironi olduğu elbette doğrudur (çözünme gücü); bunu kim duyumsamıyorsa, dizgesi olan herhangi bir yazarı okuyordur; Sade’da ciddi olduğu söylenebilecek hiçbir şey yoktur, ya da onun ciddiyeti ciddi olanın alaya alınmasıdır, tıpkı *tutkunun* Sade’da bir soğukluk, gizlilik, nötrlük, duygusuzluk, sonsuz edilginlik ânı olarak *geçiyor* olması gibi. Bu büyük ironidir –Sokrates’ininki gibi bilip de bilmezden gelme değil–, uygunsuzluğun doyuma ulaşması (artık hiçbir şey uygun düşmediği zaman), her şeyin söylendiği, her şeyin yeniden söylendiği ve sonunda susturulduğu büyük saklama (*dissimulation*).

◆ Asla ‘ya/ya da’ değil –basit mantık–, ne de daima birbirini diyalektik olarak ya da itkisel olarak (risksiz karşıtlık) olumlamaya varan ‘ikisi birlikte’; her türlü ikilik, her türlü ikicilik (karşıtlık ya da birlikte-olanaklı-olmama olarak bile olsa birlikte-olanaklılık) düşünceyi değiş-tokuşun kolaylığına çekecektir: hesap kapanacaktır. Eros Thanatos: yine iki güç; Bir tanesi egemen olur. Bölünme yetersizdir, diyalektik tamamlanmamıştır. *Tek başına* ölüm itkisi diye bir şey yoktur, ölümün itilişleri, birlikten koparılıştır, dağılmış çokluklardır.

◆ Fragmana geri dönüyorum: Asla biricik olmadığından dışsal sınırı da yoktur –dışarıya doğru düşer ama bu dışarı onun sınırı değildir, aynı şekilde içsel sınırı da yoktur (o, kendi içine kapanmış kirpi değildir); yine de, kısıtlılığı nedeniyle değil (can çekişir gibi uzayabilir de) ama sıkıştırılmış, neredeyse boğazı kopana kadar sıkılmış olması nedeniyle dar bir şeydir: ilmekler daima atlanmıştır (onlar eksik değildir). Doluluk yok, boşluk yok.

◆ Yazı zaten (hâlâ) şiddettir: her fragmanda (parçada) olan kopukluk, kırıklık, parçalanmışlık, yırtık olanın yırtılmışlığı, keskin tekillik, sivri çelik uç. Ve yine de bu kavga sabır için yapılan tartışmadır. Ad yıpranır, parça paramparça olur, çatırdar. Edilginlik sabra geçer, batan bahistir bu.

◆ Batmak (*sombrer*), düşüş arzusu, düşüşün itilişi ve çekiciliği olan arzu, ve daima birçok olunarak düşülür, çoklu düşüş; ki herkes hem

kendi olan hem de kendinin çözülmesi –saçılması– olan bir başkasına tutunur ve bu tutunma ivediliğin, panik hâlinde kaçışın ta kendisidir, ölümün dışındaki ölümdür.

◆ Hegel'i "okumak" ancak onu okumamakla olur. Onu okumak, okumamak, anlamak, yanlış tanımak, reddetmek, bütün bunlar ya Hegel'in kararıyla olur ya da hiç olmaz. Yalnızca bu olmamanın olanaksızlık içindeki yoğunluğudur, bizi bir ölüme –okumanın ölümü, yazının ölümü– hazırlarken Hegel'i tamamlanmış Anlam sahtekârlığı içinde canlı bırakan. (Hegel kendi ciddiyetinden deliye dönmüş Hakikat kalpazanı bir sahtekârdır, onu yenilmez kılan da budur: İstemededen bir ironi ustası oluncaya dek "yanıltma" [oyuna getirme] –Sylviane Agacinski.)

◆ Nedir sistemde aksayan, tekleyen? Soru da hemen aksar ve soru oluşturmaz. Sistemden taşan, başarısızlığının da başarısının da olanaksız olmasıdır: Eninde sonunda onun hakkında hiçbir şey söylenemez ve sistemi durduran, başıboş bırakan, ironinin ciddiyetine teslim eden bir susma tarzı vardır (yazının parça parça sessizliği).

◆ İstirahat hâlindeki Bilgi; bu terimler ne kadar uygunsuz olursa olsun, parçalı yazıyı yazmaya ancak olumsuzlama kudretini, olumlama gücünü tüketen dil Bilgi'yi istirahate götürdüğü ya da istirahatte tuttuğu zaman bırakabiliriz. Dilden azade yazı, belki de yalnızca bilmenin (bitmeyen) sonu, mitlerin sonu, ütopyanın aşınması, sıkışmış sabrın katılığı, başka hiçbir şey değil.

◆ *Meçhul ad, adlandırma dışı ad:*

Holokost, tarihin tarihi belirli mutlak olayı, bütün tarihin alev aldığı, Anlam'ın deviniminin uçurumlaştığı, verişin, özürsüz ve rızasız, olumlanabilecek ya da yadsınabilecek hiçbir şeye meydan vermeden mahvolduğu hepten-yanış; edilginliğin ta kendisinin verişi, kendini veremeyenin verişi. Düşünceyle bile olsa, nasıl muhafaza etmeli onu? Bekçilik eden düşünce de dâhil her şeyin yitip gittiği Holokost'u düşüncenin muhafaza etmesi nasıl sağlanabilir ki?

Ölümçül yoğunlukta, sayısız çılgınlık yitip giden sessizliği.

◆ Ölümde ölümden daha güçlü bir şey var olmalı: Ölmenin kendisidir bu –ölmenin yoğunluğu, arzulananda bile arzulanamayan olanaksızın itilişi. Ölüm yapabilmedir (*pouvoir*) ve hatta güçtür (*puissance*) –dolayısıyla sınırlıdır–, bir sınır belirler, gün vermek anlamında –hem rastlantısal hem de zorunlu bir gün– tehir eder, ama aynı zamanda belirlenmemiş bir güne geri gönderir. Ölmeyse yapamamadır, şimdiden koparır, daima eşiğin aşılmasıdır, her türlü sınırı, sonu, dışlar, ne özgür bırakır, ne sığınma sağlar. Ölümde yanılmalı olarak kendimize sığınak bulabiliriz, mezar düşüşün sonunu işaret eder, cenazeyse çıkmazdan çıkıştır. Oysa ölmek, o kaçıp gidendir, kaçışında belirsizce, olanaksızca, yoğun bir şekilde ölüme sürükleyen.

◆ Felaketin *düş kırıklığı* [*hesaba uymazlığı*] (*désappointement*): beklentiye karşılık vermeyerek, noktanın (*point*) koyulmasına, hesabın (*appoint*) kapatılmasına izin vermeyerek, basitçe yönünü yitirme ya da yoldan çıkma biçiminde bile olsa her türden yönünü bulmanın dışında kalarak.

◆ Arzu yıldızın uzaklığıyla ilişkide kalır, göklerden diler, evrene çağrıda bulunur. Bu anlamda felaket, arzulanamaz olanaksızın yoğun çekiciliği altında, arzudan uzaklaştırır.

◆ Görüş açıklığı (*lucidité*), yıldızın ışığı, sorgulayan güne yanıt, gece geldiğinde uyku. “Ama asla batmayanın önünde kim saklanır?” Uyanıklığın (*veille*) başı sonu yoktur. Uyanık kalmak (*veiller*) nötrdür. “Ben” uyanık kalmaz: Uyanık kalınır, gece uyanık kalır, daima ve durmaksızın, uyumanın söz konusu olamayacağı *başka* geceye kadar gecenin içini oyarak. Yalnızca gece uyanık kalınır. Gece, iş gören, kendini gerçekleştiren, açık-görür aklı yansımada, düşünümde, öyleyse özdeşliğin koruması altında tutması gerekene taşıyan uyanıklığa yabancıdır. Uyanıklık tuhafıktır: o, kendisini önceleyen bir uykudan çıkar gibi uyanmaz, aynı zamanda bir yeniden *uyanıştı*r, uyanıklığın kıpırtısızlığına değişmez ve anlık geri dönüştür. ‘Bir şey’ uyanık kalır: pusuya yatmadan, gözlemeden. Felaket uyanık kalır. Böylesi bir uyanıklık varken, uykuya dalmış bilincin kendini bilinç dışı olarak açarak düşün ışığının oynamasına izin verdiği vakit, uyanık kalan, uyanık kalma ya da uykunun kalbinde uyumanın olanaksızlığı, görünürlüğün artması biçiminde, yansıyan parlaklık

biçiminde aydınlatmaz. Kimdir uyanık kalan? İşte tam da uyanıklığın nötrlüğüdür soruyu devre dışı bırakan: Kimse uyanık kalmaz. Uyanık kalmak birinci kişi olarak uyanık kalabilmek değildir, bir iktidar bile değildir, iktidardan yoksun sonsuzun dokunuşudur, gecenin *başka'sına* maruz kalmadır, düşüncenin uyanıklığın tutarlığından, dünyaya özgü keskin görüşlülükten, algısı güçlü hâkimiyetten vazgeçerek kendini uykusuzluğun sınırsız bekletmesine açtığı yerdir, uyanık kalmayan uyanıklık, geceye özgü yoğunluk.

◆ Olmasaydı felaketin işareti dışarısının esrikliği (*transe*), ki düşün ve kaçışın devinimsizlik olduğu –bir oynaklığın (*mouvance*) devinimsizliği– bir esrikliktir, o vakit hayal kırıklığı felaketin içinde çalışırdı. Hayal kırıklığı [hesaba uymazlık] istisnanın yükseklikte dinlenmesine izin vermez, onu daima ele geçirilebilir olanın ve kapasitenin dışına (biçimsiz ve içeriksiz) düşürür. İstisnai (*exception*) kaçır, hayal kırıklığı (*déception*) kaçırır. Bilinç, bilinç olmaktan çıkmaksızın feci olabilir, kendini döndürmez ama tersine dönüşü kabul eder. Yalnızca şimdiden koparan dönüş bilinç-bilinç dışından uzaklaştırır.

◆ Geceleyin uykusuzluk (*insomnie*) tartışmadır [birbirini-sarsmadır] (*dis-cussion*), diğer savlarla çarpışan savların çalışması değil, düşüncelerin bulunmadığı son kertedeki sarsılıştır, sükûnete varan kırık titremedir (uykusuzluğun anlatısı “Şato”da gidip gidip gelen yorumlar).

◆ Vermek bir şey vermek ya da kendini vermek değildir, zira öyle olsaydı vermek gözetmek ve korumak olurdu, eğer verilenin özelliği kimsenin onu sizden alamayacak, geri alamayacak, geri çekemeyecek olmasıysa –ki egoizmin doruğu, sahip olmanın hilesidir. Verme [armağan] ne bir özgürlüğün gücü dâhilinde ne de bir özgür öznenin yüce alıştırmaları olduğundan, yalnızca sahip olunmayan verilebilir, baskı altında ve baskının ötesinde, sonsuz bir işkencenin yakarışında, dünyanın dışında, başkasının çekimi ve baskısından başka hiçbir şeyin olmadığı yerde: felaketin verişi, ne istenebilecek ne de verilebilecek olan. Vermenin vermesi –iptal etmeyen, vereni de alanı da olmayan, hiçbir şeyin cereyan etmemesine neden olan, şeylerin cereyan etmezken bile cereyan ettiği şu mevcudiyet dünyasında ve şu yokluk göğünün altında. Bundan dolayı yitimden, saf yitimden söz etmek ve boşu boşuna kaybetmekten söz etmek, söz hiçbir zaman esirgenmiş olmasa bile, hâlâ bir kolaylık olarak duruyor.

◆ Sevinç, acı, bunların yalnızca yoğunluğunu korumaya çalış, çok alçak ya da çok yüksek –ki bunun bir önemi yok– yoğunluğunu, bir maksadın olmadan: o zaman kendinde, kendi dışında ya da şeylerin yanı başında yaşamazsın, ama yaşamın canı *yıldızlı uzayın dışına* geçer ve seni de oraya, kendini aramanın boşuna olacağı mevcudiyetsiz zamana götürür.

◆ Arzu, yine yıldızla (*astre*) bir ilişkidir –yıldızlı (*sidéral*) büyük arzu, dinî ve nostaljik, panik ya da kozmik; felaketin arzusunun olmaması bundan. Uyanık kalmanın uyanıklık arzusu yoktur, o, arzulanamaz (arzulanabilir olandan azade) gece yoğunluğudur.

Kaygı takıntısıyla kendi dışımıza çağrılmayız, ama güvenli alanda alıkonuluruz, terk etmeye doğru yol alıyor olsak bile.

Felaket; felaketin yaklaşık oluştan yoksun vaziyette yaklaştığının işareti: Kaygılar uzaklaşır, alakadar oluşa yer açar. *Die sorglose Nacht*, kaygısız gece, uyanamayacak olan uyanırken. Ama gece, ilk gece, hâlâ meşguliyet içinde, gündüze ait olandan bağı koparmamış gece, o gecede ki uyunmasa bile, uykuya açılmış olunmasa bile dünyada-oluşla ilişkide kalınmaktadır, sadece istirahate rastlanılmayan bir konumda.

Felaket uyanık kalır diyorsam, gece uyanıklığına bir özne vermek için değil, uyanık kalışın yıldızlı bir gök altında meydana gelmediğini söylemek için.

◆ Deneyim, yaşanmış bir olay olmadığı ve mevcudiyet'in şimdi'sini oyuna koymadığı ölçüde, daha şimdiden deneyim-olmayandır (olumsuzlama onu olup bitenin ve daima aşılmış olanın tehlikesinden yoksun bırakmaksızın), deneyiminin öyle bir kendine-fazlalığıdır ki, büsbütün olumlayıcı olsa bile bu deneyimde hiçbir şey meydana gelmez, ne kendini anda (devingen bir an bile olsa) ortaya koyabilir ne de anda dinlenebilir, ne de akkorlaşana dek müsrifçe kendini verebilir. Felaketin deneyimi olamayacağını hissederiz, onu bir sınır-deneyimi olarak anlayacak olsak bile. Özelliklerinden biridir bu: her türden deneyimi azleder, otoritesini elinden alır, yalnızca gece uyanırken (*veiller*) ve gözetlemezken (*surveiller*) uyanık kalır.

◆ *Hiçbir şey, hiçbir zaman, Kimse için söz konusu olmasın.*

◆ Yaşamın canı; canlı mevcudiyetle yetinmeyen, mevcut olanı ondan bağışıklığa kadar tüketen bir yaşamı-deşerek-ortaya-çıkarmadır (*avivement*)¹⁰, mevcudiyetsizliğin ya da yaşamsızlığın örneksiz örneklği, daima gelişsiz geri gelen, diriliğindeki yokluk.

◆ Sessizlik belki bir sözcüktür, paradoksal bir sözcük, sözcüğün dilsizliği (etimoloji oyunuyla uyum içinde), ama sessizliğin çığlıktan geçtiğini pekâlâ duyumsarız, sesi olmayan çığlıktan, her türden sözden ayrışan, kimseye seslenmeyen ve kimsenin kabul etmediği, değersizleşen çığlıktan. Çığlık, yazı gibi (canlının, yaşamı hep zaten aştığı gibi), her ne kadar dilin etkisi olarak yeniden ele alınabilse bile her türden dili aşmaya eğilimlidir; hem ani (maruz) hem sabırlıdır; çığlığın sabrı, anlam-olmayanda durmayan ama her türden anlamın dışında da kalan, sonsuzca askıya alınmış bir anlamın, değersizleşmiş, çözülebilir-çözülemez.

◆ Yas çalışmasında çalışan keder değildir: o, uyanık kalır.

◆ Keder; delici, parçalayıcı, artık bir anıda bile yaşanamayacak olanı deşerek açığa çıkaran [canlı kılan].

10 Deşerek canlı kılma, deşilmede beliren can. Deşilmedeki yaşam belirtisi. Bir yaranın iyileştirilmesi adına, yaşamsal canlılığın ortaya çıkarılması adına operasyon esnasında deşilmesi gibi, tıpta açıklama [ed.n.].

◆ Felaket düşüncenin ortadan kaybolmasına neden olmaz ama düşünceden soruların ve sorunların, olumlamanın ve olumsuzlamanın, sessizliğin ve sözün, işaretin ve belirtinin kaybolmasına neden olur. O zaman, karanlıksız gecede, gökten yoksun, dünyanın yokluğuyla ağır, kendi kendisinin tüm şimdisinden geri çekilmiş düşünce uyanık kalır. Dolambaçlı, uydurulmuş ve yan bir bilgiyle –hakikatle ilişkilennemeksizin– bildiğim şu ki, böylesi bir uyanık kalış ne uyanmaya ne de uykuya izin verir, düşüncüyü gizliliğin dışında bırakır, her türden içtenlikten yoksun, kendi yokluğunun bedenine dönüştürür, düşünce kendinden vazgeçmeye maruz bırakılmış hâlde, ve böylelikle yaşamsız canlılık ile ölümsüz ölmenin değiş-tokuşunun dur durak bilmediği, en alçaktaki yoğunluğun bekleyişi kaldırmadığı, sonsuz bekletişe son vermediği yerde. Sanki uyanıklık usul usul edilginlikle bizi sonsuzluk merdiveninden indirmektedir.

◆ Sözcük, anlamdan neredeyse yoksunken, gürültü çıkarır. Anlam sınırlanmış sessizliktir (söz görece olarak sessizdir, içinde yok olduğunu, şimdiden yok olan anlamı işaretsizye yönelerek taşıdığı ölçüde.)

◆ Eğer bir azim ilkesi, bir direktme buyruğu varsa ve bununla ilişkisi bakımından ölüm bir gizem olacaksa, yıldızdan sapmış, kozmik düzenin belirsiz kesinliğinde rahatsız edilmiş, evrenle ilişkili bir durumu kalmamış, ne onay veren ne kabullenen bizleri (yaşamdan azade yaşamda olan bizleri) hepten edilgin olanın sabrı varlığın kesilmesine, ölmenin itilişine daima daha şimdiden teslim etmiştir,

öyle ki çekimi altına düştüğümüz arzulanamaz felakette her yönde devamlılık ile devamsızlık, her ikisi de aynı anda verili olarak, diretenin ciddiyetini ve katılığını bozarlar, aynı şekilde ölümcül oyunda kalma kararlılığını da.

◆ Yazılan sessizlikte yankılsın, sessizliği uzun süre yankılandırarak, hâlâ gizemin uyanık beklediği devinimsiz barışa dönmeden önce.

◆ Ölümün gizemini korumasını sağlayan azim ilkesinin –azmetme olarak varlığın– koruması altında yaşamaktan sakın.

◆ Yazı, kendini sanatın üstüne koymaksızın, sanatın yeğ tutulmadığını varsayar ve kendini sildiği gibi onu da siler.

◆ Bağışlamayın. Bağışlama, bağışlamadan önce suçlar; suçlayarak, kusuru [suçu] olumlayarak, onu geri alınamaz kılar, vurmaya (*coup*) suçluluğa (*culpabilité*) kadar götürür; böylece artık hiçbir şey onarılamaz, verme ve bağışlama olanaklı olmaktan çıkar.

Yalnızca masumiyeti bağışla.

Seni bağışladığım için beni bağışla.

Biricik kusur şu konumdan olabilir: yani bir tek “Ben” olmaktan, oysa ben-kendim’deki Kendi o bene özdeşlik katmaz, Aynı’dan Başka’ya sonsuz ilişkiyi olanaklı kılmak amacıyla yasalaşmıştır yalnızca; öznesiz öznelliğe, ölen uzamın çıplaklığına kendini açmak yerine yeniden özne olmanın cazibesi (biricik cazibe) de buradan gelir.

Bağışlayamam, bağışlama başkasından gelir, ama bağışlanamam da, eğer bağışlama ben’in sorgulanmasıysa, kendini verme gereğiye, en edilgin olana kadar kendinden vazgeçmekse; ve eğer bağışlama başkasından geliyorsa, o zaman yalnızca gelir; bir (kutsal) karar verme gücüne sahip olmadığı ölçüde, ama daima kararsız olanda kendini tutma olanağına sahip olduğu ölçüde, varabileceğine ilişkin hiçbir kesinlik olmadan. *Dava*’da öldürmenin bağışlama olduğuna, sonlandırılmayanın sonu olduğuna inanılabilir; ne var ki, Kafka’nın özellikle belirttiğı gibi utanç, yani sonsuzluğun kendisi, yani yaşamın ötesi olarak yaşam maskaralığı baki kalır, dolayısıyla son diye bir şey yoktur.

◆ Dikkatsizlik (*inattention*): Hor gören duyarsızlık olarak bir dikkatsizlik vardır, sonra, çıkarın ve hesabın ötesinde başkasını başka bırakan, ya da, onu aynıya indirgeyecek, ele geçirecek, kavrayacak, özdeşleyecek, tekeline alacak şiddetin dışında bırakan daha edilgin bir dikkatsizlik vardır. Bu durumda dikkatsizlik, başkasından çok kendine dikkat eden ben’in tutumu değildir –o, dikkatimi benden tümüyle uzaklaştırır, öyle bir dikkat dağılmasıdır ki “Ben”i çıplak bırakır, hepten edilgin olanın çilesine maruz bırakır, orada, gözlerim bakışsız açık, sonsuz yokluğa dönüşürüm; ki o vakit görülmeye

katlanamayan ve gözün katlanamadığı mutsuzluk bile nazara alınmaya, yanaşılmaya ve belki yatıştırılmaya izin verir. Ama bu dikkatsizlik yine de ikirciklidir, ister görünmeyen horgörünün uç noktası olsun, isterse sunulmuş olan ve silinmeye varan ihtiyatlılığın uç noktası olsun.

◆ Kartezyen kesinlik olan “düşünüyorum, varım”ın tuhaflığı şudur ki, yalnızca konuşarak onaylanabilmekteydi ve söz, *cogito*’nun *ego*’sunu askıya alarak, düşünceyi öznesiz anonimliğe, içselliği dışsallığa geri göndererek ve canlı mevcudiyetin (varım’ın varoluşu) yerine arzulanamaz ve çekici bir ölmenin yoğun yokluğunu koyarak, onu aslında ortadan kaldırıyordu. Dolayısıyla *ego cogito*’nun söylenmiş olması bildirilmesinin kesintiye uğraması için; ve kuşku duyulamayanın sessizlik tarafından görünmez biçimde harap edilmesi için yeterlidir, kuşkuya düşmeksizin ve kuşkusuz yani sağlam kalarak, dili çatırdatan, dilin akışı olan ve kendini dilde kaybederken dili kendi kayboluşuna dönüştüren sessizlik tarafından. Bu nedenle, Descartes’ın konuştuğunu asla bilmediği ve dahası, sessiz kaldığını da asla bilmediği söylenebilir. Ve ancak bu koşulda, güzel hakikat korunabilir.

◆ Platon’a göre, ona has olan bir diyalektik uyarınca ve elbette ki baş döndürücü (ve ayrıca tehlikeli, çünkü kalıntısı vardır) bir keşifle, başka’nın başka’sı Aynı’dır; ama sapmanın ve geri dönmenin kutsanmasıyla, bu ikilemenin altında, başıboş kılan (*désœuvre*), boşaltan, kimliksizleştiren, başkasından başkalığını (yabancılaştırma gücünü)

alan yinelemeyi ama onu başka bırakmayı, daima daha başka (artırılmış değil ama aşmış başka) bırakmayı da bırakmayan yinelemeyi duymamak nasıl mümkün?

◆ Dikkatsizlik: dikkate almamanın yoğunluğu, uyanık kalan en uzaktaki; dikkat yalnızca bir şeye, hatta bir kimseye, hatta her şeye dikkat ettirerek kendini sınırlamasın diye, dikkatin ötesi; olumlu da değil, olumsuz da değil ama aşırı olan, yani yönelimsellik yoksunu, kınama yoksunu, zamanın taşmasından yoksun dikkatsizlik; rıza gösterme, ne de hatta kendimizi bırakma (kendimizi terk ederek kendimizi verme) özgürlüğümüzün –gücümüzün– olmadığı ölüm-cül dikkatsizlik; yıldız parlarken müsait bir göğün altında, taşıyan bir yeryüzünün üstünde, ebedi Dışarısı'na doğru itilişi ve onun erişilmezliğini işaret eden dikkatsiz, çekici, ihmalkâr tutku; kozmik düzen süregeldiğinde, ama kibirli, yetersiz, gözden düşmüş hüküm olarak sürdürürken, yıldızlı uzayın göze görünmeyen parıltısı altında, ışıksız aydınlıkta, askıya alınmış, mevcut olmayan oysa şimdi-burada olan egemenliğin ölü bir yasaya gönderdiği yerde, hem de ölümün yarasız yasası olarak –yasanın başka'sı olarak– düşüşünde bile aynı yanılgıya yeniden düşen bir yasaya gönderdiği yerde.

◆ Eğer yıldızdan kopuş bir olay biçiminde gerçekleşebilseydi, eğer yaralanmış mekânımızın şiddetiyle bile olsa kozmik düzenden (dünyadan) çıkabilseydik, ki orada görünür düzensizlik ne olursa olsun bir düzenleyiş hep üstün gelir, felaket düşüncesi ertelenmiş olmak-üzereğinde bir deneyimin keşfine sunardı kendini, ve artık bir tek o deneyimle yeniden

toparlanmak kalırdı bize, devinimsiz bir kaçışta kayıp gitmekte olanın, yaşıyor ve ölüyor olanın kıyasına sunulmak yerine: deneyim dışında, fenomen dışında.

◆ Yalnızca ortalama bir rejim olumlanmaya ya da olumsuzlanmaya izin verir; en yüksek gerilimin, en alçak çöküntünün (en sıkıntılısından bile olsa daima dürüst olan zevki akkor hâlinde uçuculaştıran şeyin; acıda acının altına düşmüş olanın –hâlâ acısı çekilemeyecek kadar edilgin olanın: katlanılmaz sükûneti acının) bir söylemede anlatılabilen –sunulabilen ya da yoklanabilen– her türden ilişkiyi bozduğu vakit, artık olumlamaya, olumsuzlamaya yer yoktur: bütün ilişkiler hiçbir dilin, durmaksızın yerinden edilse ve asla kendinden ayrılmasa da, elinde bulundurmadığı nötrlüğe varana kadar çözülmüştür.

Sıradan bir ahlakın değerler ve ilkeler ölçeğini yeniden kurmaksızın yoğunluğun yüksek ya da alçak olduğu söylenemez. İster enerji olsun ister durağanlık, yoğunluk farkın uç noktasıdır, (ontolojinin varsaydığı biçimiyle) varlıktan fazlalıktır, öyle bir fazlalık ki, mutlak bozulma olarak artık ne rejim, bölge, kural, yönetim, dikilme, baş-kaldırma kabul eder, ne de bunların basit karşıtlarını; böylece yoğunluk gösterdiğini mahveder, kendini düşünen düşünceyi yakarak, hem de aşkınlık ve içkinliğin artık yalnızca alev alıp sönmüş birer figürler olduğu bu kül oluştta düşünceyi zorunlu kılarak: ki bu figürler, hem sınırsız süreci dışlayan hem de kendini belli etmeyen bir parçalanmayı içeren yazının daha başından kaybettiği yazı işaretleleridir; ki bu parçalanma tıpkı ilişkisini kopardığını deneyimi

varsaydığı gibi üstüne kaydolacağı devamlı bir yüzeyi de varsayar, böylece yazı devamsızlıkla sürüp gider, yoklukta bile bizi geri dönüşün felaketine atmış bulunan sessizlik aldatmacası olarak.

Yoğunluk: Bu adın çekiciliği yalnızca genel olarak kavramlaştırma-
dan sıyrılması değil, adlandırılır adlandırılmaz kendi adını-silen ve
hem uygulanan gücü hem de bir yön belirten yönelimselliği, hem
işareti hem anlamı, hem açınan uzamı hem de esriyen zamanı uzak-
laştıran bir adlar çokluğunda çözülmesidir; ama bütün bunlarla bir-
likte bir sıkıntı baş gösterir, yoğunluk adı bilinç-bilinç dışına ilişkin
bayat öğretilerin izlerini tazelemelerini sağlayan bir tür bedensel
içsellik – canlı titreşim – yeniden kurar gibi görünür. Bundan dola-
yı şunu demek gerekir: Yoğunluğu vahiy, bilme fazlası, inanç olarak
tercüme edilmekten alıkoyan felaketin çekimine teslim edecek olan,
onu düşünceye, ama kendinden taşan ve artık bu geri dönüşün –
yeniden bükülmenin – acısından ibaret olan düşünceye geri döndü-
recek olan, yalnızca mutlak mesafesi içinde, yoğunluktan sonsuzca
arındırması içinde, dışsallıktır.

◆ “Yoğunluk”, Klossowski’nin bizi kendinden atsın diye bizi götür-
düğü farklı sözcük; anılması, açacağı aralıktan anlamın akmasına ve
kurmasına yetecek, kesin bir şekilde onun kısıtlamasından kurtul-
mamıza izin verecek bir anahtar sözcük ya da ilan-sözcük yapmak-
tan iyi ki sakındığı şu farklı sözcük (F. Schlegel: “yoğunluk sonsu-
zu”).

◆ Bir dille hiçbir biçimde ilişkisi olamayacak, dilden gelmeyen, ama daima daha şimdiden dilden çıkmış olan sessiz dışarısında –sessizliğin sessizliğinde– uyanık kalır ne başlamış ne de bitecek olan, başkasının yerine başka'nın geçtiği şu gece; Descartes'ın Büyük Çelişen ya da yanıltıcı Başkası figürünün özellikleriyle sabitlemeye çalıştığı; apaçık olanla –görünendeki göze çarpanla– oynamakla ya da şüphenin işini (Bir'in kendini koruduğu iki-katlılık, yalın bölünme) takip etmekle kalmayan, ama başkası olarak başka'yı sarsan; bundan dolayı yanılsamanın ve ciddiliğin, aldatmacanın ve ikircikliğinin, dilsiz sözün ve konuşan dilsizliğin olanağının çökmesine neden olan; hiçbir anlama gelmese bile, bir anlam vermese bile, yine de sessizliğin sessizliği –bir dilden gelmeyecek olan ama onun dışarısı olan sessizlik– içinden tekrar edenle felaketsi dönüşün alayının belirlediği (durmuş ölüm) başkası.

◆ Yerin sökülüşünün yerleri olan şu adlar, hiçbir yerden esen tin-yokluğunun dört rüzgârı: düşüncenin adları, düşünce yazı ile parçalılığa kadar çözülünceye dek. Dış. Nötr. Felaket. Dönüş. Şüphesiz, bir sistem oluşturmayan bu isimler, hiç kimseyi belirtmeyen bir özel ad tarzındaki sarpıklıklarında, her çeşit anlamın dışına kayarlar, bu kayışın bir anlamı yokken, yalnızca hiçbir şey aydınlatmayan, sınırı görünmeyen bu anlam dışını bile aydınlatmayan bir kaygan ara-parıltı bırakırlar. Onları önceleyen yokluğun kırıp geçirdiği bu isimler, her türlü içsellikten yoksun olup kendilerine-dışsal (uçurum taşları, düşüşün sonsuzluğuyla taşlaşmış) olarak doğrulmamış olsalar, o vakit bu isimlerin hepsi içlerinde taşıyacakları yıkık dökük bir alanda, hem kaybolmuş hem de asla seslendirilmemiş bir başka

dilin kalıntıları gibi görünürler; onları ancak dünyaya yeniden sokarak ya da bir üst-dünyaya yücelterek yeniden yürürlüğe sokmaya çalışabiliriz; onlar, bu dünyanın, saklı ebediyet yalnızlıklarında, oynak kesintileri, görünmez geri çekilişiyken.

◆ *Biz ki, zamanın yollarında hep dönüştüyoruz, ne ilerliyoruz ne geç kalıyoruz: Geç erkendir, yakın uzak.*

◆ Fragmanlar tamamlanmamış ayrılmalar gibi yazılır; tamamlanmamışlıkları, yetersizlikleri, düş kırıklığının çalışması, onların sürüklenişidir; ne birleştirilebilir ne de tutarlı olup, düşünme için aralıklarla işaretler bıraktıklarının göstergesidir, öyle ki düşünce, batarak ve hâllere ayrılarak, o işaretlerle bütünün yokluğunu kurgusal olarak açan ve kapatan kaçamak birliktelikler gösterir; ama düşünce kesin biçimde büyülenerek yoklukta durmuş değildir, kesintiye uğramayan uyanıklığın bekçiliğinde hep sürüp gitmektedir. Dolayısıyla, aralığın var olduğu söylenemez, çünkü fragmanlar kısmen onları birbirinden ayıran boş sayfaya [aralığa] yazılanmış olduklarından, bu aralıkta onları sonlandıranı değil uzandıranı ya da uzandıracak olanın beklentisi içine sokanı, onları daha şimdiden uzandırmış olanı, onları tamamlanmamışlıkları sayesinde direngen kılını bulurlar ki, şu durumda onlar bir kenara ayrılmış, düşmüş söz olarak kalmak, hiçbir açıklamayla boşluğu dolduramayacak gizi olmayan bir giz olarak kalmak yerine, yorulmak nedir bilmez akıl tarafından işlenmeye daima hazırdırlar demektir.

◆ Şu eski sözleri okurken: “Esin, son bulamayan bu gezgin söz, uykusuzluğun uzun gecesidir ve ondan korunmak içindir ki, ona sırt çevirerek, yazar gerçekten yazmaya başlar: uyuyabileceği dünyaya onu geri veren yazma etkinliği”. Ve de şunu: “Düş gördüğüm yerde, o, uyanık kalır, düşün sürprizi olan ve gerçekte, süresiz bir şimdiki zamanda kimsesiz bir mevcudiyetin, hiçbir varlığın ortaya çıkmadığı, dil bilgisel formülü ‘O’ olan bir mevcudiyetsizliğin uyanık kaldığı bir uyanıklık...” Niçin bu hatırlatma? Ve niçin düşün ardında direnen kesintiye uğramamış uyanıklık ve uykusuzluğun esinleyici gecesini hakkında söylediklerine rağmen, bu sözlerin onları canlandıran anlamdan kurtulmak, onları kullanan söyleme ve kendi kendilerine sırt çevirmelerini sağlamak için yeniden ele alınması, yinelenmesi gerekir gibi görünüyor? Ne var ki yeniden ele alınıp söylendiklerinde, artık aidiyeti sona ermiş sanılan bir güvenceyi yeniden devreye sokar gibi görünüyorlar, bir hakikat havası yayıp bir şey söylüyorlar, bir tutarlılık iddiaları var, “bunu uzun zaman önce sen düşündün, öyleyse bunu yeniden düşünmeye hakkın var” diyorlar; böylece sistemleri sistem yapan şu akılcı sürekliliği yeniden kurar, geçmişe güvence rolü oynatıp, etkinleşmesini, alıntılanmasını, önyak olmasını sağlarlar, bu sayede daimî uyanıklığın bilinçten-bilinç dışından uzak olarak nötrlüğe iade ettiği görünmez yıkılışı engellerler.

◆ Bekleyiş sözü, belki de sessiz, ama söylemeyi ve sessizliği birbirinden ayırmayan ve sessizliği daha şimdiden bir söyleme kılan, sessizliğin söylemesini şimdiden sessizlikte söylemiş olan. Zira ölümcül sessizlik susmaz.

◆ Parçalı yazı, riskin ta kendisine dönüşür. Bir kurama geri göndermez, *kesinti*yle tanımlanacak bir pratiğe yol açmaz. Kesintiye uğramış olarak sürer. Kendini sorgularken soruyu kendine mal etmez ama onu (elde tutmaksızın) yanıt-olmayan olarak askıya alır. O, kendi zamanının yalnızca bütünün –en azından ideal olarak– tamamlandığı zaman olduğunu iddia ediyorsa, bunun nedeni böyle bir zamandan asla emin olunamamasıdır, eş deyişle kısıtlayıcı olmayan bir anlamda bu zamanın zaman yokluğu olmasındandır, hem her çeşit geçmiş-gelecekte önce hem de gelecekteki bir mevcudiyetin her çeşit olanaklılığından sonraki bir zaman yokluğu.

◆ Eğer tüm sözcükler arasında sahici olmayan biri varsa, o da en âlâsından “sahici” sözcüğüdür.

◆ Parçalılığın gereği, en uç gereklilik [talep], olarak tembelliğe riayet edilir, öncelikle parçalarda, taslaklarda, çalışmalarda, yani henüz bir yapıt olmayan şeyin hazırlıklarında ya da atılmış parçalarında kalarak. Ama bu gerek yapıtı kateder, tersyüz eder, yıkar çünkü yapıt tümlük, kusursuzluk, tamamlanmışlıktır, kendinde doyum bulan birliktir; işte F. Schlegel’in sezmiş olduğu ama nihayetinde onun kaçırdığı şey buydu, ama tam da onunla paylaşır paylaşmaz hâlâ ayırt etmemize yardımcı olduğu bu ayırt edememezlikten dolayı onu kınayamayız. Parçalılık buyruğu, felakete bağlıdır. Ancak bu felakette felakete dair hemen hemen hiçbir şey yoktur; belli ki felaketi düşünmeyi öğrenmemiz de gerekecektir, onu hiçbir zaman bilmeksizin.

◆ Parçalaşma (*fragmentation*), öyle sıkı bir tutarlığın işaretidir ki, kendine ulaşması için kendini bozması gerekir, dağılmış bir sistemle ya da sistem olarak dağılmışlıkla değil; parçalaşma hiçbir zaman önceden bir birliktelik olarak var olmamış olanın (gerçek ya da ideal olarak var olmamış olanın) parçalara ayrılışı (kopma) olduğundan, herhangi bir gelecekteki bir mevcudiyette de bir araya gelemmez. O, ancak –çarpıtmayla– zaman yokluğu olarak kavranabilen bir zamansallaşmanın uzamlaşmasıdır [aralanmasıdır].

◆ Parça, parçalar olarak bütünlüğü çözmeye eğilimindedir, ki bu bütünlüğü varsayar ve (tam anlamıyla) onu daha sonra yeniden oluşmayacak şekilde çözülmeye götürür, orada kendini öyle bir şey şeklinde sunar ki kaybolurken, kendisiyle birlikte her türlü özdeşlik de kaybolurken, kendisini kayboluşun enerjisi olarak muhafaza eder, yineleyen enerji, ölümcül sonsuzun sınırı olarak –ya da yapıt yokluğunun yapıtı olarak (bunu yeniden söyleyerek ve yeniden söylerken susarak). Buradan da şu çıkar ki, Sistem’in sahtekârlığı –Sistem’in ironiyle bir mutlaklık mutlağına yükseltilmesi– Sistem’in, parçalılık talebinin ona kazandırdığı itibarın itibarsızlığı vasıtasıyla yeniden kendini dayatmasının bir tarzıdır.

◆ Parçalılık gereği, mevcut kılımayı bırakmaksızın azlettiği Sistem’e (ilke olarak yaratıcı beni de azlettiği gibi) işaret verir, tıpkı alternatif olandaki (“ya da”daki) *öbür* terimin yerine geçmek için ihtiyaç duyduğu ilk terimden tümüyle vazgeçememesi gibi. Sistem’in doğru eleştirisi (çoğu zaman yapmakla yetinildiği gibi) onun yanlışını

yakalamak ya da yetersiz biçimde yorumlamak (bunu Heidegger bile yapıyor) değil, onu yenilmez, eleştirilemez, ya da, söylendiği gibi, çevresinden dolanılamaz kılmaktır. Bu olduğu vakit, her yerdeki mevcut birliği ve her şeyi bir araya toplaması nedeniyle hiçbir şey ondan kaçmaz, parçalı yazıya yer kalmaz, ancak o, olanaksız zorunlu olarak kendini koparıp kurtarmasıyla bir yer edinir: zaman yoluyla zamansız yazılan şey, sakınması olmayan bir askıya alınmada birliğin mührünü kırar, tam da onu kırmayarak ama kimsenin bilmediği olanaksız bir tarzda onu kenarda bırakarak. Dolayısıyla, parçalı yazı açığa vurmadan ne kadar uzak durursa, Bir'e de o kadar ait olmayacaktır. Ve dolayısıyla, tümün tamamlanması olarak düşünceyi ne kadar açığa vuruyorsa (hangi biçimde anlaşılırsa anlaşılın) deneyim olarak düşünceyi de o kadar açığa vuracaktır.

◆ *“Bir sistemi olmak, işte tin için ölümcül bir şey; sistemi olmamak, işte bu da ölümcül. Dolayısıyla, bu iki gereksinimin ikisini de korumak zorunludur, yitirerek.”* (Fr. Schlegel.)

◆ Schlegel'in felsefeyle ilgili söylediği şey yazı için de doğrudur: Yazar oluş asla yazar olmamakla olur; yazar olunduğu anda artık yazar olunmaz.

◆ Tüm güzellik ayrıntıda saklıdır, demişti Valéry, aşağı yukarı. Bu doğru olurdu, tabii eğer kendine birliktelik sanatını ufuk edinmeyen bir ayrıntılar sanatı var olsaydı.

◆ Her türden zorunlu kuşkuculuğun sakıncası (ya da üstünlüğü) kesinliğin ya da hakikatin ya da inancın çıtasını gitgide daha çok yükseltmesidir. Haddinden fazla inanma gereksinimi dolayısıyla hiçbir şeye inanılmaz; ve hiçbir şeye inanılmadığı için hâlâ haddinden fazla inanılır.

◆ Yazara şu sorunun sorulması ne kadar saçma olurdu: Baştan aşağı yazar mısın, eş deyişle, olduğun her şeyde, yaşayan ve eyleyen yazının kendisi misin? Bu onu daha o anda ölüme mahkûm etmek ya da ölümü ardından aptalca methiye düzmek olurdu.

◆ Parçalılık buyruğu bizi henüz ortada parçalı bir şey olmadığını duyumsamaya çağırır, tam anlamıyla değil ama tam olmayan anlamda.

◆ Olumlama kanıtsız yapabilir, bir şeyi kanıtlama iddiasında olmasın yeter.

◆ Hayır diyecek olanı arıyorum. Zira hayır demek, “hayır”ın korumaya yazgılı olduğu parıltıyla söylemektir.

◆ Yazı yoluyla meydana gelen, meydana gelenler sınıfından değildir. O zaman yazı gibisinden bir şeyin meydana geleceğini iddia

ettiren kimdir? Ya da yazı hiçbir zaman meydana gelmeye gerek duymayacak bir şey midir?

◆ Biri (Clavel) Sokrates'i hepimizin öldürdüğünü yazdı. Ama işte bu ifade hiç de Sokrates'e özgü değil. Sokrates bizim bir hiç için suçlu hissetmemizi istemezdi, hatta onu ciddiye almamamızı salık veren ironisiyle daha başından önemsiz ve yararlı hâle dönüştürdüğü bir olaydan bizi sorumlu kılmak bile istemezdi. Ama elbette Sokrates'in unuttuğu bir şey vardı. O da ondan sonra kimsenin Sokrates olamayacağı ve ölümünün ironiyi öldürmüş olmasıydı. Yargıçların alıp veremedikleri ironiyleydi, haklı bir şekilde onun yasını tutan bizlerin de alıp veremediği ironiyledir.

◆ Bilmeme hiçbir şey bilmemek değildir, hatta “-me”yi bilmek de değildir; o, her bilimin ya da bilgisizliğin sakladığı şeydir, açığa-çık-mama olarak nötr oluştur.

◆ Tekrar ede ede bitirilemeyen bir “keşif” tekrar ede ede bitiremeyen keşfine dönüşür.

◆ R. C. [René Char] öylesine bir şairdir ki onunla beraber şiir bir olgu gibi parıldar, oysa bu olguyla bütün olgular soruya, hatta şiirsel soruya dönüşür.

◆ Sonsuz ilerleme coşkusu ancak coşku olarak geçerlidir çünkü sonsuz tam da her çeşit ilerlemenin sonudur.

◆ Hegel elbette Hıristiyanlığın can düşmanıdır, ama Hıristiyanlığı ölçüsünde böyledir, tek bir Dolaylılık [Aracılık] (İsa) ile yetinmek şöyle dursun, her şeyi dolaylı kıldığı için. Dolaylı kılmayan tek düşünce Yahudiliktir. Ve bu nedenle Hegel de, Marx da, anti-Yahudidirler, hatta antisemittirler.

◆ Şair gibi yazacak olan filozof kendi yıkımını hedefler. Ve buna, hedeflese bile, ulaşamaz. Şiir, ona yanıt verdiğini ve onu anladığını (bildiğini) iddia eden felsefe için sorudur. Her şeyi soru konusu yapan felsefe, ondan kaçan soru olan şiire takılıp kalır.

◆ Yazıyor olan yazıdan sürgün edilmiştir: Peygamber olmadığı yurdu orasıdır.

◆ Kendisiyle ilgilenmeyen kişi, yine de ilgisiz [çıkar-gözetmez] sayılmaz. O ancak içindeki ilgisizlik her çeşit ilgiyi aşan başkasına kendisini daima daha şimdiden açmış olmasaydı, ilgisiz olmaya başlayabilirdi.

◆ İster içini dökmek için, ister kendini incelemek için, ister kendini herkesin önünde sanat yapıtı gibi sergilemek için olsun, yaşam

öyküsünü yazmak belki de hayatta kalma çabasıdır, ama sürekli bir intihar yoluyla –parçalı olarak bütüncül ölüm yoluyla.

Kendini yazmak, olmaktan çıkarak tek yükümlülüğü ve tek yaşamı sizin var olmamanız olan bir misafire –başkasına, okura– kendini emanet etmektir.

◆ Bir anlamda “ben” kendini yitirmez çünkü kendine ait değildir. Öyleyse ancak kendine ait-olmayan olarak ve dolayısıyla daima daha şimdiden yitirilmiş olarak bendir.

◆ Yazarın ölümcül atlayışı, onsuz yazamayacağı atlayış, gerçekten gerçekleşmek için meydana gelmemesi gerektiği ölçüde, kaçınılmaz olarak yanılısamadır.

◆ Leibniz’in Tanrı’sının var olduğu çünkü olanaklı olduğu akademik olarak söylenebiliyorsa, tersine şunun da söylenebileceği anlaşılacaktır: Gerçek, olanaklılığı dışlaması, yani olanaksız olması bakımından gerçektir, keza ölüm, keza daha da geçerli olmak üzere, felaket yazısı.

◆ Yalnızca sonlu (tek yazgısı sonluluk olan) bir bendir, eninde sonunda sonsuzdan sorumlu oluşunu başkasında tanımak zorunda kalan.

◆ Ben yalnızca sonsuz olduğum kadar sınırlıyım.

◆ Levinas'ın etimoloji yoluyla ileri sürdüğü gibi din bağlayan ve bir arada tutan şeyse, o zaman birliğin ötesinde birliği bozan bağısızlığa ne demeli? “Bir arada durma”nın eş zamanlılığından kaçan, ama bununla birlikte tüm ilişkileri koparmayan, ya da bu kopuşta ya da ilişki yokluğunda yine de bir ilişki açmaktan geri durmayan şey hakkında ne demeli? Bunun için din-dışı mı olmak gerekir?

◆ Sonsuz-sınırlı, bu sen misin?

◆ Eğer “çağ”ı dinlersen, sana onun adına konuşmanı değil, onun adına susmanı alçak sesle söylediğini öğrenirsin.

◆ Şüphesiz ki Sokrates yazmaz ama sesinin altında, yine de yazıyla kendisini başkalarına verir, daimî özne olarak ve her daim ölmeye yazgılanmış özne olarak. O konuşmaz, sorgular. Sorgularken sözü keser ve hiç durmadan kendi sözünü de keser, parçalılığa ironik tarzda biçim vererek ve ölümüyle sözü yazının tasallutuna adayarak, aynı şekilde yazıyı da vasiyet yazısına (oysaki imzasız bir yazıya) adayarak.

◆ Niçin hiçbir şeyden ziyade bir şey var? Niçin iyilikten ziyade kötülük var? Yalandan soru sorar görünen bu sorularda ben ayırımsandığı

iddia edilen farkı ayırmısamıyorum, çünkü ikisi de “var” tarafından taşınmaktalar, ne varlık ne hiçlik olan, ne iyi ne kötü olan, olmazsa her şeyin çökeceği ya da daha şimdiden çöktüğü bir var tarafından. Dahası, “var” (*l'il y a*), nötr olduğunda, kendisine ilişkin soruyu hafife alır: Sorgulandığında, onu kapsaması olanaklı olmayan sorgulamayı ironik olarak yutar. Hezimete uğratılmaya izin vermesi bile, yenilgi ona uymayan uygunluk olduğundandır, tıpkı kötü sonsuzun sürekli yinelemesiyle onu gerçek sonsuzmuş gibi göstermesi gibi, ki bunu da aşkınlığı (yalandan) taklit ettiği ve böylelikle aşkınlığın özsel muğlaklığını, hakiki olan ya da meşru olan tarafından ölçülmesinin olanaksızlığını ele verdiği ölçüde yapar.

◆ Ölmek şu demek: Ölmüşsün daha şimdiden, bellek-dışı bir geçmişte, kendinin olmayan bir ölümle, öyleyse ne tanıdığın ne yaşadığın ama tehdidi altında yaşanmaya çağrıldığını sandığın bir ölümle, bundan böyle onu gelecekte bekleyecek, onu nihayet olanaklı kılmak için bir gelecek inşa edeceksin, meydana gelecek ve deneyime ait olacak bir şeymişçesine.

Yazmak, hep şimdiden geçmiş olan ölümü artık geleceğe yerleştirmemektir, onu mevcut kılmaksızın ve onda kendini mevcut kılmaksızın ona katlanmayı kabul etmektir, deneyimlenmemiş olsa da meydana geldiğini bilmek, onu geride bıraktığı unutuştta, silinmekte olan izlerinin kozmik düzenden çıkmaya çağırdığı unutuştta tanımaktır, felaketin gerçeği olanaksız kıldığı ve arzuyu arzulanmaz kıldığı yerde.

Bu ölüm, belirsiz, daima önsel, şimdiniz bir geçmişin tanıklığı olarak, asla bireysel olmayıp bütünü (ki bütünün meydana gelişini, tamamlanışını, diyalektiğin sonu olmayan sonunu varsayan şeyi) de aşar: Bütünün ve zamanın dışında olan bu ölüm, Winnicott'un düşündüğü gibi yalnızca erken çocukluğun kendine özgü olaylarıyla açıklanamaz; henüz benden yoksun olan bebeğin henüz var olmadığı için tanıyamadığı durumlara, dolayısıyla vuku bulmaksızın ortaya çıkan altüst edici durumlara (ilkel can çekişmelere) maruz kalmayla ve bundan ötürü sonrasında yetişkinin, anısız bir anımsamada, zedelenmiş beniyile bu durumları biten ya da çöken yaşamından bekleme yönelmesiyle (ister arzulamak için, ister korkmak için) açıklanamaz. Ya da daha ziyade bu açıklama, etkileyici olmakla birlikte yalnızca bir açıklamadır; bireyselleşemeyecek olanı bireyselleştirmeye ya da yeniden sunulamaz olanın bir temsilini sağlamaya, anımsanamaz olan bilinmeyenin edilginliğinin, aktarımın yardımcıyla bir anımsamanın şimdisinde (yani güncel bir deneyimde) saptanabileceğine inandırmaya yönelik bir kurmaca uygulamadır ki, her an çökebileceği takıntısıyla yaşayan birine, bir tür Platonculukla, 'bu olmayacak, bu çoktan oldu, biliyorum, anımsıyorum' deme olağı veren –bu da bir hakikat bilgisini ve çizgisel bir ortak zamanı yeniden kurmak anlamına gelir– sağaltım bakımından belki de yararlı bir uzaklaştırma işlemidir.

◆ Hapishane olmasaydı hepimiz zaten hapishanede olduğumuzu bilirdik.

◆ Olanaksız gerekli ölüm: Bu sözcüklerin –ve gönderme yaptıkları deneyimlenmemiş deneyimin– anlaşılmaktan uzak olması nedendir? Bu şok, bu ret neden? Bunları bir yazarın kurgusu yaparak silmek neden? Bu pekâlâ doğaldır. Düşünce kendinde taşıdığını ve onu taşıyanı ancak unutarak ağırlayabilir. Bu konuda Serge Leclaire’in güçlü birtakım değinilerini kullanarak (ve belki onları çarpıtarak) aklı başında iki çift laf edeceğim. Ona göre ancak kendindeki (ve başkalarındaki) *infans*’ı öldürerek konuşulabilir ve yaşanabilir, ama *infans* nedir? Elbette henüz konuşmaya başlamamış ve asla konuşmayacak olan, ama dahası, bize hayat veren ve bizi doğuran herkesin (ana baba, bütün toplum) düşlerini ve arzularını süsleyen harika (korkutucu) çocuk. Bu çocuk nerededir? Psikanalitik söz dağarcığına (ki ben bunu yalnızca psikanaliz uygulayanların, yani bu sözcük dağarcığını risk olarak, en uç tehlike olarak, günden güne sürdürülen sorgulama olarak yaşayan kişilerin kullanabileceğine inanıyorum –aksi takdirde o, yerleşik bir kültürün dilinden ibaret kalacaktır) göre, bu çocuğu “ilksel Narsisistik temsil”le özdeşleştirmek yerinde olacaktır ki, bu da onun ebediyen bilinçsiz ve dolayısıyla asla silinemeyecek bir temsilci statüsü olduğu anlamına gelir. “Delice” nitelenmesine yaraşır zorluk buradan gelir: Çocukluğun (*infans*) arafında ve arzunun berisinde kalmamak için yok edilemez olanı yok etmek ve hatta asla erişilmeyen, erişilmemiş ve erişilemeyecek olana (bir kerede değil, sürekli olarak) son vermek gerektir. Ve o hâlde, bir kez daha, yalnızca ölüm, yeri olmayan, bir yere koyulamayacak olay, daha şimdiden vuku bulmuş olduğu için yaşamakta ve konuşmaktayız (ama ne tür bir sözle?): konuşurken, böylesi bir konuda sessiz kalmamak için, kavramın çalışmasına (olumsuzluk) ya da, bitimsiz gerçekleşme olan şu ilk ölüm ile kolaycı

bir basitleştirmeyeyle “organik” adı verilen (sanki birincisi de öyle değilmiş gibi) ikinci ölüm arasındaki “sıradan karışıklığı” ortadan kaldırmaktan kendini alamayan psikanalitik çalışmaya emanet ettik; yeri olmayan, bir yere koyulamayacak olay.

Ama burada sorguluyoruz ve Hegel’in güzergâhını anımsıyoruz: Acaba karışıklığı –ya da sizin karışıklık dediğiniz şeyi– el çabukluktan başka –elbette çok anlamlı ve önemli olan– (ve hâliyle) idealist addedilen kurnazlıktan başka bir biçimde ortadan kaldırmak olanaklı mıdır? Evet, ilk Hegel’i anımsayalım. O da, ilk felsefesi denilen şeyden bile önce, bu iki ölümün ayrıştırılamaz olduğunu ve bir tek ölümle yüzleşme olayının egemenliği ve hâkimiyeti temellendirebileceğini düşünüyordu: eş deyişle ayrıcalıklarıyla birlikte tını, yalnızca ölümle yüzleşmenin kurabileceğini, sadece ölümle karşı karşıya kalmak ya da kendini onun tehlikesine katlanma anlamında değil (bu kahramansı cesaretin özelliğidir), onun uzamına girme, ona sonsuz bir ölüm olarak ve aynı zamanda salt ölüm, “doğal ölüm” olarak katlanma anlamında da. Bundan da belki şöyle saçma bir sonuç çıkıyordu: Diyalektiği harekete geçiren şey olan ölümün deneyimlenemez deneyimi onu derhâl durduruyor, bu durmaysa daha sonraki sürecin bütününde bir tür anı gibi, daima göz önüne alınması gereken bir çıkmaz sokak olarak korunuyordu. Hegel’in ilk felsefesinden başlayarak zorluğun nasıl, düşüncenin hangi görkemli zenginleşmesi yoluyla aşıldığının ayrıntıları üzerinde durmayacağım. Bunlar iyi bilinen şeyler. Yine de, ölüm, öldürme, kendini-öldürme işe koşuluyorsa ve ölüm birdenbire gücü yetmeyen güce ve daha sonra da olumsuzluğa dönüşerek kendi kendini yumuşatıyorsa, her ne zaman *olanaklı* ölümün yardımıyla ilerleniyorsa, ifadesiz,

adsız, kavramsız ölümün, *olanaksızın* kendisi olan ölümün çiğnenip geçilmemesi zorunluluğu vardır.

Bir değini, bir soru ekleyeceğim. Serge Leclaire'in çocuğu, muhteşem, korkunç, despot çocuk, ancak onu durmaksızın ölüme yollayarak bir hayata ve bir söze erişildiği ölçüde öldürülemeyecek olan çocuk, tam da Winnicott'un da çocuğu, yani daha yaşamadan önce ölüme batırılmış olan, hiçbir bilginin ya da deneyimin kendi tarihinin kesin geçmişi içinde yerini belirleyemeyeceği ölü çocuk olmayacak mıdır? Böylesine muhteşem, korkutucu, tiranik, çünkü biz bilmesek de (hatta özellikle, buradaki gibi, biliyor ve söylüyormuş gibi yaptığımız zaman) daima daha şimdiden ölmüş olan çocuk. Öyleyse öldürmeye çabaladığımız, pekâlâ ölü çocuktur, yalnızca işlevi ölümü yaşamın içine taşımak ve orada tutmak olan çocuk değil, iki ölümü "karıştırmaktan" kurtulamamış olan ve bundan dolayı bu karışıklığı "ortadan kaldırmamıza" asla izin vermeyen, *Aufhebung*'u, intiharın çürütülmesini yararsız ve boş kılan çocuk.

Serge Leclaire ve Winnicott neredeyse aynı yollarla intiharın bir çözüm olmadığını göstererek bizi ondan kurtarmaya çalışıyorlar. Bundan daha doğru bir şey yok elbette. Eğer ölüm asla bütünüyle tamamlanmayana yönelik sonsuz sabır ise, kısa yoldan intihar ölümü kaçınılmaz olarak ıskalar, daima daha şimdiden vuku bulmuş olduğu için vuku bulamayanın edilginliğini etkin bir olanaklılığa "yanılsamalı olarak" dönüştürür.

Belki de intihar, daima öldürülmesi gereken çocuğun zaten ölmüş olan çocuk olduğunu ve aynı şekilde intiharda –bu adı verdiğimiz

şeyde– *basitçe hiçbir şeyin olup bitmediğini* hatırlatarak, diyalektikte bir şeyin aksadığını bilinç dışının (uyandırılmamış uyanıklığı içinde uyanık kalışın) bize hatırlatma tarzıdır; bize her zaman inanmazlık ve ürkme duygusu vermesi ve aynı zamanda onu çürütme arzusu, yani onu gerçek ve olanaksız kılma arzusu vermesi de bundan kaynaklanır. İntiharda “hiçbir şeyin olup bitmemesi”, bir girişimin görünüşteki sonucu olan bu cesur sondan ötürü, bireysel bir *üslup* (*tournure*) kazanan bir hikâyedeki bir olay biçimini alabilir pekâlâ: Bulmacamsı olan; “benim” tam da kendimi öldürürken “beni” öldürmüyor olmam, ama bir bakıma sırrı açığa çıkarır gibi, birinin (ya da bir şeyin) kaybolmakta olan bir benden –Başkası çehresine bürünmüş olarak– yararlanmasını sağlamaktır, böylelikle ona ve herkese derhâl elden kaçırılan şey, yani ölümün sonradanlığı, kadim ölümün anımsanamaz geçmişi açık edilmiş olur. Şimdi ya da gelecekte (gelecekte olan bir şimdide) bir ölüm yoktur. İntihar belki de, muhakkak ki bir aldatmacadır, ama onun başka bir aldatmacayı, organik ya da doğal denilen ölümün aldatmacasını da bir anlığına aşıkâr –üstü örtülü– kılmak gibi bir getirisi vardır; ki bu ölümün kendini ayırık, tamamen ayrı bir yere koyulmuş, başka bir şeyle karıştırılmaması gereken, vuku bulabilecek olan ama düşünülemez biriciğin sıradanlığı gibi yalnızca bir kere vuku bulabilen bir ölüm olduğunu iddia ettiği ölçüde hilekâr olduğu açığa çıkar.

Ama intihar kaynaklı ölüm ile intihardan kaynaklanmayan ölüm arasındaki fark (eğer varsa) nedir? Şudur ki birincisi, kendini (büsütün ölümün *olanaklılığı* üzerine, ölümün bir iktidar olarak kullanılışı üzerine kuran) diyalektiğe emanet etmekle, karanlık kehanettir – anlamını çözemeyiz ama onun sayesinde ölüm arzusunun sonuna

kadar giden, ölüm hakkını gündeme getiren ve ölüm iktidarını kendi üzerinde uygulayan –Heidegger’in dediği gibi *olanaksızlığın olanağını* başlatan– ya da yine aynı şekilde, hâkim-olmamaya hâkim olduğunu sanan kişinin, bir tür tuzağa düştüğünü sezinleriz; ve orada ebediyen –elbette ki bir an için– bir özne olmaktan çıktığını, inatçı özgürlüğünü kaybettiğini, kendinden başkası olduğunu, meydana gelmeyen olarak ya da kendinde *her türden olanaklılığın olanaksızlığını* (her türden olanağın olanaksızlığına) ters yüz eden şey olarak (diyalektiği bir bunama tarzında yalanlamak suretiyle tamamlayarak) ölümle çarpıştığını sezinleriz, durmaksızın unutarak. İntihar bir anlamda bir kanıtlamadır (kibirli, yaralayıcı, rahatsızlık veren özelliği bundan ileri gelir), kanıtladıysa kanıtlanamaz olandır, ölümden hiçbir şeyin olup bitmediği kendisinin bile olup bitmediğidir (yinelemeli niteliğinin boşunallığının ve zorunluluğunun kaynağı). Ama başarısızlığa uğramış bu kanıtlamadan geriye şu kalır ki, eğer “doğal olarak”, ifadesiz ve kavramsız bir ölümle (ki daima kuşkuyla karşılanması gereken bir olumlama) ölürsek, bu ancak kimse tarafından gerçekleştirilmeyen sürekli, görünmez ve *önceleyen* daimî bir intihar yoluyla her şeyin doğaya (doğası bozulmuş varsayılan bir doğaya) geri döndüğü tarihin sonu zokasını yuttuğumuz vakit, ölümün daima ikili bir ölüm olmaktan çıkarak sonsuz edilginliğini tüketmişçesine bir kum tepeliğinin çökmesinden daha önemsiz ve daha az ilgiye değer olan doğal bir şeyin basitliğine indirgendiği zaman gerçekleşir.

◆ “Bir çocuk öldürülüyor.” En sonunda bu başlığın kendisidir tüm-den kararsız gücüyle anımsanması gereken. Ben değilim çocuğu

öldürmesi ve daima yeniden öldürmesi gereken, henüz var olmadığı zamanlarda ama en azından bazılarının ve sonra herkesin düşlerinde, arzularında ve hayallerinde olan, en başta olduğum çocuğu. Ölme ve öldürme vardır (ciddi biçimde ayırt edilmelerine meydan okuduğum ama yine de ayrılması gereken sözcükler); bu ölüm ve bu öldürmenin muhatabı, şu kişisiz, etkisiz, sorumsuz “biz”dir (on) – ve benzer biçimde çocuk da bir çocuktur, daima belirlenmemiş hâlde ve kimseyle ilişkisi olmadan. Zaten ölmüş olan bir çocuk ölüyor, ölümcül bir ölümle; harika, korkunç, despot ya da yok edilemez şeklinde onu nitelese bile hakkında şundan başka hiçbir şey bilmediğimiz çocuk: Söz ve yaşamın olanaklılığı ölme ve öldürme vasıtasıyla bir tekillik ilişkisine bağlı olacaktır; çocuğun çehresini aldığı ve aynı zamanda saklanmış olduğu bir geçmişle, tarihin berisindeki dilsiz ve dolayısıyla geçmişsiz bir geçmişle, kurmaca biçimde kurulacak bir tekillik ilişkisine. “Bir çocuk öldürülüyor.” Bu şimdiki zaman bizi aldatmasın: o, yalnızca işlemin ilk ve son defaya mahsus olamayacağını, zamanın hiçbir ayrıcalıklı ânında gerçekleşmediğini, işletilemeyi işlettiğini ve böylelikle bizzat zamanı yok eden (silen) zaman olma eğiliminde olduğunu anlatır; öyle bir silinme ya da yok etme ya da armağan (verme) ki söylenmiş olanın dışındaki bir Söylemenin, salt yazı sözünün, yalpalamasında daima daha şimdiden açığa vurulmuştur ve böylece bu silinme de silinmek şöyle dursun, onu işaret eden kesintide bile kendini sonsuzca yineler.

“Bir çocuk öldürülüyor.” Bu sessiz edilgin, bu ölü, ve bir cinayetle ondan ayrılabilmek için zamansal bir biçim verilmesi gereken ebediyet, bir eksiklikte tikelleştirmeye çalıştığımız, reddiyle yaşadığımız

bu hiç kimsenin dostu, arzu olmayanla arzuladığımız, onun söz olmayanyla konuştuğumuz ve ona karşı konuştuğumuz bu dost hakkında bizi uyarabilecek hiçbir şey (bilgi ya da bilgi olmayan) yoktur; cümlelerin en basiti onu en az sözcükle (bir çocuk öldürülüyor) ifşa ediyor görünse bile, esasında hemencecik her çeşit dilden koparılmış bir cümle telaffuz etmemiz üzere –ki telaffuz edilemezdir– bize verilmiş olmaktadır, zira o bizi, her defasında, kendimizden başka ve başkasıyla olanaksızlık ilişkisi içindeyken, bilinç ve bilinçsizlik dışına çağırmaktadır.

◆ (Bir ilk sahne?) Siz ki geç yaşayanlarsınız, artık çarpmayan bir yüreğe yakınsınız, varsayın: Pencerenin yanında ayakta duran çocuk – henüz yedi sekiz yaşında belki?– perdeyi aralayarak camdan bakıyor. Gördükleri, bahçe, kış ağaçları, bir evin duvarı. Kendi oyun sahasını herhâlde bir çocuğun göreceği gibi görürken sıkılıyor ve yavaşça yukarı doğru, bulutlarıyla, renksiz ışıyla sıradan gökyüzüne bakıyor, parıltısız ve derinliksiz gündüz ışığına.

Sonrasında olanlar: Gökyüzü, ki aynı gökyüzüdür, birdenbire açılıyor, kapkara ve bomboş, (sanki camın kırılmasıyla) öylesi bir yokluğu açığa çıkarıyor ki her şey öteden beri ve sonsuza kadar onun içinde kaybolup gitmiştir, ki hiçin var olan olduğu ve ötedekinin hiç olduğu konusundaki baş döndürücü bilgi o yoklukta olumlanmakta ve dağılıp gitmektedir. Bu sahnede beklenmedik olan (onun sonu gelmeyen özelliği), çocuğun daha o an mutluluk duygusuna boğulması, ancak gözyaşlarıyla, bitmek bilmez bir gözyaşı seliyle tanıklık edebileceği kasıp kavuran bir neşeye boğulması. Çocuğu üzen bir şey var sanılıyor, avutulmak isteniyor.

O ise bir şey söylemiyor. Bundan böyle sırta yaşayacaktır. Artık ağlamayacaktır.

◆ Diyalektikte bir şey aksar, ama ondan dışlanan şeyi, aşılabilir gerekliliğiyle, her daim elden geçirilen tamamlanmışlığıyla bize veren de yine diyalektik süreçtir, bunu da güç yetirememeye (*défaillance*) ya da kabul edemeyiş nedeniyle değil de, kendi işleyişi sırasında ve bu işleyiş kendi sonuna kadar sonu gelmezcesine sürebilsin diye yapar. Tarih sonlandığında, dünya kendini bilen Bilginin birliği yoluyla bilindiğinde ve dönüştürüldüğünde –ki bu hem dünyanın, hem onun geçici bir çehresi olan insanın, hem de bilge kimliği artık hayata kayıtsızlıktan ibaret olan, kıpırtısız içi boşluktan ibaret olan Özne’nin ebediyen *oluşmuş* ya da *ölmüş* olduğunu söylemek demektir–, işte o noktada ender biçimde, kurmaca olarak ve son derece tehlikeli bir oyun oynayarak da olsa kendimizi taşımak durumunda olduğumuz yerden başlamış olarak, diyalektikten hiçbir şekilde özgürleşmiş sayılmayız, tersine diyalektik katıksız Söylem’e dönüşür, kendinden konuşan ve hiçbir şey söylemeyen, mutlak’ın ve bütünlüğün oyunu ve oyun konusu olarak Kitap, kendini kurarken kendini yıkan Kitap, “Hayır”ın çalışmasının çeşitli biçimleri, ki bu çeşitli biçimlerin ardında okuma ile yazmanın bir Evet’in gelişi için, hem biricik olan hem de artık ilk ve son olumlamanın olmadığı bir döngüsellik içinde daima yeniden söylenen bir Evet’in gelişi için seferber oluşu vardır.

O noktada olduğumuzu hayal edebiliriz: Bilgi’nin artık ancak dille ilişkili olarak kendini öne sürebilmesiyle ilgili kaygı ve bu dilin teori-pratiği tam da buradan kaynaklanır. Sanki Marx’ın Hegel’le ilgili

önerdiği ayakları üzerine oturtma işlemi “dilden yaşama geçmek”, o da baş aşağı olmuş gibidir, sanki yaşam sonlanmış, eş deyişle tamamlanmış, göndermesiz (ve bundan dolayı kendi kendinin bilimi ve tüm bilimlerin modeli olan) bir dile kendini sonsuzca söylemek suretiyle her şeyi söyleme görevini vermiş gibidir. Bu tez, diyalektiği yalanlar görünümü altında onu başka biçimlerle sürdürmeye yol açabilir, öyle ki diyalektik gerekliliğin onu devre dışı –etkisiz– bırakan şeylerle yenilenmek adına kendinden vazgeçmeyi göze alıp almadığından asla emin olunamaz. Bundan da şu çıkar, ama belki de hiçbir şey çıkmaz, bu belki de çıkmaz, daima diyalektik tarafından kurtarılmaya mahkûm olduğumuz da; çünkü öncelikle diyalektiğin çürütülebileceğinden demeyeceğim (bir çürütmenin olanaklılığı da diyalektiğin gelişimine aittir) ama yalnızca reddedilebileceğinden kuşku duymanın gerekçesini ortaya çıkarmak gerekir; ve eğer kuşku meşru değilse ve reddin hakkından gelemiyorsa o zaman söz konusu olanın neden ilk ret –başlamanın, felsefe yapmanın, Sokrates’le diyaloga girmenin reddi, ya da daha genel olarak dilsiz şiddete daha şimdiden konuşan şiddeti tercih etmenin reddi, Eric Weil’e göre onsuz ne diyalektik, ne bilgi ne de felsefenin olacağı tercih ya da karar– olmadığı açıklanmalıdır. Ya da daha ziyade, diyalektik süreçte bu reddediştten geriye bir şey kalmamış mıdır? Değişim geçirerek ve diyalektik olmayan bir gerekliliğe meydan verene kadar ısrarla kalmayacak mıdır ret? Ya da daha iyisi, diyalektikte aksayan ve yine de onun işlemlerini sağlayan şey ondan ayrılabilir midir, hangi koşullarda, hangi bedel karşılığında ayrılabilir? Bunun bedelinin çok ama çok yüksek –muhtemelen *logos* biçimindeki akıl, ama başka bir biçim var mıdır ki?– olacağı hissedilebiliyor ve bir başka hissiyat da şunu söylüyor, eğer diyalektik alanda sınırlar var ise, bu sınırlar

sürekli yer değiştirdiğinden ötürü, bu sınırları kati surette aştığımıza, bu sınırlara kesin biçimde yabancı olan bilgi ve yazı bölgeleri tarıf ettiğimize inanma saflığından kurtulmamız gerekir, ama yine de hâlâ, ona eşlik eden ve başkalaştıran ve sağlamlaştıran ret dolayısıyla, diyalektiğin oyununu inatla oynayarak onun oyununu bozmayı ya da artık iflas edemeyeceği şekilde onu iflas ettirmeyi başaraabilir miyiz, diye kendimize soruyoruz.

Eric Weil'in bahsettiği reddin yerine –ki yeri yoktur– belki de her türlü gizemcilikten uzakta, duymadığımız şeyi duymamız gerekecektir: Nötrün talepkâr olmayan, felaketsi gerekliliğini; arzulanamaz arzunun ve ölümsüz ölmenin itilişinin birbirinden ayrışarak karşılaştığı sonsuz edilginliğin ihlalini.

◆ *Felaket* sözcüğü seslendirildiğinde, bunun bir sözcük, bir ad olmadığını, genel olarak ayrı, adla ilgili ve başat bir sözcüğün var olmadığını; ister basit olsun karmaşık olsun daima bir cümlelin var olduğunu; bu cümlede dilin sonsuzluğunun, tamamlanmamış tarihi içinde, kapalı olmayan sistemi içinde, hem bir fiiller sürecine kendini emanet etmeye, hem de aynı zamanda ad ile fiil arasındaki asla yatışmayan gerilimde, dile ait olmaktan çıkmaksızın, birdenbire sanki şaşkınlıkla dilin dışına düşmeye çalıştığını hissederiz.

Böylelikle felaketin sabrı bizi “kozmik” olandan ve belki dünyadan hiçbir şey beklememeye ya da tersine dünyadan çok şey beklemeye sevk eder, tabii eğer onu daima yasanın gözetimi altındaki düzen ve düzenleme fikrinden sıyırmayı başaraabilirsek; oysaki “felaket”,

daima kopuş hâlindeki kopuş, bize şunu der gibidir: Önce yasa, yasak, sonra sınır aşımı [ihlal] yoktur; en sonunda Yasa olarak, Anlam İlkesi olarak kendini donduran yasaksız sınır aşımı vardır. Felaketin uzun, bitmek bilmez cümlesidir, giz olup kendini yazmaya çalışan şey, bizi zorunlu olarak daima iş başında olan birlikçi gerekten koparmak için (kati surette olmaksızın). Kozmik olan, kutsal olanın kendini aşkınlık olarak gizleyerek kendini içkin kılmak isteme tarzı mıdır, eş deyişle evren kurgusu içinde erimek ve böylece kendini yakın olanın (komşuluğa ait olanın) iç sızlatan acılarına kayıtsız kılmak ayartısı mıdır? Hayatta kalınan ya da Stoacı ruh dinginliği içinde evrensel olarak ölünen küçük cennet midir? Biz onda çözünürken bize sığınak olan, kavramların ve adların dışında bir doğa varmışçasına, doğal bir dinlenme hâline gelecek olan “bütün” müdür?

Felaket, yıldızdan kopuş, tüm bütünlük biçimlerinden kopuş, ama bir tamamlanışın diyalektik zorunluluğunu yadsımadan; felaket, yalnızca basit bir gelecek olay olarak kehanetin reddini ilan eden kehanet, ancak yine de uyanık kalan sözün sabrını açan, keşfeden, kudretsiz sonsuza erişim, yıldızlı gökte değil burada olup biten, tüm mevcudiyete fazla gelen bir burada olup biten. Burası, o hâlde neresi? *“Hiç kimsenin sesi, yeniden.”*

◆ Kuram (örneğin dil kuramları) gereklidir, yararlıdır. Akıl, üzerinde durduğu ve dinlendiği ve aynı zamanda bir durak ve bir kapanım oluşturan bir uç noktaya kendini taşıdığı olumlu bir bilme arayışı içinde, kendini dizgeler biçiminde örgütleyerek kendini kullanmak için işe koyulur. Bu bilgiden geçmeli ve onu unutmalıyız. Ama

unutuş ikincil değildir, bir anı olarak kurulmuş olanın beklenmedik bir aksaması değildir. Unutuş bir pratiktir, her şeyden vazgeçerek kendini gerçekleştirdiği için kehanette bulunan bir yazı pratiğidir: İlan etmek belki de vazgeçmektir. Kuramsal mücadele, bir şiddet biçimine bile karşı olsa, daima bir kavramamanın şiddetidir; kavrayışın taraflı, basitleştirici, indirgeyici özelliğinin bizi durdurmasına izin vermeyelim. Bu taraflılık kuramsal olana özgüdür: Nietzsche “çekiç darbeleriyle” derdi. Ama çekiç vuruşları yalnızca silahların çarpışması değildir; çekiçle vuran akıl, uyanıklıktan oluşmuş bir düş gibi, uzayıp giden bir düşüncenin sonlandığını mı yoksa başladığını mı bilemediğimiz bir son çarpışmanın arayışındadır. Niçin kuşkuçuluk çürütüldüğünde bile yenilmezdir? Levinas bunu sorar. Hegel bunun farkındaydı ve kuşkuçuluğu sisteminin ayrıcalıklı bir uğrağı kıldı. Elbette sadece kendine hizmet etsin diye. Yazı da, kuşkuçuluk denilemeyecek derecede kendini sunar görünse bile, kuşkuçuluğun önceden ve daima kendine yer açtığını varsayar, ki bu yer açma da ancak yazı vasıtasıyla olabilir.

◆ Etimolojisinin ve her türden etimolojinin üstünü çizmiş bir ad olan kuşkuçuluk, kuşku duyulamaz kuşku değildir, yalın nihilist olumsuzlama da değildir: daha ziyade ironidir. Kuşkuçuluk kuşkuçuluğun çürütülmesiyle ilişkidir. Yaşamak pahasına dahi olsa onu çürütürüz, ama ölüm onu doğrulamaz. Kuşkuçuluk tam da çürütülmüş olanın geri dönüşüdür; o, aklın ve hatta akıl dışının otoritesi ile egemenliğin bize düzen ya da sistem olarak örgütleniş dayattığı her defasında (ve aynı zamanda her defasında değil) anarşik biçimde, kestirilemez ve düzensiz biçimde patlak vermekte olandır. Kuşkuçuluk

sistemi çökertmez, o hiçbir şeyi çökertmez, olumlamaya, olumsuzlamaya ilgimizi bir anda kaybettiren bir tür gülüşsüz ya da en azından alaysız şenliktir: böylelikle her dil gibi nötrdür. Felaket de, daima kullanılamaz durumda olan ve ciddi olanı (örneğin ölümün ciddi-yetini) tüm ciddiyetin ötesine götüren, keza kurama güvenmemizi sağlayarak onu hafifleten bu kuşkucu şenlik payına dönüşmüş olur. Levinas'ı anımsıyorum: *"Dil daha şimdiden kuşkuculuktur."*

◆ Çözülmeyen gerilimler bir olumlamayı da meydana getiremez; ama bundan dolayı sanki diyalektikten tümüyle özgürleşmişiz gibi: gerilimlerin olumlanmasını da ileri süremeyiz, daha ziyade gergin sabırdan, sabırsızlığa varana kadar sabırdan bahsedebiliriz. Sürekli-süreksiz olan, başımızdan attıktan sonra daima yeniden karşımıza çıkacak olan hiperbolik [abartılı] çatışkıdır. Süreklilik onu dışlayan süreksizliği taşır. Süreklilik kendini her türlü biçim altında dayatır, tıpkı Aynı'nın kendini dayattığı gibi; türdeş [homojen] zaman, ebediyet, bir araya getiren *logos*, her türden değişimin kurallı olduğu düzen, kavramanın mutluluğu, daima ilk olan yasa, hepsi buradan gelir. Ama sürekli olanı sürekliliğinde bozmak için, sürekliliğe dayanan, türdeş olanla uzlaşa oluşturan heterojenliği (heteronomiyi) işin içine sokmak yeterli değildir, çünkü ikisi arasındaki etkileşim yaşama izin veren, ölümü de içeren yatıştırılmış bir karşıtlıktır (Heraclitos'un "ölümden yaşamak, yaşamdan ölmek" şeklinde çıkıveren sözünün, onun için ne anlama geldiği soruşturulmadan öylesine alıntılanması durumunda olduğu gibi; ki burada çeviri, hemen her zaman olduğu gibi, çevrilecek olanı yakalar ama çevirmez).

Kopuş olarak bile olsa sürekliliğe hiçbir şey borçlu olmayan bir süreksizlik gereği var mıdır? Niçin bu tekdüze azap, parçalı yazıda kafiyeli hâle gelen ve sabra başvuran; ama narsisistik biçimde kendisinin sürmesine yardım etsin diye değil? Süresiz, anları olmayan sabır, ilgi noktası olmayan kararsız kesinti, nötr olanın daima bilgimiz dışında, öznesiz öznelliği çıplak bırakan bir kimliğin *gerilimli yetersizliğinde* uyanık kalacağı yer.

◆ Şimdi, anlarda yüceldiğinde (belirerek, gözden yiterek), kendi kendinin zamandaşı olamayacağını unuttur. Bu zamandaş-olma daima aşılmış geçiştir; zamanın dışında olan, her şeyin düzene girdiği zamanın düzenini, ister eşit ister eşitsiz biçimde dağıtıldığı katıksız ve boş biçim olarak zamanın düzenini bozan edilginliktir. Tekerine çomak sokulmuş, menteşesinden çıkmış zaman, çatlak deneyimi yoluyla bile olsa, birleşen ve evrenselleşen bir tutarlığa çekilmeye açıktır. Ama felaketin deneyimlenemeyen deneyimi, kozmik olanın geri çekilişi, ki çöküş olarak (düşünmemiz gereken her şeyin kati surette, sorunsuz ve sorusuz, hareketsiz hâle geleceği temelden yoksunluk olarak) maskesini düşürmek fazla kolay olur, bizi geri-çevrilemez haldeki zamandan kurtulmak zorunda bırakır, Geri dönüş zamanın geri-çevrilebilirliğini temin etmeksizin.

◆ Çatlak: benin kurucusu olacak ya da kendini ben olarak yeniden kuracak bir yarık, ama çatlamış bir ben olarak değil.

◆ Eleştiri hemen her zaman önemlidir, kısmi olsa da, yanlış tanıtısa da. Bununla birlikte, derhâl savaşı bir kimliğe bürünüyorsa, siyasal sabırsızlık “şiişel” olana özgü sabra galebe çalmış demektir. Kendi kendiy-le, dolayısıyla tümüyle başka olanla bir düzensizlik ilişkisi içerisinde bulunan yazı, kendisinin siyasal olarak neye dönüşeceğini bilemez: Siyasal olanla yalnızca dolaylı bir ilişki içinde olmak, onun geçişsizliğidir.

Bu *dolaylılık*, gecikme, mühlet, belirsizlik ya da rastlantı (aynı zamanda icat) olarak anlamak istediğimiz sonsuz dolambaç, bizi mutsuz eder. Dosdoğru hedefe, olumlama gücümüz dâhilindeki toplumsal dönüşüme yürümek isteriz. Bu dürtü önceleri bağlanma arzusuydu, bugünse tutkulu bir ahlaka yönelmiş istektir. Kendimizi daima bölünmüş olarak tanımak şeklinde tanzim etmiş olmamız bundandır: bir yanda, özgür özne, herkesin özgürlüğü için mücadele ederek kendi hayalî özgürlüğü için çalışmakta ve bu bakımdan di-yalektik gereğe karşılık vermekte; öbür yandaysa, bir başkası, artık *bir* olmayan ama daima birçok olan, dahası, hiçbir bütünlüğe eklenmeyen bir birliksiz çoğullukla ilişkide olan; bu başkasının mevcut deneyimlerden sıyrılarak önümüze koyduğu zorluğun çerçevesini olumsuz, ikircikli, yan yana koyulmuş sözcüklerle (kaybolma, ayrılma, dağılma, ya da adsız, öznesiz) kolayca çizebiliriz ama yazı sözü *anlık olarak*, varsayılan uç noktası olan yineleyici farklılığıyla, sabırlı ihlalle, kendi çapraşıklığı üzerinden kendini başkasına doğru açar ya da sunar. İkiye bölünmüş olarak yaşarız-konuşuruz, ama başkası daima başka olduğundan, kendimizi ikili seçimle avutamaz, bununla gönlümüze su serpemeyiz ve biri ile başkası arasındaki ilişki durmaksızın dağılır, her türlü modeli ve kodu bozar; o her şeyden öte bağışık kılınmadığımız ilişkisizliktir.

İlk bakış açısında yaşamak-yazmak-konuşmak türdeşmiş gibi kendini sunar, sanki bu birleşmiş, ayrılmış fiillerin devam ettirdiği bir yandan ortak ama öte yandan çelişkili ilişkideki değişiklikler, tarihsel değişiklikler, daima çatışma hâlinde olan bir ortak öznenin meydana çıkmasına neden olur, ki böyle bir ortaya çıkışta eylemek zorunlu, dil edim hâlinindedir, dilden hareketle gelişen ve ona pekâlâ hâkim de olan bir şiddet hengâmesi mevzu bahistir: ki Aynı'nın yasasıdır bu. Ne ondan uzaklaşmalı ne de onda kalmalı; işte o zaman, her şeyin dışında, bilincin ve bilinç dışının dışında, uyanıklık ile uyanış arasında gidip gelenle, gerekliliğinin gelişmediği bambaşka bir söze doğru, yazı sözüne, daima başka olan başkasının sözüne doğru daima daha şimdiden sürgün edildiğimizi (bilmeksizin) biliriz.

Elbette biri ile başkasını etkiler ve sonsuzca böler görünen ayrılık da bir diyalektiğe meydan verebilir, ama bu arada başka olan gereklilik, hiçbir şey talep etmeyen tüm gerekliliklerin başkası, daima kendini dışlanmaya bırakan gereklilik, silinemez siliniş, hesaba katılmadığı için, ortadan kalkamaz da.

◆ Daima daha şimdiden yıkıntı hâlinde olan yapıt, saygı sayesinde, onu sürdüren, koruyan, kutsayan şey (ada özgü putataparlık) sayesinde buz keser ya da kültürün iyi yapıtlar külliyatına eklenir.

◆ Ve bir söz daha: Kuram bir türlü aşılp bitirilemeyen olduğu ölçüde, ne kadar farklı olursa olsun tüm kuramlar durmaksızın kendi aralarında değiş tokuş içindeyse ve yalnızca yazı yoluyla, o kuramları

taşıyan ve dolayısıyla kendisi hakkında hüküm verme iddiasındaki kuramlardan sıyrılan yazı yoluyla ayırt ediliyorlarsa, o zaman kuramsal olanla da işimizi bitirmemiz gerekmez mi?

◆ Şunu (fikir olarak) kabul ediyorum: Altın Çağ öylesine despotik bir çağ olacaktır ki doğal mutluluk, doğal zaman, öyleyse doğa, Hakikat-Adalet'in tek taşıyıcısı olan en yüce Kralın Egemenliğinin unutulduğu içinde algılanır olacaktır; ki bu Kral şeylere, canlılara ve insanlara, var olan her şeye *muntazamlığı* (*iyi düzeni*) bahşedecektir, yaşasalar da ölseler de hepsinin mutlulukla tabi oldukları bu düzen var olan en doğal şey olacak çünkü onu sağlayan yönetime kesin olarak boyun eğilmesi o yönetimi biricik, görülmez ve kesin kılacaktır. Buradan şu sonuç çıkar ki, doğaya dönüş zorbanın yönetimine nostaljik dönüş olma tehlikesini barındırır, ya da Greklere ait bir geleneği iyi okuyabilirsek, doğa diye bir şey yoktur, ve her şey "politik"tir (Gilles Susong). Aristoteles'e göre bile, Atinalı köylülerin geleneğinde, Pisistrates'in tiranlığı Kronos Çağı ya da Altın Çağ olarak kabul edilirdi, sanki tüm değerler tek bir yanda toplandığında kendini görünmez biçimde, koşulsuz biçimde tasdik eden en katı hiyerarşi, cazip bir tuzağın eş değeriymiş gibi.

◆ Zamanımızın ızdırabı: "Bir deri bir kemik kalmış, başı sarkan, omuzları çökmüş, düşüncesiz, bakışsız bir insan." "Bakışımız yere düştü."

◆ Toplama kampları, imha kampları, görünmez olanın ebediyen görünür kılındığı figürler. Bir uygarlığın tüm özelliklerinin açığa vurulduğu, çıplak kaldığı (“Çalışmak özgürleştirir”, “işle ıslah etme”). Çalışma, tam da işçinin iktidarı eline almasını sağlayan materyalist hareket olarak yüceltildiği toplumlarda en uç cezaya dönüşür, öyle ki mesele sömürü ya da artı-değer olmaktan çıkmış, tüm değerlerin bozulduğu sınır olmuş, “üretici” iş gücünü yeniden üretmek şöyle dursun, kendi yaşamını bile yeniden üretemez, çalışma yaşam biçimi olmaktan çıkmış, ölme biçimi olmuştur. Yani çalışma ile ölüm, eş değerdir. Ve çalışma her an her yerdedir. Zulüm mutlak olduğunda, özel zevk, “boş zaman” kalmaz. Uyku gözetim altındadır. Bu durumda emeğin anlamı emeğin çalışma içinde ve çalışma tarafından imha edilmesidir. Ama peki ya bazı komando birliklerinde olduğu gibi, çalışmak belli bir yere koşar adım taş taşımak, yığmak ve sonra hepsini yeniden baştaki yere geri taşımak ise (Auschwitz’de Langbein’in tanıklığı; Gulag’da da Soljenitsin aynı şeye tanık olur)? O hâlde emek, zaten kendi kendini imha etmeye yazgılı ise, artık herhangi bir sabotajla imha edilemez. Ama yine de bir anlamı vardır: sadece çalışanı imha etmek değil, ama aynı zamanda daha ivedi olarak onu meşgul etmek, sabitlemek, kontrol etmek ve aynı zamanda belki ona üretmenin ve üretmemenin aynı şey olduğu, yine çalışmak olduğu bilincini vermek; ama bu yolla da şu hiç’e, yani çalışana, ölürken bile, hayatta kalırken bile (her şeye rağmen, her şeyin altında, ötesinde yaşarken), çalışma kampında ifadesini bulan bir topluma karşı mücadele etme gereğinin bilincini vermek; bu hayatta kalma aynı zamanda (aynı ölçüde) derhâl ölümdür, ölümün reddedilirken derhâl kabulüdür (kendimi öldürmüyorum çünkü bu onlara fazladan zevk verir, öyleyse kendimi onlara karşı çıkarak öldürüyorum, onlara rağmen hayatta kalarak).

◆ Bilmek için korkunç olanı kabul etmeye kadar giden bilgi, bilmenin korkunçluğunu, bilginin dibini, bilgiyi iktidarın en katlanılmaz yanıyla ilişkide tutan o ketum suç ortaklığını açığa çıkarır. Auschwitz'deki şu genç tutsağı düşünüyorum (başına gelebilecek en kötü şeyi yaşamış, ailesini fırınlara götürdükten sonra kendini asmış; son anda *kurtarılmış* –ama bunu söylemek nasıl mümkün olabilir: *kurtarılmış?*– ve cesetlerle temas etme işinden muaf tutulmuş, ama bunun yerine SS'ler tutsakları kurşuna dizerken kurşun enseyi daha iyi tuttursun diye kurbanların kafalarını tutması gerekmiş). Buna nasıl katlanabildiğini soranlara verdiği yanıt ise şuydu: “insanların ölüm karşısındaki davranışlarını gözlemleyerek”. Ben buna inanmıyorum. Not defterleri bir krematoryum yakınında gömülü bulunan Lewental'in bize yazdığı gibi: “Hakikat, hakkında söylenecek olandan daima daha hunharca, daha trajikti.” Sözüünü ettiğim son anda kurtarılan genç adam her defasında o son ânı yaşamaya ve yeniden yaşamaya mecburdu, her defasında kendi ölümüyle hüsrana uğrayarak onu herkesin ölümüyle değiş tokuş ediyordu. Yanıtı (“insanların ... davranışını gözlemliyordum”) bir yanıt değildi, yanıt veremezdi. Ama yine de, olanaksız bir soruyla sıkıştırıldığında bulabildiği tek mazeret bilme arayışydı, bilmenin sözüm ona vakarıydı: bilgi tarafından bize bahşedileceğine inandığımız şu nihai uygunluktu. Nitekim, bilmemeyi kabul etmek nasıl mümkün olabilir ki? Auschwitz hakkındaki kitapları okuyoruz. Oradaki herkesin dileği, son dileğiydi bu: Olanları bilin, unutmayın, ama aynı zamanda olanları asla bilemeyeceğinizi de.

◆ Acaba Auschwitz’de dehşetin, Gulag’daysa anlamsızlığın ağır bastığı söylenebilir mi? Dehşet, çünkü yok etme tüm biçimleriyle yok etme en yakın ufukta belirgindi: yaşayan-ölüler, paryalar, ‘Müslüman’lar, hayatın hakikatiydi. Bununla birlikte az sayıda da olsa bazıları direnir; siyasal sözün hâlâ bir anlamı vardır; tanıklık etmek için, hatta belki galip gelmek için hayatta kalmak gerekir. Gulag’daysa, Stalin’in ölümüne kadar ve anı yazarlarının hakkında pek az –fazla az– konuştuğu (Joseph Berger hariç) siyasal muhalifler haricinde, siyasi kimse yoktur; hiç kimse neden orada olduğunu bilmez; kendi için ya da dostluk haricinde direnmenin anlamı yoktur, ki o da nadirdir; hayata, ölüme bir anlam verebilecek sağlam inançlara sahip olanlar yalnızca dindarlardır; dolayısıyla direniş de manevi olacaktır. Perspektiflerin belirmesi için, yıkıntı hâlindeki sözlerin sessizliği katederek yıkıntılar arasından seslerini duyurabilmesi için derinlerden gelen isyanları, ve sonra da başkaldırıları, onların gizli saklı yazılarını beklemek gerekecektir.

Şüphesiz Auschwitz’de anlamsızlık, Gulag’da dehşet vardır. Gülünçlüğü içindeki anlamsızlık belki de en iyi Lagerführer Schwarzhuber’in oğlunun hikâyesinde konu edilir: On yaşındayken arada sırada kamptaki babasını görmeye gelir; bir gün gelmez; babasının aklına ilk gelen yanlışlıkla diğerleriyle birlikte gaz odasına atıldığı olur; ama çocuk yalnızca saklanmıştı ve bundan böyle kimliği belli olsun diye boynuna bir pankart asılır. Bir başka işaret de Himmeler’in kitlesel kıyımı izlerken bayılmasıdır. Ve bunun sonucu olarak: Zayıflık göstermiş olma endişesiyle kitlesel kıyımların çoğaltılması emrini verdi ve gaz odaları icat edildi. Dışarıda insanileştirilmiş ölüm, içerde en uç noktasında dehşet. Ve yine aynı şekilde, zaman zaman

konserler düzenlenir; bazı anlarda müziğin gücü unutuşu getirir ve kurbanlar ile cellatlar arasındaki mesafenin tehlikeli biçimde kaybolmasına neden olurdu. Ama, diye ekler Langbein, paryalar için spor da, sinema da, müzik de yoktur. Ne olursa olsun herhangi bir sanatı icra etmenin mutsuzluğa saldırı olduğu bir sınır vardır. Bunu unutmayalım.

◆ Şunun üzerine hâlâ düşünmek gerekiyor (ama bu mümkün müdür ki?): Robert Antelme'in onu yaşamaktayken söylediği gibi, kampta her şeyi ihtiyaç ayakta tutar; ihtiyaç en aşağılık biçimde bile olsa (ama burada mesele artık aşağısı-yukarısı değil) yaşamla sonsuz bir ilişki sürdürür, onu egosuz bir egoizmle kutsar; ancak öyle bir sınır da vardır ki ihtiyaç artık yaşamaya yardım etmez, büsbütün kişiye yönelik bir saldırganlık, yoksun bırakan bir işkencedir, var olma tümüyle bozulmuşken bütün olarak var olma takıntısıdır. Ölgün, ferî sönmüş gözler, bir parça ekmek için bir anda yabanıl bir parıltıyla ışıyabilir, "az sonra öleceğinin bilinci yerinde dursa" ve beslenmenin artık bir önemi kalmamış olsa bile. Bu parıltı, bu ışıltı, canlı hiçbir şeyi aydınlatmaz. Bununla birlikte, bir son bakış olan bu bakışla ekmek bize ekmek olarak verilir: aklın dışında, değerlerin yok edildiği noktada, nihilizmin perişanlığı içinde, her türlü nesnel düzenden vazgeçilmişken, yaşamın kırılğan şansını "yeme"nin kutlaştırılmasıyla (bunun "kutsal"la hiçbir ilgisi olmadığını iyi anlayalım) devam ettiren bir verme, bir şeyin ondan ölene paylaşma olmadan verilmesi. (Levinas bir Yahudi sözünden hareketle "*Yemek büyük şeydir*" der). Ama aynı zamanda, yaşam kıvılcımının donakaldığı ölmekte olan bakışın büyüleyiciliği, ilkel bile olsa ihtiyacın ge-

rekliliğini olduğu gibi bırakmaz, artık yemeyi (ekmeği) yenilebilir olanın kategorisine koymaya izin vermez. Ölmenin, bir ihtiyacı gidermek için değil, onu arzulanabilir kılmak için hiç değil, ekmeğin yaşamıyla değiş tokuş edildiği o nihai anda, ihtiyaç –muhtaç olan– basit ihtiyaç olarak ölür ve artık içinde hiçbirimizin kaybolmaktan başka bir şey yapamayacağı mutlak bir boşluğa dönüşmüş ekmek ihtiyacını insanlık dışı (her türlü doyumdan el çekmiş) bir şey kılarak yüceltir, ulular.

Ama (burada) kuramsal önemsizlikleri içindeyken sözcüklerin tehlikesi, belki her şeyin her daim içinde batıp gittiği yok olmayı çağrıştırırken, tarihin uğradığı kesintiyi yalnızca uzaktan duymuş ya da kısmen tanımış olanlara hitaben söylenen “Susun!”u duymamaktır. Bununla birlikte, ölçüsüz yokluğa göz kulak olmak, durmaksızın bekçilik etmek gerekiyor, çünkü bu sondan itibaren yeniden başlayan şey (İsrail, biz hepimiz) öyle bir sonlulukla işaretlenmiştir ki, biz onun aracılığıyla uyanmanın bir türlü sonuna gelemiyoruz.

◆ Eğer unutuş bellekten önce geliyorsa ya da belki onu temellendiriyorsa ya da onda hiçbir payı yoksa, unutmak yalnızca bir eksiklik, bir kusur, bir yokluk, bir boşluk (ondan hareketle anımsayacağımız, ama aynı anda önceleyen gölge olarak anıyı tam da olanaklılığında silecek, anımsanabilir olanı kırılğanlığına, belleği bellek yitimine geri verecek olan bir boşluk) değildir: unutuş; ne olumlu ne olumsuz, geçmiş ne ağırlayan ne de geri alan, ama geçmişte asla meydana gelmemiş olanı (gelecek olanda da yerini hiçbir şimdide bulamayacak olanı) göstererek, zamanın tarihsel olmayan biçimlerine,

zamanların başkası'na, onların ebedi ya da ebediyen geçici, yazgısız, mevcudiyetsiz kararsızlığına gönderen edilgin gerekliliktir.

Unutuş, asla kaydedilmemiş olanı silmektedir: bu silme [üstünü çizme] aracılığıyla yazılmamış olan kapatılması gereken bir iz bırakmış gibidir, buradaki kay(dır)ma kendine öyle bir işlemci oluşturur ki, orada öznesiz üçüncü kişi olan o, beyhude yere ve dümdüz bir şekilde yapışa yapışa batmaya başlar ve yitip giden, taklit eden, hiçbir şeyin taklidi olmayan bir ben'in ikiz uçurumuna bulanır, bunun sonucunda da kendinden emin ben'in içerisinde her türlü düzenin yeniden geri döndüğü bir yerde sabitleşir.

◆ Unutuşun olumsuzun çalıştığı tarzda çalıştığını varsayalım; kendini bellek gibi, canlı ve yeniden canlanmış bellek olarak yeniden kurmak adına. Öyledir de. Başka türlü de olabilir. Ama yine de, unutuşu cesurca anıdan [bellekten] ayırsak bile, hâlâ bir unutuş etkisi ararız (unutuşun nedeni olmadığı bir etki), bir tür saklı gelişim; saklı olanın saklı bir gelişimi, ki apaçık olandan ayrı durmakta ve kendini bu ayrı durmayla tanımlayarak ve apaçık-olmayan olarak tutarak kendini apaçık kılmaktan başka bir şey yapmamakta, tıpkı *lethé*'nin hüznüyle, ihtişamla, *alethéia* olarak sonlanması gibi. Bilgiden olduğu gibi, bilgisizlikten de kaçarak bizi rahat bırakmayan, bilinç-bilinç dışıyla üstünü kapladığımız için bizi tedirgin etmeyen unutuş, daima başıboş, bir eseri olmayan, hiçbir şey olmayan ve yapmayan (ve ölmenin bile yanına yaklaşmayacağı) unutuş.

◆ Mit bir varsayımın radikalleştirilmesidir; ki bu varsayım aracılığıyla düşünce sınıra vararak düşünceyi yalınlıktan çıkaran, parçalara ayırtıran, bozan, masalsı anlatı yoluyla olsa bile (söylemenin kendisine dönüş olsa bile) yine de kendini bir arada tutma olanağının doruğundayken onu yok eden şeyi daima sarmalar. Fakat yine de, mit sözcüğünün kendisi, hakikat sözcüğünün üzerini çizmeksiniz kendini hakiki-olmayan olarak sunar, ve böylece eylemde bulunmayacak olan etkisizi [güncelin dışındakini] korur, en azından yalnızca şimdinin etkin gücünü tanır gibi görünen yaşayanlar (biz hepimiz) için yapar bunu. Nitekim radikalleştirme, etimoloji oyunu bize kökleşmiş olmanın emniyetini vadederken ondan koparılmışlığımızı gizler, o koparılmışlık ki aşırılık gereği (*l'exigence de l'extrême*) (eskatolojik gerek: sonluluktan ve *logos'tan* yoksun olan) köksüzler olarak bizden, hâlâ tohum kökünün içine daldığı *toprak* olarak anlaşılan, gelişen bir yaşamın vaadi olarak anlaşılan dilden tam da dilin kendisi tarafından yoksun bırakılan bizden onu çekip almıştır.

◆ En yalın sözler alınıp verilemeyen taşır, hiçbir zaman belirme-yenin çevresinde alınıp verilerek.

Yaşam, öylesine kırılğan: hiçbir zaman yaşam belirtisi değil, ama başkasına, biz ölmekteyken o yaşasın diye ettiğimiz ebedi dua.

◆ Mitsel ya da hiperbolik “kanser”: Neden bizi adıyla korkutur, sanki o adla tarif edilen, adı anılmayacak olanın ta kendisiymiş gibi? Çünkü kodlama sistemini çökertme iddiasındadır; ki bu kodlama

sisteminin himayesi altında, yaşayarak ve yaşamayı kabul ederek, salt biçimsel bir varoluşun güvencesini edinmiş oluruz, baştan sona normatif süreci olan bir program uyarınca modellenmiş bir sinyale boyun eğerek. “Kanser” yanıt vermenin reddini simgeler (ve bu reddi “gerçekleştirir”): işte emri duymayan, başıbozuk, anarşik denilen bir tarzda gelişen bir hücre, dahası da var: kanser program fikrini yok eder, değiş tokuşa ve mesaja, her şeyi işaretler simülasyonuna indirgeme olanağına kuşku düşürür. Bu görüş açısında kanser politik bir fenomendir, sistemi yerinden etmenin, evrensel programlayıcı ve işarete dökücü gücü çoğalma ve düzensizlik yoluyla söküp atmanın –bir zamanlar cüzzamın, sonraysa vebanın yerine getirdiği iş– nadir yollarından biridir. Anlamadığımız bir şey, bir egemen-bilginin otoritesini şeytanca etkisiz kılar. O hâlde kanserin benzer-siz bir tehdit olması yalnızca ölümün işbaşında olmasından ileri gelmez: ölümcül bir *kuralsızlaşma* olarak, ölme olgusundan daha tehditkâr olan, sayılmaya izin vermeme ve hesaba dâhil olmama özelliğini o olguya geri veren bir kuralsızlaşma olmasındandır, tıpkı intiharın kendisini birer birer sayma iddiasındaki istatistiklerden uçup gitmesi gibi. Eğer kanserli denilen hücre kendini biteviye yenden üretmekle ebedi oluyorsa, kanserden ölen kimse “Ebedi olduğum için ölüyorum” diye düşünür ki, onun ölümünün ironisi de budur.

◆ Kuramsal aşırı yüklerinden ötürü uzak durulması gereken sözcükler: imleyen, simgesel, metin, metinsel, sonra varlık, sonra tüm sözcükler, ama bu da yetmez, zira sözcükler bir bütünlükte toplanamayacağı için onları kateden sonsuzluk bir geri çekilme işlemiyle yakalanamaz –indirgeme yoluyla indirgenemez.

◆ Varlığa göre değil de, varlıktan başka olana göre ortak olana ses vermek, düzenlenmemiş, seçilmemiş, ağırlanmamış olarak belirene, çekim güçsüzlüğüne.

◆ *Sakin, hep daha sakın, arzu edilmeyen sükûnet.*

◆ Ortak olan: Yükleri paylaşıyoruz, dayanılmaz, ölçüden azade, paylaşımından azade yükleri. Ortaklık [topluluk] kendini bu ölçüsüzlükten bağışık kılmaz, görünüşe göre geldiği yer olan karşılıklı değiş tokuşu daima aşmıştır, karşılıklı olmayanla, değiş tokuş edilemeyenle, değiş tokuşu yıkıma uğratanla beslenir (ki değiş tokuşun yasası her zaman istikrardır). Öte yandan değişmek, aksine, değişmemeyi varsayar. Ama değişebilir ile değişemez olanı dışlayan dışarisından yola çıkarak değişmek, biri ile başkasından hareketle gizlice devreye giren ilişkiyi de dışlayan dışarisından yola çıkarak.

◆ *Geriye, adına sustuğumuz adlandırılmamış kalır.*

◆ Verme, eli açıklık, harcama, yasanın egemen olduğu genel sistemi ancak anlık olarak yerinden kaydırır, ki bu genel sistem yararlı ile yararsız arasında pek az ayırım yapar: harcama tüketime dönüşür; vermeye karşı-verme yanıt verir; israf yalnızca belli bir oyun sayesinde işleyen şeylerin katı idaresinin parçası olur, ve o bir başarısızlığın işareti değil, yıpranmanın görünüşte bir işe yaramayana da yer

vererek kendini koruduğu bir kullanım biçimidir. Dolayısıyla “saf ve basit” kayıptan söz edilemez, ya da daha doğrusu ondan ancak söz edebiliriz, ama bir kaybolma ânına kadardır bu söz etme de, ki daima uygun olmayan ve arı olmayan bir kaybolma ânıdır, dilin içerisinde öyle bir şekilde yankı bulur ki bu an hiçbir zaman söylenmeye izin vermeyen ama sonsuza kadar yankı yapan şey olarak dile gelir, kendisini dilin içinde kaybederek ve dili kendini kaybetme gereğine –gerekli olmayan gereğe ya da daha şimdiden kaybedilmiş gereğe– dikkatli kılarak.

Kaybın işaretini taşıyan bir değiş tokuş sistemi tasarlamakta güneş ya da evren olsa olsa imgelerle yardım edebilir bize, ki bu kayıpta hiçbir şey bir arada kalmaz ve değiş tokuş edilemez olan simgesel terimlerle sabitlenmez. (Georges Bataille bunu uzun süre düşünmemiştir: “*güneş ölümdür yalnızca*”.) Kozmik olan bizi aziz ve gerçek birliğin himayesi altında, kendi ötemizde bile olsa özdeşleştığımız egemen bir düzenin ölçüsüz titreşmesiyle teskin eder. *Varlık* için ve muhtemelen bütün ontoloji için de aynı şey söz konusu. Varlık düşüncesi, varlık düşüncesinde kavranmayan da dâhil olmak üzere, daima sınırdan itibaren yeniden kurulan sınırsız kuşatır. Varlığın sözü tabi kılan, varlığa geri döndüren, varlığa itaat etmeyi, teslim olmayı, gizli-açık mevcudiyetinde varlığın egemenliğinin duyulmasını ifade eden sözdür. Varlığın reddi hâlâ rızadır, varlığın redde verdiği, geri çevrilme olanağına verilen muvafakattir: varlığı reddederken yasaya meydan okuma ancak varlıkta teyit edilen yasa adına telaffuz edilebilir.

Gerçekleştirilebilecek, *doğrulanabilecek* ayrılık için, kopuş için, başkaldırı için, varlıkta dayanak bulma şeklindeki boş umudu bırak.

Niçin, çünkü hâlâ doğruya ve doğruyu “yanlış”ın üstüne koymaya ihtiyacın var, tıpkı boş olduğunu tanımaya cüret edemeyen bir inancın ve *ölçüsü hâlâ varlık olan* bir aşkınlıkla yetinen bir inancın mutlaklığına sadık kalarak yaşamı ölümden ve ölümü ölümden ayırt etmek istediğin gibi. Ara öyleyse, hiçbir şey aramadan, varlığı tam da kendini tüketilemez olarak canlandırdığı yerde tüketeni, durmak bilmeyendeki boşunallığı, sonlandırılmaz olandaki yinelemeyi ara, öyle ki orada olmak ile olmamak arasında, doğru ile yanlış, ölüm ile yaşam arasında ayırım yapmaya belki de gerek kalmaz çünkü birbirlerine benzer olanların benzerliğinin ağırlaşması gibi bunların her biri bir diğerine gönderme yapar ve birbirlerine benzemez olur: ara, dönüşün dinmezliğini, felaketsi istikrarsızlık etkisini.

◆ Verme, özgürce ve karşılıksız veren “ben”in “malları” israf ya da imha ettiği bir egemenlik edimi midir? Egemenliğin vermesi, yine de hâlâ egemenlik sıfatından, şan ve saygınlığın yükselmesinden ibarettir, kahramanca canını vermek söz konusu olduğunda bile. Armağan daha ziyade kendi’nin geri çekilmesi, çıkarılması, sökülmesi ve öncelikle askıya alınmasıdır. Verme [armağan], verme gücü bırakmayan, ama beni benden ederek, artık sahip olmadığım, artık *olmadığım* vakit beni inciterek yükümlü kılan edilgin tutkudur; sanki vermek, yakınlığı içinde, sonsuz ayrılığı, ölçüye gelmez uzaklığı işaretler gibidir, başkası bu uzaklığın son noktası değil, daha ziyade belirlenemez yabancılığıdır. Bundan dolayıdır ki vermek, savurganca harcamalar yapmak şeklinde bile olsa, bir şey vermek değildir, bir şeyden feragat etmek ya da kendini helak etmek değildir, daha ziyade daima alınmış olanı, yani belki zamanı,

asla benim olmayan, elimin altında olmayan zamanı, benim ve benim yaşamının tikelliğinin ötesinde olan zamanı, zaman aralığını; benim vaktimde değil *başkasının* vaktinde yaşamayı ve ölmeyi vermektir, şimdiniz ve daima geri gelen bir zamanın şekilsiz çehresinde.

◆ Zamanın vermesi, uyumlu olan her şeye uyumsuzluk mudur, zamandaşlığın (zaman içinde ve zamandan ötürü), eş zamanlılığın, “ortaklığın”, birleştiren ve bir araya getirenin yitirilmesi: kuralsızlığın ve istikrarsızlığın –gelmeyen– gelişi midir? Her şey giderken, hiçbir şeyin birlikte gitmemesi.

◆ Enerji şeylerin imha edilmesi ya da şeyler arasından çıkarılma şeklinde kendini heba eder. Bunu kabul edelim. Ne var ki, şeyin yitip gitmesi olarak, hatta şeylerin düzeninin ortadan kalkması olarak bu heba olma da hesaba katılmak için uğraşır, ister kendine başka bir şey olarak yeniden yatırım yaparak, ister söylenmeye izin vererek; bundan dolayı, yani onu izleği yapan bu söyleme yoluyla da, hatırı sayılır olur, düzene geri döner ve “hasredilir”. Düzendir onun kaybının tek kazananı.

◆ “Egemenlik HİÇtir.” (G. B.)

◆ İnanç insanı ile bilgi insanı arasında pek az fark vardır: ikisi de yıkıcı rastlantıdan uzakta durur, düzen mercilerini yeniden kurar, dua

ettikleri ya da kuramlaştırdıkları bir değişmeze çağrı yapar –ikisine göre de başka ile aynı birbirine eklemlenir, ikisi de, düzenleme ve birlik insanları olarak konuşur, yazar, hesaplar; ikisi de ebedi muhafazakârlar, ebediyetin muhafızları olarak, daima bir sabitlik arayışındadır ve ontolojik sözcüğünü kendinden emin bir şevkle telaffuz eder.

◆ “Şiir, baylar bayanlar, bir sonsuzluk sözüdür, boşu boşuna ölümün ve tek Hiç’in sözüdür.” (Celan). Eğer ölüm boş yereyse, ölümün sözü de öyledir, onu söylediğini sanan ve onu söyleyerek hayal kırıklığı yaratan da buna dâhildir.

Her ne olursa olsun hiçbir şeyi temellendirmek için ölüme, ölümünüze, evrensel ölüme güvenmeyin; daima peşinen solup giden ve onu dile getireni de solduracak kadar kesinlikten ve gerçekten yoksun bu ölümün gerçekliğine dahi güvenmeyin. Her duyduğuna inanan kulaklara çalınır çalınmaz çınlamaya yazgılı olan ve her türden inancın lehine kolaylıkla terse döndürülmüş iki formül olan “Tanrı öldü” ve “insan öldü”, aşkınlığın –aslında harap olmuş olması gereken, ama haşmetli bir kudreti hâlâ koruyan şu büyük sözcüğün– olumsuz bir biçimde bile olsa daima galebe çaldığını iyi gösterir. Ölüm Tanrı’nın aşkınlığını kendi hizmetine alarak dili her türlü adın üstüne fazladan yükseltir. Tanrı’nın ölmüş olmasının ardından, ölümün Tanrı’dan olması gelir; buradan yola çıkarak bir taklit cümlesi olan “insan öldü” ifadesi geçici bir mefhum olarak anlaşılan insan sözcüğünü kesinlikle bozguna uğratmaz, daha ziyade ya her türden maceracı suretiyle beraber bir üstinsanlığı ilan eder ya da insan

figürünü suçlar, ki bu suçlamayı da onun yerine ve yeniden tanrısal mutlak müjdelenebilsin diye yapar, ölümün galebe çalarken aynı zamanda beraberinde getirdiği tanrısal mutlak.

Bundan dolayı, Celan'ın ironik biçimde ("hanımlar, beyler") bize söylemek istediği şeyi hesaba katmaya çağırılıyoruz. Bunu yapabilir miyiz? Ben en azından şunu aklımda tutuyorum: Sonsuz sözü, boşu boşuna ölüm sözü, gizemli bir yan yanallıkta ilişkiye sokuluyor, ikincisi en belirleyici bitiş olarak Hiç'le [Hiç'in sözü olarak] ikiye katlanmış vaziyette: sonsuzdan gelen sözle, sonsuzun verildiği, sonsuzca yankılandığı sözle aslında aynı çizgi üzerinde (öncüllük ardıllık söz konusu olmaksızın) yer alan en sondaki hiçle.

Sonsuzluk sözü, hiçlik sözü –bunlar birlikte gidiyor mu? Evet birlikte ama uyumsuz, geçimsiz olmaksızın uyumsuz, çünkü hem birinin hem de öbürünün sözü var, ki bu da şunu düşündürür: şiirsel söz diye bir şey olmazdı, eğer sonsuz anlaşma [uyuşma] ölümün kendi boşluğundaki yankısı olarak, sıkı sıkıya sınırlanmış yankısı olarak duyulmasaydı ve kendini bu şekilde vermeseydi; ki orada ölümün boşluğu *her şeyi verme*'nin özelliği olan bir yokluk yakınlığı olarak duyulmaktadır. Ve böylelikle şu "Tanrı öldü", "insan öldü" varsayımlarına geliyorum. Bu varsayımlarda "ölü-olma"yı Tanrı'nın bir olanağı ve "ölü-olma"yı insana ait bir olanak kılarak olumlamaya çalışan şeyin hadsizliğinden dolayı, bu varsayımlar belki de hâlâ fazlasıyla güçlü bir dilin, bir biçimde fazlasıyla egemen bir dilin, böylelikle yoksulca, boşu boşuna, unutuş içinde, güçten düşmüş, muhtaç hâlde konuşmaktan vazgeçen bir dilin belirtisidir, ki bunlar soluğun tükenişi: *şirin biricik belirtileridir* (Ama "biricik"? Dışlama yazgısı

taşıyan bu sözcük, kendini koruyamayacak olan yoksulluğa uygun düşmez, ve o da sönmelidir.)

◆ Şimdiye kadar sakınılmış kimi soruları ortaya atmak için, çeşitli biçimler altında olumsuzlama niteliklerine başvurmak zorunda kalan bir dil ve düşünmeden kuşku duyulabilir. İktidar-dışını (*non-pouvoir*) sorguluyoruz, ama yine güçten (*puissance*) yola çıkarak, değil mi? Olanaksızı sorguluyoruz, ama olanaklı olanın sınırı ya da oyunu şeklinde değil mi? Kendimizi teslim ettiğimiz bilinç dışını bilinçten, olumsuz biçimde ayırt etmek haricinde, ayırt edemiyoruz. Onca sözünü ettiğimiz tanrısızlık, Tanrı hakkında konuşmanın ayrıcalıklı bir biçimi olmuştur her zaman. Buna karşı, sonsuz ancak bitmeyi bitiremeyen ve yinelemenin ikircikli dolambacı sayesinde son bulmadan sürüp giden sonludan çıkar. Yekpare ve tek başına bir olumlama olarak mutlak bile, çözülmenin reddi olarak, her türlü bağla ya da ilişkiyle mesafe koymak olarak, inkâr ettiği şeyin damgasını taşır. Nihayet felsefi ya da felsefe-sonrası bir söylemin bize etimolojik olarak gizli-olmayan, gizil-olmayan olarak tarif edilen Grekçe *alethéia*'yı vurgulayarak verdiği sözcük bile, gizli olanın açıkta olana önceliğini, gizil olanın açık olana göre önce olduğunu bize duyurur; öyle ki olumsuzu Hegel'inkiyle benzer bir şekilde işe koşmak reddedildiği takdirde, daha sonra hakikat adı verilecek olan şeyde, kendini mevcudiyetle gösteren her şeyin ilk özelliği değil, daha kadim bir saklanmışlığın daha şimdiden ikincil olan bir yoksunluğu söz konusu olacaktır; ki bu ikincil yoksunluk insanla ilişkili ya da insanın kendisinde olmayan, ifşa edilmeye yazgılı olmayan ama dil tarafından dilin sessiz sırrı olarak taşınan bir geri çekilme,

bir kendini eksiltmedir. Bundansa şu sonuç çıkarılacaktır ki, bir dilin “etimolojik” bilgisi (eninde sonunda tikel bir bilmedir) onu kaçınılmaz olarak kötüye kullanan bir tarzda ele alınırsa eğer, olmak (*être*) olarak anlaşılan mevcudiyet (*présence*) sözcüğüne ayrıcalık tanınması da aynı kötüye kullanımdan kaynaklanır; tersini söylemek, yani mevcudiyetin daima daha şimdiden reddedilmiş bir yokluğa gönderdiğini ya da mevcudiyetin, olduğu hâliyle daima hakiki olan var olmadaki mevcudiyetin yalnızca eksikliği savuşturmanın ya da tam olarak ona uygun düşmemenin bir tarzından ibaret olduğunu söylemek gerektiği için değil; ama belki yokluk ile mevcudiyet arasında bir astlık ilişkisi ya da hatta herhangi bir ilişki kurmak yersiz olduğu için ve bir terimin “kökü”nün onun birinci anlamı, *has* anlamı olmak şöyle dursun, eğer o dile ulaşırsa ancak birbirlerine bağlı ve kendilerinde iyi belirlenmemiş ya da anlamlayıcılığı belirsiz küçük işaretlerin oyunu sayesinde ulaştığı için; ki bu küçük işaretler belirlenmemişliğe (belirleyen belirsizliğe) oynayan belirleyicilerdir ve söylenmek isteneni genel bir sürüklenmenin içine çekerler, söz konusu sürüklenmede bundan böyle anlamı kendisine ait olan herhangi bir terim yoktur; orada merkezsizleşme, tarzlara ayrılma, bükülme, dışsallaşma, kendini yalanlama ya da yineleme –son keredede kaybolma– olanağının kendisi olan tek bir merkez vardır. (Bu değini hâlen düşünölmeye davetiye çıkarıyor, her ne kadar moda onu kendine mal ederek dilde gösterilemeyi, eş deyişle yineleyici nötrleştirmeyi kullanışlı bir dizin olarak değerlendirecek olsa da.)

◆ Etimoloji ya da etimolojik araştırmaları benimseyen ya da onlarla derinleşen bir düşünme tarzı öyle bir soru alanı açar ki, o soru

alanını ne tanımak istediğimiz ne de tanıyabildiğimiz ön yargıların çekimine kapılarak bir kenara bırakırız. Bizzat etimoloji sözcüğünün etimolojisi, hakkında soru sorulan etimolojiyi kurala bağlayan bir olumlamaya gönderir: sözcüklerin “asıl” anlamının bilgisi (eş deyişle, *etymon’un* asıl anlamı sorusu). Ama böylesi bir önermeye kendimizi kaptırmamalıyız. Âlimane bilgi (*savoir d’érudition*) ile popüler ya da edebî denilen etimolojiler –yalnızca soy bağı etimolojisi değil, yakınlık etimolojileri de– arasındaki fark çok ya da az olabilir: istatistiğe dayalı olası bir bilme alanı olarak, hem daima tamamlanması gereken filolojik araştırmalara, hem de kimi dönemlerde örtük biçimde kendini dayatan mecazlara bağlıdır (ki bu mecazlar, bugün metonomi ve metafordur; her şey bu iki figürün etrafında olup bitmektedir: “yeri doldurulamaz ikiz biblo köpekler” der Gérard Genette, ustaca bir ironiyle).

Soy bağı bizi niçin böylesine etkiler? Bir sözcüğün aynı dildeki ya da başka dillerdeki en kadim anlamı, güncel dilin kullanılmış ya da yıpranmış olarak kullandığı bir anlamı yeniler ya da canlandırır görür. Bunun arkasında şöyle bir düşünce vardır ki en kadim olan saf hakikate daha yakındır ya da kaybolmuş olanı yeniden belleğe getirir. Verimli olsun ya da olmasın, bu bir yanılsamadır. Jean Paulhan bize etimolojinin hiçbir zaman kanıt oluşturamayacağını gösterdi. Paulhan, Benveniste gibi ve onunla birlikte, etimoloji vasıtasıyla zorunlu olarak daha somut, hatta daha “şiişel” bir anlama gitmediğimizi gösterdi, çünkü çok sayıda örnek öncelikle “soyut” olanın ağır bastığını kanıtlıyor ya da kanıtlar görünüyordu, tıpkı motivasyonsuzluğun motivasyondan (*motivation, démotivation*) önce gelmesi gibi. Heidegger’in hayranlık uyandıran bir azimle güvendiği

alèthéia'nın etimolojisine gelirsek, nasıl olup da Grek düşüncesinin tüm örtüsünü kaldıran bu etimolojiden Greklerin bihaber olduğunun bir açıklaması yok; ve Platon'un neden –belki oyun olsun diye, ama ne ciddi bir oyun!– *alè-théia'yı Tanrı'nın başıboş gezintisi* olarak çevrilebilecek bir anlamı keşfederek okuduğunu bilmek kalıyor ki, bunun da Heidegger'in yorumundan daha az önemli olduğu söylenemez. Bu etimolojiye göre hakikatin (yaygın biçimde hakikat adıyla anılacak olan şey) anlamı şu olmaktadır: başıboş gezinti, tanrıların yolunu kaybetmesi; bundan da şu sonuç çıkar ki *alèthéia* sözcüğünde ilk tınlayan “tanrısal” –*théia*– sözcüğüdür ve bu durumda yoksunlaştırıcı *a-* ayrıcalıklı bir biçimde işlemez, son derece kadim olan *apeiron* sözcüğünün yalnızca olumsuzlamayı ortaya çıkaran bir biçimde ayrılabilir olması kafamızı kurcalıyor olsa bile.

Yine de, etimolojik olarak öylesine belirleyici bir anlamı olan *alèthéia* sözcüğünü bünyesinde taşıyan Grek dilini ayrıcalıklı dil olarak tanıyan Heidegger, *Aufhebung* sözcüğünü taşıdığı için ‘spekülatif’ olarak nitelendirdiği Alman dili tarafından ayağı yerden kesilen Hegel’le aynı naiflikle –ikisinde de pek az bulunan bir naiflikle– davranır. Çünkü ister varsayılmış (olası) bir etimolojinin yardımıyla ister fiil çözümlemesiyle olsun, bu sözcükleri felsefi ya da şiirsel olarak *yaratmış* olan onlardır: tan kızıllığı sözleri, ki artlarından aniden kaçınılamayacak ışıyla bir düşünce günü belirir. (Heidegger: “Greklerin dilinin almış olduğu en soylu çeyizdir bu.” Ama öte yandan, Heidegger’in kendisini takip edersek, *alethéia*, düşünmeden düşünüldüğü biçimiyle, henüz Grek diline ait değildir, çünkü dil ve logos varsa ancak hakikat hakkında ve hatta varlık hakkında her türlü bakıştan özgülleşmiş *alethéia* sayesinde vardır. Bununla

birlikte, “onun Grek dilinin bütünlüğünde oynadığını” da söylemek gerekir ve Heraklitos’un onunla karşılaşmamasının, onu ortaya çıkarmamasının nedeni, onda ve onunla *logos*’un başat olmasıdır: yani bir anlamda *a-lethéia*’nın *legein* tarafından önünün kapatılmasıdır. Son olarak, *alethéia*’nın “korunaksız bırakma” [korunaktan çıkma] (*désabritement*) anlamında anlaşılması ve çevrilmesi durumunda (Beaufret ve Janicaud’nun anlık olarak benimsediği çeviri) en sık yapılan çevirinin (“örtülmüş-olmayan”, “gizlenmiş-olmayan”, “örtüsünü kaldırma”) bize önerdiğinden bambaşka bir yolun sözü konusu olacağına değinmek yerinde olur. “Korunaksız bırakma” karşılığı, Almanca *Unverborgenheit* sözcüğünün *bergen*’e gönderme yapmasından çıkarsanabilir: saklamak, emniyete almak, korunan yere emanet etmek, korunak sağlamak. Korunaksız bırakma olarak *alethéia* Platon’un (*Cratylus*’ta) öngördüğü anlam olan başıboş gezintiye bizi geri götürür. Fazla bilinen “dil, varlığın evidir” cümlesine çok da fazla önem atfetmeyerek tedbirli olmak gereği bundandır. Platon’da bile mağara miti aynı zamanda korunak mitidir: Korunak sağlayandan kendini koparmak, ondan uzaklaşmak, korunaktan çıkmak yalnızca bilginin başlıca serüvenlerinden biri değil, yine Platon’un dediği gibi “tüm varlığın yön değiştirmesi”nin –bizi dönmecin gereğiyle yüz yüze bırakan dönüşün– bir koşuludur. Şu ya da bu çevirme tarzının düşüncüyü bu derece ilgilendirdiğine şaşırarak, bundan yakınmak ve felsefenin yalnızca sözcüklerle ilgili bir mesele olduğu sonucuna varmak mümkündür. Buna karşı söyleyecek pek bir şey yok, Paulhan’ın önerdiği gibi bir sözcüğün neden daima bir sözcükten fazlası olduğunu kendimize sormamız gerektiğinden başka. Ve Valéry: “Yerine getirilmesi gereken felsefi görev, tamamlanmış felsefenin *sözcüklerini* tarihe geri göndermektir”. Ama daha acil

soruya geri dönelim: Etimolojinin kırılğan bilgisine verilen önem aşırı değil midir, eş deyişle bir kolaya kaçma değil midir?)

Kesin ya da belirsiz bilgi olmasından bağımsız olarak, etimoloji dik-kati dilin tohum atıcı hücresi olarak sözcüğe çevirir, bizi dilin özün-de adlardan oluştuğu, adlar sistemi olduğu yolundaki kadim ön yargıya geri gönderir. (Valéry zaten felsefenin hatalarından birinin *cümleleri* göz ardı ederek *sözcükler*de kalmak olduğunu söylüyordu: “ey filozoflar, aydınlatılması gereken ... *sözcükler* değil, *cümleler*dir.”) Ama bununla hiçbir şey karara bağlanmış olmaz. Fiile tanınan ve adı yalnızca donmuş, sabitlenmiş bir eyleme indirgeyen ayrıcalık, *Cratylus*’taki seçeneğin önüne taş koysa da, etimolojik yaratımı daha zor kılsa da, aynı sorunları çok az değişikliğe uğramış hâlde karşımıza çıkartır: bir dilde ya da bir diller çoğulluğunda cümleler, cümle dizileri, cümlelerin doğumu, kayba karışan cümleler. Yazma-ya başladığımız andan başlayarak bu sorunları beraberimizde götürürüz, bunları düşünmeden düşünerek. Zaten Humboldt dememiş miydi, en küçük sözcükte bütün bir dil, bir dilin grameri varsayılır diye?

Ve yine de, nihayetinde, etimolojinin bilgince sabuklaması tarihsel bir baş dönmesiyle ilişkilidir. Kimi sözcüklerin baskısı altında bir dilin tüm tarihi açılır ve bu soy kütüğü sayesinde ya gizeme bürünür ya da gizemini yitirir –ya bize hesap vermesini istediğimiz ya da bizi belli bir ayrıcalığa da sahip olarak unutulmuşluğu içinde tutan bir geçmişe bağımlı olarak düşünür ve konuşuruz. Etimoloji aracılığıyla bir düşünceyle oynayan, bir düşünce icat eden ya da bir düşüncede güvence bulan yazarın yaptığı, konuştuğu dilin yaratıcı gücüne, yani

dilin hayatına, popüler icatlara ve lehçenin mahremiyetine, meydan okumaktan ziyade haddinden fazla güvenmektir: o, dili hâlâ bir ikamet olarak, her daim ikamet edilebilir olarak, barınağımız olarak düşünmektedir. Ve derhâl kök saldıığımızı hissederez, asılırız bu köke, tüm doğallığı içimizden söken yazı gereğinin elinde tuttuğu bir sökülüşle, zira etimolojik dizi dilsel oluşu bir tür tarihsel *doğa* olarak yeniden kurmaktadır.

Etimolojinin diğer bir tehlikesi de yalnızca bir kökenle örtük ilişkide olması değil, ayartıcı biçimde önümüze açtığı olası olmayan kaynaklar karşısındaki hayret değil, belli bir tarih anlayışını gerekçelendirmeksizin, hatta açıklayabilmeksizin bize dayatmasıdır. Peki hangi tarih anlayışını? Bu anlayış açık olmaktan uzaktır: bir kaynağın zorunluluğu, ardışık süreklilik, türdeşlik mantığı, yazgıya dönüşen rastlantı, tüm kayıp ve gizil anlamların kutsal ambarına dönüşmüş sözcükler, ve bundan böyle bir nihai Söyleme'yi ya da Karşı-Söyleme'yi (sona varma, tamamlanma) gözeterek yazan kimsenin bütün bu anlamları derlemekle görevli olması –bu durumda etimoloji ile eskatoloji, her türlü mevcudiyetin şimdiliğine ya da *parouisa*'ya varmak için birbirini varsayan başlangıç ve son gibi, amaç birliği içinde olmaktadır. Ama bilimsel ciddiyeti çoktan terk etmiş olan etimolojik ciddiyete karşılık düşen ya da onu telafi eden etimolojik fanteziler de vardır, daima belli anlarda zincirinden boşanan ve neredeyse kesin bazı kazanımlar dilin bilimi tarafından ortaya konulur konulmaz küçük bir delilik gibi, dille ilgili bir gündüz düşü gibi görünen şu farslar; söz dağarcığının serabını teşhir ederken bile bilginin ta kendisinden özgürleşmeye yönelik, ya da basitçe eğlenmek adına bilinç dışının kullanımlarına öykünmeye

yönelik bir arzu oyunu gibi görünen şu farslar –sonuç olarak pek de gülünmez onlara, pek de eğlendirmez onlar bizi ve bu zaten o kadar önemli bir şey de değildir. Esasında bir önemi vardır, o da bundan kuşkuculuğun kazançlı çıktığıdır, ama kuşkuculuk daha fazlasını talep eder.

◆ Heidegger’in *Ereignis* ile, ki gündelik anlamı “olay”dır, ona yakın bulduğu *Eraügnis* arasında kurduğu ilişkinin gerekçesi nedir? (Meşhur Almanca sözlük Duden’in meşrulaştırdığı bir karardır bu: *Auge* [göz] kelimesinin ayırımsanabildiği eski *Eraügnis* sözcüğü, bakışla ilişkilidir, öyleyse varlık, bize bakmaktadır, bu da varlık ile ışığı bir daha ilişkilendirir. Ve *Ereignis* de “has” [özgü] anlamındaki *eigen* sözcüğü ayrıştırılacak biçimde çözümlenir, öyle ki “olay” bizi “en has” varlığımıza vardırarak olana dönüşür (Duden ise *eigen*, *has* ve *Ereignis* arasındaki etimolojik bağı reddeder). Burada şaşırtıcı olan keyfilik değil, aksine mimetik çalışmadır, analojinin görünüşüdür, tartışmalı bir bilgiye, bizi bir tür tarih-aşırı zorunluluğun budala-sı kılan bir bilgiye yapılan başvurudur. Şurası doğrudur ki, neredede olursa olsun, “haklılaştırma” gerekliliği de önce kabul sonra da reddedilebilir. Zira haklılaştırılacak hiçbir şey yoktur, bu haklı ya da haksız olmakla ilgili bir şey değildir, ama kendini bir düşünmeye ve bir sorgulamaya çağırılmış olarak bulmakla ilgilidir. Heidegger “Asla hiçbir şeye *inanmamalı*, her şeyin sınanmaya ihtiyacı vardır” der. Biz de bundan dolayı sorguluyoruz, bu sınamanın filolojik ve filozofik olarak külfetli bir işlem olduğunun farkında olarak.

◆ *Ereignis*'in gizemli biçimde içinde sakladığı hâliyle *eigen* sözcüğünün, “haslık” [özellik, özgülük, mal mülk] ve “haslaştırma” [özgüleştirme, mal etme, benimseme] (*propriété, appropriation*) anlamında hiçbir şeyi işaret etmediğini kabul edelim, “olmak” (*être*) artık ona uygun olmadığı ve onda belirlenemeyeceği ölçüde sınırsız olduğunu da. Ama niçin *eigen* “has” (başka nasıl çevrilebilir ki?), ama “has-olmayan” (*impropre*) değil? Niçin bu sözcük? Niçin bizi “yokluğu” reddetmeye götüren üsteleyici (sabırlı) olumlamasıyla “mevcudiyet”? Aynı şekilde, bir zamanlar *Sein und Zeit*'ta “sahici” ve “sahici-olmayan” –yüzeysel bir çeviri– arasındaki karşıtlık henüz geleneksel bir tarzda da olsa daha gizemli bir mesele olan “haslık” meselesini hazırlıyordu; ama en sonunda biz buradaki has'ı “haslıktan-yoksunlaştırma”da (*a-proprietation*) (Derrida) belirlenmemiş olarak kalanı buyur ettiğimiz gibi buyur etmiyoruz; has olan yerin ve hakikatin eksikliğinde buyur edilemez; ama bu boşluk olmadan, yazının vermesi [armağanı], Söyleme'nin armağanı, ölümü olduğu kadar yaşamı da veren, hiçliği verdiği kadar varlığı da veren armağan olmadan, her türden olayı rahatsız eden harcama da olmaz. “Has” olanın hem buyur edildiği hem de geri çevrildiği ölçüde “has-olmayan” ya da “haslıktan-yoksunlaştırma”, bizi bundan böyle bitirmeye mecbur edene ve hakikat-olmayan olarak anlaşılabilecek bir hakikat bile benimseyemeyecek olana çağrıdır. Böylece gezginlik boşu boşuna koşar kendi yolunda. (Heidegger için *Ereignis*'in bir özelliğinin de *Enteigen-Enteignis* –ya da elinden alınma [haslıktan-çıkış] (*dépropriation*)– ile tarif edilen geri çekilme olduğunu unutmayalım.)

◆ Ne okumak, ne yazmak, ne konuşmak, ne var ki sadece bunlar-
da yatar daha şimdiden söylenmiş olandan, Bilme'den, anlaşımdan
kurtuluşumuz, verilenin belki kimse tarafından alınmadığı meçhul
uzama, darlık âlemine girişimiz. Felaketin eli açıklığı. Ki orada ha-
yat, ölüm, daima aşılmıştır.

◆ Yazma yeteneği tam da yazının reddettiği şeydir. Artık yazma-
yı bilmeyen, aldığı armağandan vazgeçen, dili tanınmaz hâldeki
kimse, sınanmamış deneyimsizliğe, var bile olmadan haslığa-ge-
liş'e (*avènement*) meydan veren "has"ın yokluğuna daha yakındır.
Üslubu, üslubun özgünlüğünü öven, her şeyi bırakmayı ve her şey
tarafından bırakılmayı reddetmiş olan yazarın benliğini yüceltir
yalnızca. Pek yakında hatırı sayılır olacaktır; dikkate şayan olmak
onu iktidara teslim eder; silinmenin, kaybolmanın yokluğunu
çeker.

Ne okumak, ne yazmak, ne konuşmak, dilsizlik değildir bu, belki
asla işitilmemiş mırıltıdır: homurtu ve sessizlik.

◆ *"Kendinin temeline varan ve yaşamın bütün derinliğini tanıyan odur
ki, bir gün her şeyi bırakmıştır ve her şey de onu bırakmıştır, her şey
onun için batmıştır ve kendini sonsuzla baş başa görmüştür: Platon'un
ölümle karşılaştırdığı büyük bir adımdır bu."* (Schelling'den alıntıla-
yan Heidegger.)

◆ Niçin bir kitap, kopmanın sarsıntısının –felaketin biçimlerinden biri– onu tarumar ettiği yerde hâlâ? Şundan dolayı ki, kitabın düzeni onda eksik olan için, ondan sıyrılan yokluk için zorunludur: Aynı şekilde, “haslaştırma”daki “has”, insan ile varlığın birbirlerine ait olduğu olay, yasadan, izden, keza güvenceli bir anlamın sonucundan kaçan yazının has-olmayanında uçuruma batar. Ama “has-olmayan” (*impropre*) yalnızca “has” olanın olumsuzlaması değildir, ondan uzaklaşırken ona yakınlaşır: Onu uçurumun içine çeker, yanlış yoldan çevirerek onu kendine bağlar. Has-olmayanda hâlâ has olan tınlar: kitap yokluğu gibi kitap-dışı da aştığı şeyin işitilmesini sağlar. Bundandır parçalılığa çağrı ve felakete başvuru, eğer felaketin yalnızca feci olan olmadığını hatırlar isek.

◆ Niçin hâlâ kitaplar? Kitabın sakın, çalkantılı sonunu, yazının emeğiyle varılan sonunu deneyimlemek için değilse eğer; öznenin dağılışı, çokluğun açığa çıkışı, bizi M’Uzan’ın sözünü ettiği “vafat vazifesi”ne teslim ederken, ki onun önerdiğinden farklı olarak arzunun tazelenişiyle hayatı tükenişe kadar yaşatmakla yetinemeyecek olan bir vazifedir bu. Ben bu vazifede daha çok tutkuyu, sabrı, yaşamı ölmeye açan ve olayı olmayan uç noktadaki edilginliği görüyorum –tıpkı (kendi başına yaşayan adını Roger Laporte’un bize önerdiği gibi) yazıdan yaşamak ve ölmek demek olan, daha şimdiden üstü çizilmiş “yaşam öyküsü”nün hiçbir şeyin meydana gelmesine izin vermediği, hiçbir şeyi, yazma olgusunu bile güvence altına almadığı gibi–, ki bu edilginlik de sizin istikrarlı ve neredeyse mesleki bir tabir olan yazarlığa atfettiğiniz şu hayatta-kalan-ölüyü nötrlüğün gizemine havale eder.

◆ Yazardı olanaklı olsa da olmasa da, ama konuşmazdı. İşte böyledir yazının sessizliği.

◆ “Yazmak dur durak bilmez, ne var ki metin ancak ardında boşluklar, gedikler, yırtıklar ve başka kopukluklar bırakarak ilerler, ama kopuşların kendisi de çabucak yeniden kayda geçirilir, en azından ... müddetçe” (Roger Laporte) – “Yazmak ... belki yeni bir türden çok daha fazlasını oluşturabilir.” Ama “Yazmak her tür yazıyı, her tür tipografiyi, her tür kitabı reddediyorsa, o hâlde nasıl yazılır?”... “Nasıl olup da onca uzun zaman boyunca yeni bir tür yaratma biçimindeki estetik tasarıyla özdeşleşmiş olduğumu anlayamıyorum.” “Yazmanın üstü yalnızca eğri bir çizgiyle çizilmişti: Yıkım işini sonuna kadar götürmem gerekiyor.” (R. L.)

◆ “...bir metni kitap olma mutsuzluğundan kurtarmak.” (Levinas.)

◆ Meydana gelmiş olan meydana gelmiş değildir –böyle konuşurdu sabır, son aceleye gelmesin diye.

◆ “Ben” doğmuş olmadan önce ölür.

◆ Maddecilik: “benim olan” belki, sahiplenme [haslaştırma] ya da bencillik olduğundan, sıradan olur; ama başka insana ilişkin

maddecilik –başkasının açlığı, susuzluğu, arzusu– maddeciliğin hakikatidir, önemlidir.

◆ Bir okuma vardır ki etkindir, üreticidir –metni ve okuru o üretir, bizi alır götürür. Sonra metne itaat eder görünerekten metne ihanet eden edilgin bir okuma vardır, metnin nesnel biçimde, tam biçimde, egemen biçimde: bütünlüklü biçimde var olduğu yanılması- nı verir. Son bir okuma daha vardır, o da artık edilgin okuma değil, edilginliğin oku(n)masıdır, hazzsız, neşesiz, hem kavrayıştan hem de arzudan kaçan bir okuma; ‘her şey söylendi’nin ötesindeki Söyle- me’nin iştirileceği ve son tanığın tanıklığının dile getirileceği “esin veren” uykusuzluktaki gibi, gece uyanıklığındaki gibi.

◆ Son tanık, tarihin sonu, çağın kapanışı, dönemeç, bunalım –ya da (metafizik) felsefenin sonu.

Heidegger’de bile, bizzat katılarak meşruluğunu onayladığı bir kon- ferans sırasında, haslığa-gelişe (*avènement*) (sözcüğün uyandırdığı tüm çağrışımlarla birlikte, *Ereignis*) giriş meselesi “varlığın tarihinin sonu”ndan söz etmeye götürür, ölçülü bir şekilde yumuşatılarak: “haslığa-gelişe girildikten sonra hâlâ varlıktan ve varlığın tarihinden söz edilip edilemeyeceğini düşünmek gerek, en azından varlığın ta- rihi gerçekten de haslığa-gelişin (*Ereignis*) kendini geri çekilmiş olarak tuttuğu verişlerin, bağışların tarihi ise.” Ama marifeti cüretin- den ve anlamının fazla açık oluşundan gelen böylesi bir önermede

Heidegger'in kendi düşüncesini bulduğu kuşkuludur: varlığın kendini geri çekerek kendini verdiği bağış (*donation*) tarzları (Greklerle sınırlı kalmak gerekirse: Heraklitos'ta *logos*, Parmenides'te *Bir*, Platon'da *İdea*, Aristoteles'te *energéia* ve son olarak modern çağdaki versiyonu –Lacoue-Labarthe'in *yerleştirme [kurulum]* (*installation*) karşılığını önerdiği *Gestell*), *Ereignis*'in, haslığa-gelişin çıkageldiği andan itibaren, geri çekilişiyle mümkün kıldığı “anlam bağışları” sayesinde saklanmaya son verdiği andan itibaren son bulacaktır.” Ama eğer biz-zat “en has” (varlığımızın) başımıza geldiği “haslığa-geliş çıkageliyor” cümlesiyle tarihsel bir karar (zira bunu böyle ifade etmek gerekiyor pekâlâ) ilan ediliyorsa, o andan itibaren geri çekilme gereğinin de son bulduğunu düşünmemek için çok naif olmak gerekir. Ama tersi olur, o andan itibaren “geri çekilme” daha karanlık, daha baskılı bir biçimde hüküm sürer; peki o hâlde “en has varlığımız” olan *eigen*'e ne olmakta? *Ereignis*'e geri gönderdiğini biliyoruz sadece; tıpkı *Ereignis*'in onu “sakladığını” bildiğimiz gibi, kaçınılmaz olarak kaba saba bir sözel çözümlmeye onu konu ederek. Bir kez daha, düşünürlerin en temkinlisi dahi her şeyi söylediğinde hiçbir şey söylenmiş olmuyor. Sadece, Heidegger'le birlikte, onun doğrudan ortaya koymadığı varlığın tarihinin sonu sorusu ortaya konulmuş oluyor –tıpkı Hegel'in “tarihin sonu” biçimindeki kestirme ifadeyi başkalarına havale etmesi gibi.

Niçin yazmak, çağ değişimi olarak, felaketin deneyimi (deneyim-sizliği) olarak anlaşılan yazmak, her defasında bu “parçanın” başında yazılı olan ama bununla birlikte geri alınan sözcükleri belirtir? Parçada geri alınan, daima daha şimdiden meydana gelmiş olan yeni bir şeyi duyursa bile, tüm şimdinin dışlandığı *kökten bir değişimi* duyursa bile geri alınan.

Tarihin olumlanmasına, Hegelci diyalektikten başka bir diyalektik olan şimdi-buradanın sonsuz diyalektiğinin alanına gelirsek; ne ilerleyen ne gerileyen (döngüsel olmayan) bir tarihe gelirsek, o da *çağın* baskısı biçiminde kayda geçen çeşitli gerekliliklerden kaçınmaz. Felsefi ufku, kendi sınırlarını belirleyen sözcüklerle nokatlanmış, bir araya getirilmiş ya da dağıtılmış olan felsefi ufku inkâr ve reddederek yazmak, kaçınılmaz olarak görmezlikten gelmenin kolaylığı içinde (zarafet ve beğeni edebiyatında) yazmaktır. Hölderlin, Mallarmé, onca başkaları, bize bu izni vermezler.

◆ Etimolojinin ön doğruları: Sonsuz sonlunun olumsuzlanması-koyulması olarak (sonsuz hem sonlu olmayandır hem de sonlunun *içindedir* [*in-fini*]) sonludan yola çıkarak oluşturulur, tıpkı *alethéia*'nın ancak *lethé*'den hareketle ve onun içinde iştirildiği gibi. Ama bu sözlük çözümlemesini her zaman reddedebiliriz. Şunu her zaman ileri sürebilir ve aralıktan görebiliriz ki, ister belirsiz duygu, ister tüm kavrayışın *a priori*'si, isterse daima aşıp giden bir bütün –üst-bütünlük– olarak olsun, sonsuzun gereği; sonlunun sözünü ve fikrini idrak edebilmemiz için zorunludur (Descartes!). Başka deyişle, sonsuz bütün olarak dilin sonsuzluğu, tek bir sözcüğün ve “sonlu” sözcüğünün sınırının belirlenip müdâhil olabilmesi için, daima önceden varsayılmıştır.

Grek deneyimidir, biz onu yeniden oluşturdukça, “Sınır” a ayrıcalık tanıyan ve Antik Çağ’da büyük yankı uyandıran akıl dışıyla karşılaşmayı, eş deyişle ölçüdeki ölçülemezliğin uygunsuzluğunu doğrulayan. (Karenin köşegeninin ortak-ölçüye-gelmez olduğunu ilk kez halka

duyuran kimse, batan bir gemide boğularak telef olur: Zira b s b t n başka bir ölümle, sınırları olmayanın yer-sizli iyle kar ıla mı tır, bkz. Desanti). Hegel’e borçlu olduğumuz iyi ve kötü sonsuz ifadeleri, sırf “iyi” ve “kötü” nitelermeleri dolayısıyla d    nd r c d r. Kötü sonsuz, yani sonlunun devam edeni, kendi u raklarından birini donduran, sabitleyen, hareketsizle tiren (ve kesinlikle kötü olmayan) anlama yetisinin ihtiyaç duyduğu sonsuzdur, aklın haki-kati ise sonluyu ortadan kaldırır: Sonsuz, ya da ortadan kaldırılmış, “kapsanıp açılmış” sonlu, niteliksel olanı yeniden için içine sokması ve nitelik ile niceliği uzla tırması anlamında “olumludur”. Ama ya kötü sonsuz? Geri d n   s z biçimde yinelemeye teslim edilmiş hâliyle, Hegel’in sistemine bir felaket gibi karşı gelmez mi? Bu da  unu önermek demektir ki, sonsuz ilk olarak verilmiş olan ve daha sonra sonluya meydan veren olarak tanımlanabiliyorsa, bu dolaysız sonsuz bütün sisteme  omak sokar, ama gececil sonsuz hakkında ironi yaparak Hegel bunu daima daha ba ından geri p    rtm   t r. Nihayetinde, “edimsel, verili sonsuz” a yapılan başvuruyu, “Cantor’un sonl  tes’inden (*transfini*) naiflikle bile olsa t retemeyiz.

Yine de  u bir gerçek ki, kanıt olarak kabul ettiğimiz ve bizi gizli-den gizliye etkileyen felsefi kararlarımızı kendisinden çıkardığımız etimolojik belirtilere, ruhumuz bile duymadan (kaçınılmaz olarak) tabiyiz. Ve i te bu tehlike, hatta bu istismardır ki, sadece etimolojiye yapılan başvuruyu değil, bundan çok daha fazlasını şüpheli kılar.

◆ Grekler *aleth ia*’yı *leth *’den yola çıkararak mı d    n yorlardı? Bundan kuşku duyulabilir. Ve bizim onların yerine kendimizi koyarak,

yine de onların bu düşünül-memiş'in hükmü altında düşündüklerini söyleyebilmemiz felsefi bir haktır ve bunun aleyhine söylenecek bir şey olamaz –tabii eğer bunu felsefeyi belirli bir bilime bağımlı kılan filolojik bir uzmanlığı dayatmadan yapıyorsak. Nitekim bu tarz bir bağımlılık, düşünce ile belirli bilgi alanları arasında Heidegger tarafından açıkça teyit edilmiş olan ilişkilerle çelişir, ki o ilişkilerde her türden bilgi bir temele gereksinim duyar ve bu temel ona ait değildir, düşünce bu temeli belirli bir alandaki bilgiye (matematik hariç demekte kimi matematikçi filozoflar) onun altından bu temeli geri çekerek verir.

◆ Ereignis, düşüncenin “nihai” sözcüğü, belki de yalnızca arzu dilinin oyununu sahneye koyar.

◆ Nietzsche: *“Sanki benim hayatta kalmam zorunlu bir şeymiş gibi.”* Ebediliği arzulamanın haklı ve önemli olduğuna ilişkin kuşkuları olan Nietzsche’nin kastettiği, kişisel dinsel ölümsüzlüktür. Daha da ileri gitmek gerekir. Asla bitmemiş anda ya da hemencecik yitmiş anda kendi faniliğini arzulamak bile, hâlâ ziyadesiyle fazladır. Hiçbir hayatta kalma [üst-yaşam] biçiminin olmadığı bir yaşam, zamansal zorunlulukla ilgili tüm ilişkilerin yokluğunda yaşam, evrensel sürenin (zaman kavramının) hükmetmediği, yaşanmış bir zamanın tekilliğinde olumlanmayan şimdiz yaşam: zamanı, saf farkı, zaman aralığını (*laps*), aşıldığında her türlü sınır aşımının olanaksızlığından dolayı sınırsızlaşan –daima daha şimdiden aşılmış olduğu ölçüde aşılması olanaksız olan– aşılamaz aralığı en iyi şekilde açığa çıkaran,

işte budur. Yaşamın ta içinde hayatta kalma olarak, yaşamın aşılması olarak ifade etmenin yetersiz kaldığı yaşamının aşkınlığı değil; ama başkasının yaşamı olan bir yaşamın aşkınlığı, her şeyin geldiği ve ona doğru dönmüş olup da ona geri dönmediğimiz bir *başka* yaşamın aşkınlığı. “Sanki hayatta kalma [üst-yaşam] hayat için zorunluymuş gibi”: Yaşamının canevi [deşilerek açığa çıkarılanı], canlılığı, yaşamın verilirken aynı zamanda kendini tutması, tasarının basit aşkınlığını, gelmekte olan geleceğin mevcudiyetini, bir bilincin yönelimselliğini reddeder; nihayete erişin (*ultimité*) yerini tükenmek bilmeyen yanma alır, mevcudiyetteki her türden sonlanmanın, her türden tamamlanmanın dışlandığı yanma. Beklenmeyene bürünmüş sonsuz bekleyiş. Unutuş, hatırlanamaz olanın hatırası, hatıra olmaksızın.

◆ “Unutuş diye bir şeyin varlığı hâlâ kanıtlanmış değildir.” (Nietzsche.) Aynen öyle: kanıtsız, olası olmayan unutuş, her daim uyandıran uyanıklık.

◆ Üstinsana karşı da konuşmuştur Nietzsche: “Biz kati surette faniziz.” “İnsanlık daha yüksek bir düzene erişemez.” “Son insanın küllerini” düşünelim. İnsanın ötesinde bir insanın olduğunun reddi (*Tan Kızılığı*’nda) Nietzsche’nin söyledikleriyle, sarhoşluğu ve esrimeyi yaşamdaki hakiki yaşam olarak alıp da kendini onlara emanet etmenin tehlikesine karşı söyledikleriyle birlikte ele alınmalıdır: aynı şekilde “*serseri gezinen kopuklar, büyülenmişlik anlarının peşinde intikam ruhunun sefaletine düşen esrikler*”den tiksintisi de. Sarhoşluğun kusuru bize bir güç duygusu vermesidir.

◆ Nietzsche'nin salık verdiği dile ilişkin sağlıklı kuşkuculuk, "grammar" in kınanmasındaki ikircikliğe rağmen, pek sıklıkla tek başlarına sözcüklere biçilen önemin aşırılığını ve denetim dışı oluşunu hedef alır: "İnsanlar her nereye bir sözcük yerleştirdilerse orada bir şey keşfettiklerine inanıyorlardı ... Bir soruna hafifçe dokunup geçmişlerdi sadece." Ama bu bile zaten çok şey değil midir? Ve "taşlaştırılmış, ebedileştirilmiş" sözcükleri suçlarken, diyalektik olarak dile, ya da koparmanın, yerinden etmenin, soykırıma uğratmanın (*ex-termination*) daima işbaşında olduğu söze dönmek istiyordu ki, Humboldt dilin tinsel dinamizmini onun sonsuz aracılığı olarak adlandırarak bunu daha önce belli belirsiz bir şekilde gündeme getirmişti. Bugün dil bilimcilerin Nietzsche'ye yanıt vermesi çok kolay olurdu. Oysaki kuşku, biçim değiştirmiş olmakla birlikte, yatışmış değildir.

Nietzsche'nin şaşırtıcı bir biçimde ifade edilmiş bir başka yakınması daha vardır: "Yalnızca aşırı hâllerimiz için sözcüklerimiz vardır" –eş deyişle, neşe ve acı; yaşantının oluşmasının, yaşantının puslu, deneyimlenmemiş, alt hâllerinin, ara renklerinin ise eksikliğini duyarız. Aslında bunun tersi de söylenebilir: aşırı olan için sözcüklerimiz yoktur, o göz kamaştıran neşe, o büyük acı tüm sözü yakar ve sessizliğe mahkûm eder (etimolojinin paradoksu: eğer "*ebloissement*" [göz kamaştırma] ilk olarak "zayıf" ve sonra "görüşü zayıf" anlamına gelen Almanca *blöde*'yle ilişkiliyse; ışığın aşırısının, kör eden ışığın, bir miyopluktan [uzağı görememeden] hareketle, bir göz kusurundan hareketle söylenmesinin gerekmesi bizi şaşkınlığa düşürür –etimolojide çekici olan, bize açıkladığından ziyade ondaki akıl-dışı noktadır, şifresini çözerken koruduğu ya da ikiye katladığı gizem biçimidir). Ama Nietzsche'nin yaptığı yalnızca sözcüklerin

kaba bir çözümleme için, eş deyişle soyut anlama yetisinin yapacağı çözümleme için uygun olduğuna dikkat çekmek (Bergson'un da sonradan yapacağı gibi) değil midir (o hâlde "aşırı", apaçık demek, ayırt edilmiş demektir)? Ama burada da kuşku yeterince kuşkucu değildir.

◆ Valéry: *"Düşünür kafes içindedir ve dört sözcük arasında döner durur."* Küçültücü biçimde söylenen şey küçültücü değildir: yinelemeli sabır, sonsuz azim söz konusudur. Ve aynı Valéry –aynısı mı acaba?– geçerken şunu da doğrulayacaktır: *"Düşünmek?... Düşünmek! İpin ucunu kaçırmak demek."* Basit bir yorumdur: sürpriz, aralık, süreksizlik.

◆ Kökler, gramercilerin icadıdır (Bopp) (başka deyişle kuramsal kurgu, ama dil kuramı başka herhangi bir çalışma alanı ne kadar kurgusalsa o kadar kurgusaldır). Ya da, der Schlegel, *"adı onu bize nasıl ifade ediyorsa öyle"*, yani "dilde daima iş başında olan yaşayan tohum". Adı onu bize nasıl ifade ediyorsa öyle: Ada (ad, burada, "köktür") başvuru döngüsel çıkarsamayı, her türden dilin doğurganlığını içinden çıkardığı döngüsellliği gösterir: Kök, bitkinin büyümesiyle ve toprağın altında gizli bir filizlendirme ilkesinin varsayılan birliğiyle benzeştirilerek adlandırılmış olduğundan, kökün çeşitli dillerde sözcüklere gelişme gücünü, yaratıcı zenginliklerini veren yetiştirici tohum olduğu fikri çıkarsanır. Ve bir kez daha hem inananlar hem de inanmayanlar, haksız ve haklı çıkar. Temel niteliğinde olduğu söylenen bazı sözcüklerin köklerine geri

giden ve o köklerden düşünceleri ve sözcükleri farklılaştırmak için bir dürtü edinen Heidegger gibi yazarlar, kökte işleyen ve işleten bir gücün olduğu yolundaki kavrayışı “hakiki” kılar.

◆ Öylesine ihtiyatlı Humboldt’un bile içsel benzeşimden [analojiden] –dil içi– (“öz-anlamlılık”tan (*auto-signification*) dış benzeşime geçmesi –dünyanın, şeylerin, genel olarak varlığın (gerçeklik) sözcüklerin *tımsallığında* taklit edilmesine geçmek, ki Humboldt aslında eklemlleme uğrağını duyulan mırıltıdan ayırt etmekle bunu reddetmişti–, anlamlama sürecini doğallaştırmak suretiyle “doğasını bozma”nın cazibesine karşı konulamadığını gösterir (çağdaş yorumcuların savunduklarının tersine Humboldt, *wehen* [üfleme], *Wind* [rüzgâr], *Wolke* [bulut], *wirren* [bulandırmak], *Wunsch* [dilek] şeklindeki sözlü benzerlikler dizisinde “duyular –izlenimler– tarafından algılanan ve W tarafından *ifade edilen* dalgalanmalar, çalkalanmalar ve belirsizliklerin” yansımasını görür, ki bu W sessiz U’nun derli toplu hâlidir). Humboldt’un bu taklit fikrini değiştirdiği, ona belirleyici bir rol yüklediği doğrudur. Dilin kendi içindeki “aşkınlığı” onda daha belirleyicidir: eş deyişle, dil dille tınlamaya girer ve kendini sonu olmayan şekilde belirler, ve böylelikle kesintili, kesintisiz bir eylem meydana getirir, ve bu eylem de takiben “ruhu kendi kendisiyle ya da nesneyle tınlamaya sokar”. “Belirli bir dil her bir parçanın tüm diğer parçalara bağlı olduğu ve belli bir kaynaşma ölçüsünde her birinin bütüne ait olduğunun az ya da çok saptanabilir olduğu devasa bir örgüye benzetilebilir. Humboldt bu kaynaşmaya sistemin altında yatan bütünlük adını verir. (Humboldt’un şu yazdıklarında hâlâ bir duraksama ve ihtiyatlı bir dil vardır: “Fonetik

öge ile onun anlamı arasında sıkı bir ilişkinin olduğu tartışma götürmez, ama bu ilişkinin nasıl örgütlendiğini sistematik olarak kavrayana nadiren rastlanır; onun hakkında çoğu zaman ancak buğulu bir izlenime sahip olunabilir, ve engin doğasına vâkıf olunamaz.” Nihayet Humboldt simge sözcüğünü aşağı yukarı Hegel’in kullandığı gibi kullanır: Simge sayesinde temsil edilemeyen söylenebilir ya da gösterilebilir kılınır: “Simge, tini (temsil edilemeyen, saf aşkınlığın) temsilinin yakınında ikamet etmeye davet etme gücüne de, onu orada kalmaya mecbur etme gücüne de sahiptir.” Başka bir yerde Humboldt “kavram ile fonetik öge arasındaki indirgenemez fark”tan söz eder.)

◆ Gérard Genette, belki kendi düşüncesine bile aykırı giderek, ne derse desin Hermogenes’in münzevi reddi kısır olmaktan uzaktır, çünkü dil bilimsel bilginin olanağını bu sadeliğe borçluyuzdur ve Hermogenes’i tüm o kolaycı mimetik tuzakları (sonunda onlara yenik düşse bile) reddetmek ve bütünüyle bambaşka bir pratiğe varmak adına hatırında tutmadıkça, gerçekten yazabilecek yazar yoktur.

◆ Neden zamanımızda verme [bağış] gereği, öylesine farklı işlevlerle ve Georges Bataille, Emanuel Levinas ve Heidegger gibi birbirine öylesine ters ve çeşitli düşüncelerde kendini ortaya koymakta? Soru kendisine uygun düşen bütünlüklü bir yanıt olmadan sorulmaya değer bir soru. Bataille için Nietzsche ve Mauss’un gündeme getirilmesi, onun düşüncesinde en başından itibaren kendini hissettiren

sabitlenmiş kimi terimleri, billurlaşmış sorunları belirlemeye izin verir yalnızca. Bataille’da –heteroloji adı altında– *başkası*’nın araştırılması “verme” ya da harcamanın adlandırdığı şeyi önceler, yani düzenin altüst edilmesini, ihlali, şeylerin yönetiminin (fayda) egemen olmayacağı daha genel bir ekonominin yeniden kurulmasını önceler; ama kurban fikriyle ve egemenlik anlarının deneyimiyle ilintili olan olanaksız kayıp, düşünceyi parçalayan ve dinlenmek bilmeyen bir dilin sertliğinin devam ettirdiği gerilimlerin bir sistem içerisinde dondurulmasına izin vermez. Levinas’la, belki yanıltıcı belki yüzeyel bir yakınlık (zira felsefi ufuk farklıdır), yine o *başka* sözcüğünden, başkasının aşkınlığı üzerinden gelir: birisi’nin başkası’yla sonsuz ilişkisi her türlü yükümlülüğün ötesinde yükümlü kılar; ki bu da özgür bir öznenin lütuf dolu bir edimine değil, katlanılan bir çıkar gözetmezlik şeklindeki verme [bağış] fikrine götürür, ki bu çıkar gözetmezlikte her türlü etkinliğin ve edilginliğin ötesinde, sabırlı sorumluluk “yerine geçmeye” varana değin ilerler, sonsuzun değiş tokuş edilebilmeksizin verildiği “başkası için birisi” olana dek.

Heidegger’e gelince, anlaşıldığı (ve tercüme edildiği) hâliyle düşüncesini fazlasıyla kolaycı biçimde yorumlayanlara takılıp kalmamak gerekir: “varlığın tarihi, haslığa-geliş’in (*Ereignis*) kendini geri çekilmiş olarak tuttuğu *veriş*lerin tarihi olarak kavranır”; buradan da tek taraflı bir soru çıkar: “*Haslığa-gelişe* girmek, varlığın tarihinin sonu anlamına mı gelecektir?” “*Veriş*” sözcüğü “*var*”ın (*il y a*) Almandadaki formülünde *verilidir*: *Es gibt*: (o) verir, “o” ise üçüncü tekil şahıstır, *Ereignis*’in, en has olanın gelişinin “öznesi”dir. Eğer varlık kendini verirken zaman kendini geri çeker demekle yetinirsek hiçbir şey demiş olmayız, çünkü “varlık”ı veren, verilen ve lütfeden

“var olan” gibi anlıyor oluruz. Oysa Heidegger şunu sebatla söyler: “Mevcudiyet (olmak) geri çekilmenin (zaman) ormanlık açık alanına –aydınlatışına– aittir. Geri çekilmenin (zaman) ormanlık açık alanı –aydınlatışı– kendiyile birlikte mevcudiyeti (olmak) getirir.” Hiçbir sonuca varmaksızın, buradan *mevcudiyetle* (varlık) daima ilişkide olan bağışı alıyoruz. “Haslığa-geliş çıkagelir” (her türden mevcudiyetin huzura gelişi, *parousia*), keza “söz konuşur”, asla özdeş olmayan *Aynı*’nın çoklu zenginliğini dile getiren sözün vermesidir [sözün bağışıdır].

Bataille ile Levinas arasında ortak ya da yakın olan, başkanın ve başkasının tüketilemez (sonsuz) gereği [talebi] olarak, olanaksız kayba kadar giden gerek olarak vermedir: içselliğin vermesi. Heidegger bundan Aynı’yı korumakla ve mevcudiyet deneyimiyle ayrılır ama “verilir” ya da “verir”, “haslığa-geliş”in ortaya koyduğu belirlemele- re rağmen, hiçbir belirli özne içermez. Kim verir? Nedir verilen? Dilin kendisinden başka, dilin armağanından başka yanıt bulmaksızın dilde tınlayan yersiz sorular.

Dili kutsallaştırmaya dönük tehlikeli eğilim buradan gelir. Roman-tizm her türden dilde dinsel bir nitelik ayırt ederek bunu kadim ve kaynaktaki zamanlarla ilişkilendirme eğilimindedir; A. W. Von Schlegel: “Söz önce bir tapınmaydı, sonradan bir meslek oldu.” “Dil, varlığın evi.” Ama Levinas’la birlikte, her ne kadar o Söyle-me’ye anlamlamanın verme olarak bir ayrıcalık tanıyor olsa, bir kez daha yineleyelim: “Dil daha şimdiden kuşkuculuktur.” Yazmak, yazıya mutlak olarak teslim olarak yazıdan mutlak olarak şüphe duymaktır. Fazlasıyla sıkıştırılmış ifadesinden anlaşıldığı kadar çelişkili

olmayan bu ikili devinime hangi temel verilirse verilsin, her türlü yazı yazma pratiğinin kuralı olarak elde şu kalır: yazmanın ikili devinimindeki “kendini verme kendini geri çekme”; ki onun bir uygulamasından ya da resimlenişinden bahsetmeyeceğim zira bunlar pek uygun terimler değiller, ama onda kendini söylenmeye bırakarak meşrulaştıran bir şeyin varlığından bahsedeceğim, diyalektik yoluyla ve diyalektiğin dışında kalarak, söylemenin var olduğu andan ve söylemeyi var edenden itibaren.

◆ Bilgiyle onaylananın cazibesine çok fazla kapılmayalım, tabii onu buyur etmeden de geri kalmayalım; örneğin yazının ilk izlerini aralıklı olarak (eşit biçimde) düzenlenmiş “küçük çentikler” olarak betimleyen Leroi-Gourhan’ın verdiği bilgi. Bu bilgi bize şunu düşündürür: demek ki orada yinelemeli itilim eş deyişle ritim iş başındaymış. Sanat ile yazı birbirinden ayrı değilmiş. Bir başka olumlama daha: “Şimdi tam bir kesinlik içerisinde bildiğimiz bir konu varsa, o da yazılı işaretin naif temsilde değil soyut olanda doğmuş olduğudur.” Bunu da şöyle bir şerh düşmek kaydıyla onaylayalım: *bizim için* soyut olan, yani bize göre ayrılma, ayrı koyma olan. Böylelikle, düşünülemez olduğunu düşünmeye son vermemek koşuluyla, daima haklı ve zorunlu olarak meydan okunacak bir karara geri dönmüş oluyoruz. Todorov: “Artsüremlilik bakımından, en başa nesnelerin *yokluğunu* koymadan dilin kökenini tasarlamak mümkün değildir”; ve Leroi-Gourhan: “Bu da dili yaşanmış gerçeklikten özgürleşmenin aracı yapmak anlamına gelir.” Bu fazla kolay formüllere koyduğumuz şerhi kaldırmadan, bu formüller hakkında şu söylenebilir: Dildeki anlamlanma sürecinin gereği tam da budur; “nesne”yi,

“yaşanmış olanı” oyun dışı bırakmakla kalmayıp, anlamlamadaki anlamın ta kendisini dışlayan, sonunda büsbütün işbaşında kalarak elden kaçan uç noktadaki bir devinimle dışlayan gereklilik. Fakat öte yandan, dil aynı zamanda simgeleyen ile simgelenenin birbiri-nin parçası olabildiği (bunu yine yaklaşık bir ifadeyle söylüyoruz) *simgeyi*; yeniden sunulamayanın (*l'irreprésentable*) tam da dışına taşıdığı yeniden sunum'da mevcut bulunduğu *simgeyi* de taşır; her durumda dil kültür tarafından “harekete geçirilmiş” (akla hemen: doğal da gelmektedir) belli bir ilişkiyle bağlanmıştır; ki bu ilişki işa-ret ile “şey” arasına sanatın –ve edebiyat olarak sanatın– koruduğu ve yeniden ürettiği istikrarsız bir mevcudiyet-yokluğunu yeniden sokar. (Bkz. Todorov'un *Poetika* 21'deki değinileri.)

◆ Etimolojik kurgulardan bir örnek: ritim. Ciddi ve muhtemelen de “hatalı” olan etimoloji bizi akmak anlamındaki *sreu* ve *rheo*'ya gönderir; buradan da *rhuthmos*, yani akan şeyin metceziri, akışı ve geri akışı (ve ritim ve uyak¹¹) gelir. Ama o zaman da, daima daha şimdiden işbaşındaki bir düzenli çarpmanın mı dalgaların gel-gitini tanımayı olanaklı kıldığı, yoksa ayrıcalıklı deneyim olarak denizin temasının mı aksi takdirde algılanamayacak yineleme duygusunu vermiş olduğunu kimse bilemeyecektir. Sayısız yinelemeli fenomen (sırf soluk alma-soluk verme, *fort-da*, gün-gece vs. bile olsa) elbette denizin teması kaynaklı iddiayı kuşkulu kılar. Yine burada da geleneksel etimoloji “somut” bir örneğin, bir örnek durumun (ve belli bir kesin bilmenin) yanılışmasını verir; aklımıza deniz insanları

11 Artık bilindiği gibi ve “Sonsuz Söyleşi”de söylendiği gibi, Benveniste'e göre ritim muhtemelen *rheo*'dan değil, *rhuthmos* yoluyla Benveniste'in “değişken, akışkan kü-melenme” ifadesinde belirlediği *rhuthmos*'tan türemiştir.

gelir, korkmuş ve büyülenmiş atılğan deniz gezginlerinin, kurallı bir devinimi, bir ilk yasallığı gözlemlemek sayesinde en tehlikeli bilinmeyene (onları taşıyan ve batıran şu sonsuz denize) hâkim olmaları: Bu deniz insanları için her şey denizden gelir, tıpkı başkaları için her şeyin gökten gelmesi gibi, ki o başkaları belli bir yıldız kümeleşmesini tanıyarak ışık noktalarının sihirli “takımyıldızında” daha şimdiden tüm dillerini yöneten ve daha onu adlandırmadan önce konuştukları (yazdıkları) şu yeni doğan ritmi tarif eder.

◆ Hölderlin’i hatırlayalım. Bir tanıklığa göre –Sinclair’inki– Bettina’ya “*her şey ritim*” demiş olmalı, belki de bu yalnızca bir hayal ürünüdür. Bu cümleyi nasıl anlamalı? Daha şimdiden düzene konulmuş, aidiyeti ritim tarafından korunan bir bütünlük içindeki kozmik nitelik olarak değil. Ritim doğaya, dile, hatta hüküm sürer gibi görüldüğü “sanat”a ait değildir. Ritim Evet ile Hayır’ın, “kendini vermenin kendini geri çekme”nin, mevcudiyetin-yokluğun, yaşamının-ölmenin, üretmenin-yok etmenin sıralı değişiminden ibaret değildir. O, birliği ele gelmeyen çokluğu açığa çıkararak, kurallı görünerek ve kendini kurala göre dayatır görünerek, aslında kuralı tehdit eder, çünkü hem daima ölçünün içinde oynayıp ya da iş görüp hem de ölçüye göre ölçülememesini sağlayan bir tersine çevirmeyle onu daima aşar. Ritmin gizemi –diyalektik olsun ya da olmasın, ikisi de ondan kurtulamaz– en uç tehlikedir. Konuşurken, ritme anlam vermek ve anlam dışı ritmi duyulur ve anlaşılır kılmak için konuşuyoruz: işte bizi kateden gizem budur, ritme kutsal bir saygı duyarak kendisinden kurtulmuş olmayacağımız gizem.

◆ “İyimserler kötü yazar.” (Valéry.) Ama kötümserler yazmaz.

◆ Kestirme yol bir yere daha doğrudan (daha çabuk) varmaya değil, daha ziyade o yere götürmesi gereken yolu kaybetmeye yarar.

◆ Kendimizi ritim konusuna haddinden fazla açarak sorgulamamız, ritim ile açıklığı ilişkiye sokmaktır, ve bir şekilde ritme kendimizi ancak takıntılı bir şekilde ona boyun eğerek, onun açıklığı açan ve bu açıklığı bir uyağa göre vurgulayan biricik Özne hâline gelmesini sağlayarak açarız. Ritim ancak istismarla bir Özne hâline gelebilir. “Her şey ritim” demek – ki bu hem çok az hem de çok fazla şey söylemek olur– ritim her şeyin bütünlüğü demek değildir; ama, sanki ‘olan her şey ritme göre olur’ diyormuşuz gibi bir kipten ibaret değildir, ki esasında yine de böyle bir olumlamaya varmayı denemek gerekir; zira varlığın ritimle kaçınılmaz ilişkisi, varlığı düşünmezken varlığın ölçüsünün dışında olan ritmi de düşünmemeye itecektir. Kendini farklılığın sorgulamasına bırakmanın bir başka tarzı da budur.

◆ Melville-René Char: “Arzulayan sonsuz birdenbire geri çekilir.” Melville İngilizce sözcüklerle şiddetli bir çarpışma akla getirir: Ateşli, sonsuz çekim geri iten ürküntüdür. Arzulayan mutlak (arzunun sonsuzu olacak olan, arzuyla ilişkili olacak olan sonsuz) yalnızca “arzusuz”dan geçmekle kalmaz, dehşeti, ölçüsüz çekimden kaynaklı ölçüsüz geri çekilişi de gerektirir.

◆ Her durumda ait olduğumuz toprağı geri itmiyor, ama onu bir sığınak haline de getirmiyoruz, hatta onda ikamet etmeyi hoş bir yükümlülüğe bile dönüştürmüyoruz, zira “*korkunçtur toprak*”. Hep geciken felaket, boğuk uykudaki felaket bize bunu hatırlatabilirdi, eğer anımsanamaz olanın bir anısı olsaydı.

◆ “Söylenemez olan hakkında sözünü sakınmaz (*indiscretion*) olmak” belki de bir görevdir ve görevi ifade eden de yinelenen “-mez” son ekinin sonsuz’dan aldığı ikirciklikle ilişkisidir. Söylenemez olan sonsuza kadar yükseltilmiş Söyleme tarafından sınırlanmış olacaktır: söylemeden kaçıp giden yalnızca söylenmek zorunda olan değildir, ancak Söyleme’nin alametiyle ve kendini tutmasıyla kaçıp gidendir de. Aynı şekilde sözünü sakınmazlık, ihtiyatın (*réserve*) yardımıyla ihtiyatı elden bırakmaktır, ihtiyatın içerisinde kalarak ve ihtiyatı elden bırakarak.

◆ “Kökten değişim”; onu şu tarz bir belirlemeyle işaret edebiliriz: Çıkgelenden tüm şimdi dışlansın. Kökten değişimin kendisi çıkgelmesine yol açtığı şimdi-olmayışta çıkagelecekti, ama bundan dolayı (öngörülebilir olsun ya da olmasın) geleceğe kendini emanet etmeksizin ya da (aktarılmış olsun ya da olmasın) bir geçmişe geri çekilmeksizin.

◆ (Bir ilkel sahne?) “Sözünü sakınmazlık, söylenemezlik, sonsuzluk, kökten değişim, bu sözcüklerle adlandırılan şeyler arasında bir ilişki

değilse de en azından onları sırayla –ya da birlikte– bir sahne adı verilmiş olan şeye uyarlanabilir kılan gerekli bir tuhaflık yok mudur? – Sahne terimiyle haksızlık etmiş oluruz, çünkü bunlar temsil edilebilir olandan da kurgudan da kaçır; ama yine de bir sahne münasıptır, sırf zamanın bir ânında meydana geliyormuşçasına bir olaydan bahsetmek için, evet. – Bir sahne: bir gölge, zayıf bir ışık, “fazla”nın, her şeyde aşırı olanın özelliklerine sahip bir “neredeyse”. – Sözü edilen sır, sırrın olmadığıdır, bunu dile getirmeyi reddedenler için hariç olmak üzere. – Söylenemez olan, ancak anlatılmış olarak, söylenmiş olarak söylenemez: Mallarmé’nin “söylemesi” (proférer) değil (her ne kadar ondan geçmekten uzak durulamayacaksa da –şunu hâlâ hatırlıyorum: “sözü söylüyorum, boşunaliğine geri daldırmak için”; ama orada kalmaya izin vermeyen, o “için”dir, şu fazlasıyla yerleşik hiçlik ereğidir) daha ziyade bir söylenmiş olandır, (artık âdet olduğu üzere iddia edilip durulduğu gibi) bir söylen-memişe (non-dit) ya da tükenmek bilmez bir söz zenginliğine göndermeksizin, Söyleme’yi saklı tutan bir söylenmiş olandır, öyle ki bu Söyleme söylenmiş olanı yadsır, yetkilendirir ve söylediğini geri almaya kışkırtır görünür. – Söylemek: söyleme iktidarı? Bu onu derhâl başkalaştırır. Çökme [yetersizlik](défaillance) ona daha uygun düşerdi– Eğer uygunluk burada konu dışı olmasaydı: asla ele geçirilmemiş kaybın yokluğundan gelen, az olanın, yoksul olanın armağanı. – Ama kim anlatıyor? – Anlatı. – Anlatı-öncesi, çarpılmış çocuğun gördüğü “çarpıcı durum” seyrettirir çocuğa sözün sessizliğini bahşeden kendi kendinin mutlu katlini – Gözyaşları yine bir çocuğun gözyaşları. – Bütün bir yaşamdan, tüm yaşamlardan akan gözyaşları, ister neşe olsun ister hüznün, görünmezliği içinde çocuksu yüzde yeniden yükselen mutlak çözülüş, bu mutlak çözülüşte hiçbir belirti vermeden parıldayan ve parıldamayı sürdüren çocuksu yüz – Hemen bayağı bir yorum gelir. – Bayağı yorum haksız

değildir, bir teselli yorumudur, öyle ki onun sayesinde yalnızlık kendisini reddeder, bir sığınak bulmaksızın – Bayağılığa geri dönüyorum, durumlar dünyadan kaynaklanan şeyler: ağaç, duvar, kış bahçesi, oyun alanı ve beraberinde can sıkıntısı; o hâlde zaman ve zaman söylemi, epizotsuz anlatılabilir olan ya da saf epizotik bir biçimde anlatılabilir olan; gökyüzü bile, adı verilir verilmez varsaydığı kozmik boyutta – yıldızlar, evren–, tutumlu bir günün aydınlanmasıdır, “fiat lux” olarak anlaşılabilir; ve gökyüzü uzaklaşmayan bir uzaklıktır. – Ne var ki aynı gökyüzü... – Tam da öyle, aynı olması gerek. Hiçbir şey değişmemiştir. – Hiçin altüst oluşu hariç. – Bir pencere camının (ki ardında mükemmelen görünür ve korunur olduğumuzu biliriz) kırılmasıyla kozmosun sonlu-sonsuz mekânını –sıradan düzeni– parçalayan ve yerine ıssız dışarının bilgi baş dönmesini koyan altüst oluş, öyle ki karanlık ve boşluk, açıklığın anidenliğine karşılık vererek ve kendilerini mutlak olarak vererek, yokluk ile, her türden öte’nin kaybı ve eksikliği ile dışarısının açığa çıkışını haber verir. – Ama “öte”, kendi başına hiçbir şey olmayan bu içi boşaltılmış “hiç” sözcüğünün kararıyla sahneden indirilirken, diğer yandan da sahneye davet edilir, hem de açılış anından itibaren, açığa çıkış anından itibaren; ve aynı şekilde hiç’in gerilimi, varlık ile var’ın gerilimi devreye girer girmez, sonu gelmeyen sarsılmayı tetikler tetiklemez. – Şunu kabul ediyorum: “Hiç var olandır”, sakın ve yalın olumsuzlama olarak söylenmeye bırakmaz kendini. (sanki onun yerine ebedi çevirmen “Hiç yoktur” yazmış gibidir) – Hiçbir olumsuzluk yok, ama ağır terimler, sıralanmış dörtlükler (herhangi bir yakınlık olmaksızın), her bir dörtlük kapalı bir kendi kendine yeterlilik içinde (anlamlanış dışında), her biri kımıltısız, sessiz ve böylelikle cümle içindeki ilişkilerini gasp etmekte, öyle bir cümle ki onunla söylenmek istenen şeyi tarif etmekte pek güçlük çekeriz. – Güçlük çekmek yetersiz bir ifade: ancak parçalanarak içinde taşıyabileceği

şey bu cümleden geçer. – Kendi payıma ben var'ı duyuyorum, varlığın ve hiçliğin anonim hışırtının ritmiyle beyhude bir dalga gibi katladığı, açtığı ve geriye katladığı, kaydettiği ve sildiği var'ı. – Sesin yankısızlığını duymak: tuhaf bir duyma. – Tuhaflığın duyuluşu, ama daha ileri gitmeyelim. – Daha şimdiden fazla ileri gitmiş olarak, geriye dönelim. – En baştaki seslenişe geri dönelim, kurgusal bir varsayımı, sahneyi davet edene; öyle ki bu davet olmadan hiç konuşmamış olan çocuk hakkında konuşmak, tarihe, deneyime, ya da gerçek olana, bir epizot ya da bir kez daha durağan bir sahne olarak, onları (tarihi, deneyimi, gerçeği) sağlam tutarak harap eden şeyi dâhil etmek olurdu. – Felaketin cömert [eli açık] etkisi. – Kırışksız yüzün yaşlılığı. – Birbirinden ayırt edilemeyen şiirin ve felsefenin büyük aşışılması.”

“Daima askıdaki soru: Ona neşe veren ve onu harap eden şu “öl-ebilme”den ölmüş olarak hayatta mı kalmış oluyor; yoksa, hayatta kalmak böylelikle; heyecanı tükenmiş, kendi çıkarından elini çekmiş, çıkar-sızlaşmış, saf bir durgunluk ölçüsünde bitkinleşmiş, hiçbir şey beklemeden, redde verilen bir onayla yaşamak anlamına mı geliyor? – O hâlde, bekleyerek ve uyanık kalarak, neredeyse birdenbire uyandırılmış olarak ve asla yeterince uyanmamış olduğunu bilerek.”

◆ Doğaldır ki “felaket” etimolojiden yola çıkarak anlaşılabilir. Buradaki sayısız parçada bunun izi vardır. Ama burada etimoloji tercih edilmiş ya da daha özgün bir içgörü olarak, bir sözcükten ibaret olan şey üzerindeki hâkimiyeti sağlama alan bir içgörü olarak göstermez kendini. Tersine, bu sözcükle yazılanın belirsizliği etimolojiyi aşar ve onu da felaketin içine sürükler.

◆ Bekleyişin daima bir bekleneni ya da bir beklenmeyi bekleyiş olması ölçüsünde, felaketi bekleyiş diye bir şey söz konusu olmaz. Ama bekleyiş, erişilebilir bir geçmişle de gelecekle de ilişkilendirildiğinden, aynı zamanda bekleyişin bekleyişidir ki, bizi bir şimdiye yerleştirmez, çünkü her daim bekliyor olacağım şeyi “ben” daha en başından beklemişimdir: şimdiniz anımsanamazı, meçhulü beklemişimdir; meydana gelişinde meydana gelmeyen ve dolayısıyla kendini sunmayan, kendini yeniden-şimdi-kılmayan ile ilişkim demek olan geleceği unutmazsam bilemeyeceğim, artık hatırlamadığımı şu anımsanamazı, şu şimdiniz meçhulü beklemişimdir. Bundan dolayıdır ki yazının devinimini şunu söylemeye müsaade eder: Ölüsün, başından beri. Peki ya unutuş nedir? Bellekte bellebilir olandan yoksun olmak olmadığı gibi, gelecekte şimdi olacak olandan habersiz olmakla ilişkili de değildir. Unutuş olanaklı olanın ötesini tarif eder, geçmiş ya da gelecek bakımından olsun, unutuşun kuşatamadığı unutulamaz Başka’yı, sabırdaki edilginliği işaret eder.

◆ Köken yoktur, eğer köken kökensel bir mevcudiyeti varsayıyorsa. Daima geçmiş, epey zamandır ve çoktandır geçmiş, mevcut olmaksızın geçmekte olan şey: işte unutuşun söyleye söyleye bize verdiği anımsanamaz: her başlangıç yeniden başlangıçtır.

◆ “Ölüm-için-olma”yı ölüm aracılığıyla sahicilik arayışı olarak yorumlamakla Heidegger’in düşüncesinin zayıflatılmış olacağı kesindir. Ona azimli bir hümanizm vizyonu biçmiş oluruz. Zaten “sahicilik” terimi de “*Eigentlichkeit*”ın hakkını vermemektedir, ki

“Eigenlichkeit” da artık “olmak”la ilişkili olarak düşünölemeyen *Ereignis’in* [haslığa-geliş-olayının] barındırdığı *eigen* sözcüğünün daha sonradan ortaya çıkan ikirciklikleri duyulmaktadır. Ama yine de, Rilke’nin “has ölüm” yanılısamasını bir yana bıraksak bile, bu bakış açısında ölme “kişisel” olandan yine de ayrılabilir değildir, tabii bu durumda ölümdaki “kişisel-olmayanı” göz ardı etmiş oluruz, zorunlu olarak “ben” ölüyorum değil de “ölünür” denmesiyle ile ilişkili olan kişisel-olmayanı, öyle ki ölünür’de daima bir başkası, belirsiz birisi ölmektedir.

◆ Schelling: “Ruh insandaki hakiki tanrısaldır... ruh kişisel-olmayandır.” Ya da: “İnsan tını ruhla var olmayan bir şeymiş gibi, öyleyse anlama yetisi olmayan bir şeymiş gibi ilişkilendiği ölçüde, onun en derin özü (ruhtan ve Tanrı’dan ayrılmış olarak) *deliliktir*. Anlama yetisi *kurallı deliliktir*. İçlerinde hiçbir delilik taşımayan insanlar zihinleri boş ve kısır insanlardır...” (Courtine çevirisi).

◆ Belli bir dönemin Freud’u için “bilinç dışımızın kendi ölümlülüğümüzün tasarımına sahip olamayacağı” doğruysa, bunun anlamı en fazla şu olabilir: Ölmek temsil edilemezdir [yeniden mevcut kılınamaz olandır], yalnızca ölmek şimdiniz olduğu için değil, onun zamanda ve zamanın zamansallığında bile olsa yeri olmadığı için. Keza Pontalis’in (bilinç dışı) “olumsuz olanı tanımaz çünkü biz-zat kendisi yaşamın tümünden olumlu oluşu denen şeye karşı çıkan olumsuzdur” yorumu üzerine düşünöceksek eğer şunları anımsamak şarttır: “Olumsuz” bazen işbaşındadır, sözle konuşur ve böy-

lelikle “varlık”la ilişkilendir, bazense saf başıboşluğun [esersizliğin] çalış-mamasıdır (*non-travail*), işlevsizdir, süresi olmayan sabırdır, dayanmaktır, daima kendini anlam üretimi olarak silen (anlamı-yi-tirme olmaksızın silen) ve acısı “bizde” sadece başkasının ölümüy-le hissedilebilir olandır; ölümün kendisi olarak değil ama daima başka olan ölüm olarak, kendisiyle temas edemediğimiz ama sı-nanmanın berisinde kendimizi sorumluları olarak deneyimledi-ğimiz başka ölüm olarak hissedilebilir olan. Dolayısıyla (ölümde) şiddetle ve saldırganlıkla hiçbir ilişki yoktur. Ona öykünen, tasar-lanamayan tasarım ise, bizzat yazı sayesinde bağısızlaşma, kopma, parçalanmadır, ama kapanma olmaksızın: “kendini tamamlamak-tan (daha ziyade tamamlamamaktan) başka hiçbir ereği olmayan ve yinelemeli niteliğinin itkisel bir işaret olarak iz bıraktığı süreç” (Pontalis). Şunu da eklemeliyim ki, ölüm itkisinin güncel top-lumsal görünümünün (nükleer tehlike, vb.) hiçbirinin ölümde-ki tasarlanamayanla en küçük bir ilişkisi yoktur ve hepsi olsa olsa olumsuzun ilk anlamıyla (Hegelci anlamıyla), belki yapmak için yıkmakla ilişkilidirler. Daima daha şimdiden vuku bulmuş olan ölüm konusunda yapılacak hiçbir şey yoktur: o, başıboşluğun işi, şimdisiz bir geçmişle (ya da bir gelecekle) ilişki-sizliktir. Bu min-valde, felaket ölümden ya da uçurumdan anladığımız şeyin ötesine geçmiş olur, en azından *benim* ölümümün ötesine, çünkü felakette bana yer yoktur, orada ben ölmeden kaybolurum (ya da kaybol-madan ölürüm).

◆ Ölümlü, ölümsüz: Bu tersine çevirmenin bir anlamı var mı ki?

◆ R. B'yi okurken, onun söylemediği ama düşündürdüğü şeyi, Werther için tutkulu-aşkın yalnızca ölmek için dolambaçlı bir yol oluşunu hayal ediyorum. *Werther*'i okudukları için daha çok kişi âşık olmadı, ama daha çok kişi intihar etti. Ve Goethe Werther'e tutkusu sayesinde ölme ayarısından kurtuldu, ama ölme tutkusundan kurtulamadı: ölmemek adına yazmadıysa da, artık kendisine ait olmayan bir ölümün devinimiyle yazdı: "Bunun sonu ancak kötü olabilir."

◆ Başkasından sorumlu olan ben, beni olmayan ben kırılğanlığın ta kendisidir, bir uçtan diğer uca ben olarak sorgulanmaya varana kadar, kimliksiz, yanıt veremeyeceği insandan sorumlu, hiçbir sorunun sorulmadığı bir sorgulamaya tabi olan ben, bizzat kendisi kendilerinden hiçbir yanıtın beklenemeyeceği başkalarına yöneltilmiş bir soru olan ben. Başkası yanıt vermez.

◆ Etimoloji tutkusunun belli bir doğalcılıkla bağlantılı olduğu yönündeki kanım değişmedi, bir ilk ve kayıp dilin muhafaza ettiği köksel bir sır arayışıyla bağlantılı olduğu yönündeki kanım; ki bu arayışla dilden dile geçen birtakım ipuçları bulunarak söz konusu kayıp dilin yeniden kurulması sağlanacaktır. Bu arayış, yazma gereğini bir el çabukluğuyla meşrulaştırır ve yazı yoluyla insanın başkası bilmeden masumiyet içerisinde keşfedebileceği bir kişisel sırrı elinde tuttuğuna inandırır; oysa eğer bir sır varsa, biri ile başkası arasında anlamın yoldan çıkışının sakladığı sonsuz ilişkide vardır, çünkü orada biri zorunluluğunu ölümde bile olsa elinde tutar görünür.

Ama dil bilimdeki keyfilik fikrinin eleştirilebilir olduğu kadar, özellikle bizi kolay çözümlerden alıkoyan bir çilecilik değeri olduğu da doğrudur. (Belki de işaretin keyfiliği düşüncesi daha şimdiden bir “dünya”nın örtük, saklanmış bir imgesini varsayar.)

◆ Deneyimlenemeyen deneyim olan felaket, mevcudiyet ya da yokluk olarak dünya ile ilişkiyi sağlam bırakarak bozar, ama bu arada bize yüklediği takıttan bizi kurtarıyor değildir: başkasından; çünkü bizi yönlendirdiği Başka (başkası) ile olan karşılıksızlık –dolsuz ve sonsuz soru– felaketin tabi olmuş olacağı yıldızlı uzayda olup bitmez, ki orada felaket kökten bir heterojenliğin yerini alır. Bu demek değildir ki adaletsiz bir düzenden dolayı acı çeken üçüncü kişilere karşı ilgisiz kalalım, ama öbür yandan da bizim acımız –adaletin ötesinde– daima meşrulaşmış olacaktır, çünkü bize acı çektirecek olandan (başkasından) sorumluyuzdur, bize acısını çek-tireceği kötülüğü üstlenmemiz gerektiği için değil, ama her türlü edilginliğin ötesine geçerek bizi yazgılamış olacağı sabır bizi şimd-siz bir geçmişe geri götürdüğü için. Yazının sahte-geçişsizliği, hiçbir tamamlayıcının –yaşam ya da ölüm– gelip tamamlayamayacağı bu sabırla ilişkilidir.

◆ Doğal olarak, çoktan sorulmuş olan soru, kendini bir daha ortaya koyuyor: Eğer başkası takıntısı eziyete varıyorsa, tam da bizim için hayatın içinde ölmeye kadar varıyorsa, bu bizden ona yönelen bir zalimliğin kanıtı değil midir, onu bir biçimde zalim kılmak değil midir? Ama bu, bize yapılacak olanı buyur etmenin ya da üstlenmenin

bana bağılı olmadığını unutmak olur. Sabrın edilginliğinden dolayı benin katlanacağı hiçbir şey yoktur, zira sorumlu olmaktan kurtulmaksızın ayrıcalıklı bir ben olma yeteneğini yitirerek gözden kaybolmuştur. Artık ad yoktur, ama bu Kierkegaard'ın tanımladığı biçimiyle kaba anonimlik değildir ("anonimlik, soyutluğun, kişiliksizliğin, vicdan ve sorumluluktan yoksunluğun en üst ifadesi olarak, modern yozlaşmanın en derin kaynaklarından biridir"); bu cümlede birbirine karışmış çok şey var, sanki anonimlik dünyada uygulanmakta olan –örneğin bürokratik denilen anonimlik– bir anonimlikmiş gibi.

◆ Yazar, gündüzleyin uykusuzluk çeken.

◆ Yazmak elbette kendi kendinin elini tutmaktan ya da özel bir adı olmaktan vazgeçmektir, aynı zamanda vazgeçmek değil ama ilan etmektir, yok olanı tanımaksızın buyur ederek –ya da sözcükler aracılığıyla sözcüklerin yokluğunda anımsanamayanla, sınanmamış-olanın tanığıyla ilişkide olmaktır, yalnızca öznedeki boşluğa değil ama boşluk olarak özneye de yanıt veren tanıkla, her türden yerin dışında çoktan meydana gelmiş olan bir ölümün olmak üzereliğinde kaybolan bir tanıkla ilişkide olmaktır.

◆ Yazmak ve kayıp; ama vermesiz [armağansız] kayıp (karşı-tarafı olmayan bir verme) daima güvenlik sağlayan huzur verici bir kayıp olma tehlikesi altındadır. Bu nedenledir ki aşk söylemi diye bir şey yoktur, tabii eğer yokluğundaki bir aşkın, kayıp olarak, yaşlanma

olarak, yani ölüm olarak “yaşanmış” bir aşkın söylemi söz konusu edilmiyorsa.

◆ Eğer ölüm gerçek olan ise ve gerçek olan olanaksız olan ise, o vakit ölümün olanaksızlığı düşüncesine yaklaşıyoruz demektir.

◆ Barl-Shem’in öğrencisi Rabbi Pinhas’a göre, kötülük yapanı ve kin tutanı “daha çok sevmeliyiz” ki, sevgimizle onun sorumlusu olduğu sevgi eksikliğini telafi edebilelim ve sevgi’nin güçlerinde “parçalanmaya” neden olan bu sevgi eksikliğini giderebilelim. Ama kötülük, kin, ne anlama geliyor bunlar? Bunlar Başkası’nın, tam da yoksun bırakılmış, terk edilmiş, varlığı elinden alınmış olan Başkası’nın özellikleri değildir. Kötülüğün ve kinden söz edilebilirse, onlar aracılığıyla kötülüğün üçüncü kişilere de yayıldığı ölçüde edilebilir ki bu durumda adalet onların reddini, onlara direnişi ve hatta onlardaki şiddeti püskürtmeye yönelik şiddeti talep eder.

◆ Tek bir sözle yetinmek isterdim, yokluğunda saf ve canlı tutulan, eğer o tek sözle tüm dillerin bütün sonsuzluğunu taşımam gerekmeseydi.

◆ “Bir topluluk ya da bir bireyin açığa vurduğu en küçük bir antisemitizm kırıntısı, o topluluğun ya da bireyin gericiliğinin kanıtıdır.” (Lenin’den alıntılan Guillemin.)

◆ Sessizliği *korumak*, bilmeden hepimizin istediği budur, yazarak.

◆ Hz. Eyüp: “Bir kere söyledim... bir daha söylemeyeceğim; / ikinci kez... ekleyecek başka bir şeyim yok.” Yazının yinelemesiyle denmek istenen budur belki de, eklenecek hiçbir şeyin olmadığı uç noktasını yinelemek.

◆ Nietzsche arada sırada Yahudiler hakkında neler söyler? “Sevgi ilkesi küçük Yahudi topluluğundan gelir: Alçakgönüllülük ve yoksulluğun altında içten içe yanan daha tutkulu bir ruhtur bu gelen, ne Grektir, ne Hindu, ne de hatta Germen. Paulus’un iyilikseverlik yazdığı ilahinin Hıristiyanlığa özgü hiçbir yanı yoktur, o ebedi alevin fişkırmasıdır ki, Samiliğe özgüdür...” – “Her toplumda düşmanlarını *karikatür*leştirerek küçük duruma düşürme eğilimi vardır... Romalıların aristokratik değerler düzeninde Yahudi bir karikatüre indirgenmişti... Bendeysen Platon bir karikatüre dönüşür...” – “Yahudilerin ticari zekâsına yönelik hasedini ahlak formülleri altında gizlemek, işte *bu* antisemitizmdir, pespayedir, ayaktakımına özgüdür.” Nietzsche Yahudilerin başka hiçbir etkinliğine izin verilmediği için tüccarlar olduklarını çok iyi anlamıştır: “Var oluşlarında yeni koşullara geçtikleri vakit, *Yahudilere yeni meziyetler* için cesaret vermek: benim içgüdüme uygun olan budur ve bu bakımdan tam da şimdilerde galebe çalan zehirli muhalefetin beni yoldan çıkarmasını izin vermedim.” Bu yorumlar başka birçokları gibi ciddi mana da şüpheli değinilere dönüşür, Nietzsche Hristiyanlıkta yalnızca özgürleşmiş bir Yahudilik görür görmez ya da pek de düşünmeden

zamanının Hristiyan ahlakından ödünç alınmış bir dille yazmaya başlar başlamaz. Ama antisemitizm sistemli olduğunda, örgütlü harekete dönüştüğünde, Nietzsche onu derhâl ve dehşetle reddeder. Bunu bilmeyen var mı? (Nietzsche'nin düşüncesinin tehlikeli olduğu doğrudur. O da bize ilk olarak şunu öğrettiğinden: Düşünüyorsak, dinlenmek nedir bilmeyiz.)

◆ Nietzsche: “Yahudilerin ‘Eski Ahit’inde, Tanrı’nın adaleti olan bu kitapta, öylesine muazzam üsluplara sahip insanlar, olaylar ve sözlerle karşılaşırız ki, Grek ya da Hindu edebiyatındaki hiçbir şey bununla mukayese edilemez. Bir zamanların insanına ait bu muhteşem kalıntılar karşısında öylesine huşu içinde kalırız ki, onun karşısında ‘insanlığın ilerlemeleri’ni bünyesinde topladığı iddiasında olan kadim Asya ile onun küçük ileri yarımadaşı olan Avrupa’ya bakınca insanın içini hüznü düşünceler kaplıyor...” – “Her bakımdan rüküşlük abidesi olan şu Yeni Ahit’i Eski’sinin arkasına yerleştirip ikisini birlikte tek bir kitap, Kitap’ın âlâsı –*Biblion*– kılmış olmak, işte modern edebiyatın ruhuna, vicdanında taşıdığı ruha karşı işlenmiş en büyük günah, ona yapılmış en büyük hadsizlik budur belki de.” Nietzsche burada ne kastediyor? Üsluptan, zevkten, edebiyattan bahsediyor, ama sözcükleri bu şekilde kullanarak onların yükünü artırıyor. Şunu da not edeyim, Grek uygarlığına da Hristiyan uygarlığı kadar dokunduruyor. Başka bir yerde, sırf doğrudan okumayı yasaklayarak bile olsa Kitab-ı Mukaddes’e saygıyı muhafaza edebildiği için Hristiyanlığı över: “Kitap’a saygının günümüze kadar sürdürülebilmiş olması belki de Avrupa’nın Hristiyanlığa borçlu olduğu disiplinin ve kültürel işlemenin en iyi örneğini oluşturur:

Nihai bir anlamlılığın (altını ben çizdim) emanetçisi olan bu derinlikte kitapların, anlamlarını tüketmek ve bütünüyle anlaşılmasını sağlamak için mutlak surette zaruri olan birkaç binyıllık *süreye* ve o birkaç binyıl boyunca da varlıklarını sürdürebilmek adına dışsal bir otoritenin zorbalığına gereksinimleri vardır.” Burada söylenilen şeyler bizim Nietzsche hakkındaki yargılarımız hakkında yargı verir niteliktedir kuşkusuz, bize Yahudiliğe yaklaşmak konusunda pek yardımcı olmasalar da. Keza bir başka kitapta aşağı yukarı yine aynı ifadelerle: “Eski Ahit bambaşka bir şeydir, onun karşısında şapka çıkarılır yalnızca! Onda büyük insanlar, bir kahramanlık manzarası ve dünyada ender bulunan şeylerden biri olan *sağlam yüreğin* benzersiz naifliğini buluyorum; ve daha ötesi onda bir halk buluyorum.”

◆ Yerin de formülün de peşinde olmadan.

◆ “*Bir kitaptır ancak patlayış denilen.*” Bir kitap: diğerlerinin arasına da bir kitap ya da eşsiz, son ve temel *Liber’e* gönderen bir kitap, ya da daha doğrusu, daima herhangi bir kitap olan, daha şimdiden önemsiz ya da önemli olanın ötesinde olan büyük harfli Kitap. “Patlayış”, bir kitap; bu da şu anlama gelir, kitap en nihayetinde elde edilmiş bir bütünlüğün gayretkeş bir şekilde bir araya getirilmesi değildir, ama kitabın kendi varlığı için gürültülü, sessiz bir parçalanmaya ihtiyacı vardır, aksi takdirde bir kitap olarak ortaya çıkmaz (kendini tasdik etmez); öte yandan bir başka anlama daha gelir, kitabın kendisi o parçalanmış, sınırları şiddetle aşılmış, varlık dışına konulmuş varlığa ait iken, kendini ancak kendisinin patlayıcı şiddeti olarak, kendini

kendinden dışı atan kuvvet olarak, makul olanı reddeden şimşek olarak işaret eder: parçalanma-oluşunda dışarısı.

Yanıt verilmesi gereken çağrı, bir kitabın tüm kitaplarda ölüyor olmasıdır; bu da yalnızca bir çağın koşulları hakkında, o çağda kendini duyuran bunalım, o çağda hazırlanan çalkantı hakkında ciddiyeyle düşünmekle olmaz; bunlar, her ne kadar bizden her şeyi talep etseler de (Devrim'e kendini adamak için kalemini masanın altına atmaya hazır olan Hölderlin'in çoktan söylediği gibi), önemli şeyler de olabilir, önemsiz şeyler de. Öte yandan söz konusu olan yanıt zamanı ilgilendirir, bir *başka* zamanı; artık sükûnet içinde kendi çağdaşlarımız olarak kalmamıza izin vermeyen bir başka zamansallık kipini. Ama kaçınılmaz olarak sessiz bir yanıttır, varsayımsız, daima daha şimdiden yolu kesilmiş, her türlü mülkiyetten [haslıktan] ve yeterlikten yoksun bir yanıt: Yalnızca bir patlama dilinin yankısı olabileceği ölçüde örtük. Belki de hâlâ çok taze olan şu uyarıyı, bana çok yakın bir şairin cana can katan şu sözlerini alıntılmalı: *"Dinle-yin, kulak verin: çok kıyıda olsalar bile, sevilmiş kitaplar, temel kitaplar, kıvranmaya başladılar."* (René Char).

◆ (Bir ilkel sahne?) İster incelikli ister kaba biçimde anlaşıl-sın, narsisizmin özelliği, La Rochefoucauld'nun öz-sevgisi için de geçerli olduğu gibi, her yerdeki ve her şeydeki etkisinin kolayca ayırt edilebilir olmasıdır; bunun içinden isimden sığata çevirmek yeterlidir: narsisistik [öz-sever] olmayan bir şey var mıdır ki? Olma ve olmamanın tüm konumları narsisistiktir. Olma olumsuz, olmama dönüşüp de kendinden vazgeçtiğinde bile öz-severliğin, edilgin

biçimde etkin olması son bulmaz, ki son bulmama sonradan onu karartan gizem payı sayesinde: Çilecilik, mutlak geri çekilme, boşluğa kadar geri çekilme, narsisistik tarzlar olarak, hüsrana uğramış ya da kim olduğundan emin olmayan bir öznenin kendini yok ederek onaylamasının oldukça ruhsuz bir tarzı olarak nitelenebilir. Ki bu niteleme göz ardı edilmemesi gereken bir meydan okumadır. Onda tüm değerleri Aynı'yla ilişkilendiren Batı'nın baş dönmesiyle karşılaşırız, öyle ki bu baş dönmesi özellikle de söz konusu olan iyi kurulmamış, ele avuca gelmeyen, ele geldiği anda elden kayıp giden bir "aynı" ise telaffuz edilir, ki aynının bu özellikleri diyalektik düşü- nümelerin de gözde izleğidir.

Mitoloji uzmanları, Narsisizm kavramının, zeki ve medeni bir şair olan Ovidius tarafından yeniden ele alınan ve değiştirilen mit üzeri- ne kurulduğunu gösterdiler; ki bu değişimi miti daha erişilebilir kıl- mak için yapmıştı ve anlatısı psikanalitik bilgiyi içeriyormuşçasına gelişkindi. Ama mitin Ovidius'un nihayetinde unuttuğu bir özelliği vardı, o da şuydu ki, kaynağa eğilen Narkissos suyun ona geri yansıt- tığı akışkan imgede kendini tanımamıştı. Öyleyse, kendini tanıma- ma içinde bile olsa, sevdiği ya da arzuladığı kendisi değildir, belki de var olmayan "ben" i değildir. Ve kendini tanımadıysa eğer, bunun nedeni gördüğünün bir imge olmasıdır, bir imgedeki benzerliğin hiçbir şeye benzememe karakterine sahip olan herhangi bir kişiye gönderme yapmamasıdır; "âşık" olmasıysa, imgenin –tüm imgeler gibi– çekici olmasındandır, bizzat boşluğun ve zokasıyla ölümün çe- kiciliği. Bir masala dönen tüm mitler gibi eğitim amaçlı olan bu mi- tin verdiği ders, yanıltmakla kalmayan (Plotinusçu basit yorumla- malar buradan yola çıkar) ama her türlü aşkı akıl dışı kılan imgelere

kapılıp gitmemek gerektiğidir, zira arzunun hemen tatmin olmaktan kaynaklanması için bir mesafe zorunludur –Ovidius bunu incelikli eklemeleriyle Narkissos’a (sanki Narkissos konuşabilirmiş gibi, “kendiyle”, kendi kendine konuşabilirmiş gibi) “beni ele geçirmeden yoksun bırakan ele geçirme” dedirterek iyi yansıtmış olur.

Bu mitte mitik olan şudur: onda ölüm, adlandırılmaksızın, su aracılığıyla, kaynak aracılığıyla oradadır, yer altının ürkütücü dipsizliğine açılmayan, bunun yerine bir yüzeye yakın oluş yanılması içinde tehlikeli biçimde (delice) onu yansıtan berrak bir büyülenmenin çiçeksi oyunu aracılığıyla oradadır. Narkissos ölür mü? Neredeyse ölmez; imgeye dönüşmüş olarak, bilmeden içinde yıkanıp gittiği imgelemin kıpırtısız çözücülüğünde çözünür, sahip olmadığı bir hayatı kaybeder; zira daima akılcılaştırmaya hazır olan Antik Çağ yorumcularından devralıp da korumamız gereken bir şey varsa o da şudur ki, Narkissos yaşamaya hiç başlamamıştır; kendine bir başkasının dokunmasına asla katlanamayan, asla konuşmayan çocuk-tandır o, bilmeyen, çünkü almış olduğu emir uyarınca kendisiyle alakasız kalmak zorunda olan çocuk-tanrı (unutmayalım ki Narkissos’un hikâyesi bir tanrılar ve yarı-tanrılar hikâyesidir) –böylelikle Narkissos, Serge Leclair’in bize sözünü ettiği daima daha şimdiden ölü olan ama yine de kırılğan ölmeye yazgılı olan harika çocuğa çok yakındır.

Evet, kırılğan mit, kırılğanlığın miti, oluşmamış bir bilinç ile kendini görünmeye bırakan ve böylelikle görünür olanı büyüleyici kılan bir bilinçsizlik arasındaki salınıp dururken, imgeselin bir tarzının içerdiği dersi bize öğreten mit: ki bu ders uyarınca, insan –insan mı söz

konusu?– kendini imgeye göre kurabilir, ama kendini kendi imgesine göre bozma tehlikesine, bir benzerliğin yanılsamasına açma tehlikesine de daha kesin bir biçimde açık hâle gelir, ki bu yanılsama belki güzeldir, belki de ölümcüldür ama her hâlükârda yineleyip duran, suskun bir tanımayışı içeren uçucu bir ölümün yanılsamasıdır. Elbette mit hiçbir şeyi böylesine açıkça söylemiyor. Grek mitleri genel olarak hiçbir şey söylemezler, sonsuza değin kehanette bulunmayı sağlayan kâhinliğe özgü bir gizli bilgi yoluyla baştan çıkarırlar. Bizim anlam ve hatta işaret dediğimiz şey onlara yabancısıdır: Onlar işaret ederler ama anlamlandırmadan, göstererek, gizleyerek, daima berrak bir şekilde apaçık gizemi, saydamlığın gizemini söyleyerek. Öyle bir şekilde işaret ederler ki; yorumların tamamı özellikle de anlatı kipinde dile getiriliyorsa daima yüklü hâldedir, lafazandır; gizemli hikâye bu anlatı kipinde ustalıklı açıklayıcı bölümler hâlinde geliştirilir, her bir bölüm de parlayıp sönen bir açıklık hissi uyandırır. Ovidius belki de bir geleneği sürdürerek Narkissos masalında Echo adlı su perisinin anlamlı addedilecek akıbetini –anlatımını da denebilir– araya sokmaktadır, ve kuşkusuz bunu ancak her şeyi olup bittikten sonra eklediğimiz bir dil dersini keşfetmeye bizi yönlendirmek için yapmaktadır. Ama yine de şu, öğreticiliğinden bir şey kaybetmez: Madem ki Echo Narkissos’u görmeksizin uzaktan sevmektedir, öyleyse Narkissos ancak bedensiz bir sesle, daima son sözcüğü –ve yalnızca onu– yinelemeye mahkûm edilmiş bir sesle karşılaşmaya ve bir tür diyalogsuzluğa çağrılacaktır, ki bu diyalogsuzluğun dili Başka’nın ona yaklaşacağı bir dil olmak şöyle dursun, yalnızca bir söz suretinin mimetik ve uyaklı bir şekilde ses olarak yinelenmesinden ibarettir. Narkissos’un tek başına olduğu söylenir, kendi kendisiyle dolup taşmasından dolayı değil ama, başka bir yaşamla canlı bir ilişkiye girmesini sağlayabilecek olan

şu yansıtılmış/üzerine düşünölmüş mevcudiyetin –kendiliğın– onda bir buyruk dolayısıyla (kendini görmeyeceksin) eksik olmasından dolayı; sessiz olduğı varsayılır, söze dair sahip olduğı tek şey ona aynı-şeyi söyleyip duran ve yinelen bir sesin, kendine atfedemediğı o aynı sesin duyuluşudur; ve bu ses tam da Narkissos’un onu sevmemesi bakımından Narsistik bir sestir çünkü ona sevmek için *başka* hiçbir şey vermez. Ve son sözcüklerini yinelediğı sanılan, ama aslında bir dil olmayıp büyülenme olan uğultulu mırıltıya ait olan çocuğun akıbeti de böyledir; birbirine sözcüklerle dokunan, sözcük temasında olan ve böylelikle sonsuzca kendilerini yineleyebilen, tam da dilleri dil değıl de has bir lisan olduğı için en sıradan sözlerle kendinden geçebilen âşıkların ve bir serap görmekten hayranlığa değın uzanan bir ikiye katlanma içerisindeyken birbirinde kendini gören âşıkların akıbeti de.

Öyleyse muhtemelen geç döneme ait bu mitte çarpıcı olan, onda görme yasağının bir kez daha yankılanmasıdır; bu yasağın Grek geleneğinin bir değışmezidir, her ne kadar Grek geleneğı görünür olanın, mevcudiyetin yeri olarak kalsa da, ki bu mevcudiyet görünme sayesinde ve çeşitli görünüşlerde görünüyör olması sayesinde daha şimdiden tanrısalıdır. Daima görölmemesi gereken bir şey vardır; ama her şeye bakmamak gerektiğı için değıl, daha ziyade tanrılar özünde görünür olduğı ve hatta görünür olanın kendisi olduğı için, kutsal olanın tehlikesine maruz bırakan da bizatihi görme olduğı için, zira her defasında bakış mercek altına almaya ve sahip olmaya susamış kibriyle, kendini hiç sakınmadan ve geri çekmeden bakar. Kullanışlı kâhin rolünü haddinden fazla oynayan Tiresias’ı seferber etmeden, kâhinin sanki birbirinin önceden tasarlanmış ters yüz edilişi olan

“kendini tanı” ve “kendi kendini tanımazsa yaşayacak” şeklindeki iki sözünü yabana atmadan, aslında şunu düşünmek gerekir: tanıyamadığı imgeyi gören Narkissos, bilmeksizin kendisinin olan tanrısal payı, bengiliğin canlı olmayan payını (zira imge bozulmazdır) imgede görmektedir, oysa o tanrısal paya bakması yasaktır, aksi takdirde boşa giden bir arzunun tuzağına düşecektir; o hâlde öldüğü (eğer ölüyorsa) söylenebilir, ölümsüz olmaktan ötürü, görünüşün ölümsüzlüğünü taşımaktan ötürü, çiçeğe dönüşmenin –ister cenaze çiçeği olsun ister tatlı söz çiçeği– tanıklık ettiği bir ölümsüzlükten ötürü.

◆ Çokluğa teslim olan ve Bir’in değerini yükseltmekten kaçınmaya çalışan bir düşünce için ne gerekir: “Çokluğu her keresinde daha üstün, başka bir boyut ekleyerek oluşturmak değil, aksine daha basit bir biçimde, ayıklığın gücüyle, el altındaki boyutlar düzeyinde oluşturmak gerekir, daima $n - 1$; bir daima eksiltmek suretiyle çok’un parçası olur.” (Deleuze-Guattari.) Buradan da şu sonucu çıkarabiliriz ki, bir artık bir değil, ama çokluğun kendi kendini çoğaltarak kendini kurmasını sağlayan eksiltme (*soustraction*) payıdır, fakat bu arada birlik çoklukta eksik olan olarak kayda geçmez, ki en güç nokta da budur, zira bu durumda söz konusu olan buyruk veren tikel bir bilmenin koruması altındaki normatif bir model değil midir?

Çoklu olan ikirciklidir, öncelikle açıklanması kolay olan bir ikircikliliktir bu; çünkü çoklu, çeşitli, değişken ya da muhtelif olandan, diyalektik ya da pratik aklın düzenli bir şekilde birbirini izleyen adımlarıyla ve hatta mistik bir uzlaşmanın çağrısıyla birlikçi bir bütünlük

biçimlendirilir; ki bu bütünlük çeşitli ve muhtelif olanı, onları aracı kılan yordamlar ya da uğraklar şeklinde başkalaştırmak ya da mistik bir tarzda tükenişin ya da hercümerç oluşun büyük ateşine atmak suretiyle muhafaza eder. Ama bu durumda çoklu olan, çeşitli ya da ayrı olan şeyler, Bir'in büyüğü altına düşerek, onun için yalnızca birer bağ (*relais*), ya da duyulur birer figür, ya da ödünç-isim işlevi görmüş olur, yani çoklu olan başka türlü yakın olamayacak olan şeyin yakınlaşması: tamamlanacak ya da sahtesi yapılacak ev-rende* (*uni-vers*) [yönlerin birliği ya da birliğe yönelişler] tamamlanışın beklenmesi ya da kaynağı olur. Bu durumda kişisel özne olan birden (çatlaklı, daima ikili, boş yere arzulayan özne dahi olsa) evrensel ya da üstün olan bire geçiş işlevi görmüş olacaktır yalnızca, çoklu, ayrılmış, farklı olan: böylelikle ad taşımasa bile egemen yücelikle kutlanmış olan büyük harfli Mevcudiyetin yansımaları ortaya çıkar. Bir kurtuluş umudunu taşımakta olan diyalektik ile mistik yükselişin böylesine gözü pek bir karışımını pek de hafife almamalı, zira onda söz konusu olan her türden ahlak ile bilimin (bugüne ya da düne kadar) hedeflemiş olduğu şeydir.

Yine de Bir'in yasası ve şanlı, amansız-erişilmez önceliği, *çokluk olarak* çokluğu dışlar, dolambaçlarla da olsa başkayı aynıya geri götürür ve farklılığın yerine farklı olanı koyar, farklılığın mesele olmasına izin vermez; işte öylesine güçlüdür ikamet edilebilir bir evrenin (bize her şeyin mevcut olacağının –ve dolayısıyla daha şimdiden mevcut olduğunun–, kavranabilir-kavranamaz Mevcudiyet'e katılacağının vadedildiği evrenin) buyruğuna karşılık veren söz örgütlenmesi. Ama Aynı'nın ve Bir'in bu egemenliği, ister haşmetli olsun ister mütevazı (ister yakın olsun ister beklenti dâhilinde), her şeye

peşinen tahakküm ederek, tüm varlıkların ve varlığın üzerinde hüküm sürerek, her türden belirişi ve her türden özü, tüm söylenenleri ve tüm söylenecek olanları, formülasyonları, kurguları, soruları, yanıtları, doğru ve yanlış önermeleri, olumlamaları, olumsuzlamaları, imgeleri, simgeleri, yaşam sözlerini ya da ölüm sözlerini yörüngesinde sürükleyerek, tam da Bir'in ve Bütün'ün egemenliğinin dışında, Evren'in de ötesinin de dışında ve her şey tamamlanmış olduğunda, ölüm en sonunda gerçekleştirilmiş bir mutlu yaşam biçiminde çıkageldiğinde, işte o zamandır ki, hiçbir hakkı olmayan talep, başka'nın (çok olan, yoksun olan, bölük pörçük olan) talebi aniden kendini ortaya koyar, daima tamamlanmışlıktan sıyrılmış bir hâlde; ve böylelikle doyuma ulaşmış, tamamlanışa ererek uykuya dalmış düşünce için başkalarına yönelen uyanık ve kesintisiz takıntı (mevcut-olmayış hâlinde) olumlanır (boşluk olarak olumlama); dahası düşünce bu takıntıyı nasıl tanıyacağını bilmemektedir, ama onun yalnızca gece vakti geri gelen felaket olduğunu bilir, kendisine parçalara ayrılmış bir müebbeti tevdi etmek üzere, yazının öncülleri olan ya da her durumda devrilmiş olması bakımından yazının devrimi olan müebbeti tevdi etmek üzere geri geldiğini bilir.

◆ Yalın olanın çekiciliği, Bir'in –asla verilmemiş– armağanı [vermesi] olmasıdır: Öyle bir bütün ki yalnızca katları açılmış olarak tanırız ve katlanmış hâlinde de işkence altında can çekişen “sadece bir kere”nin sonsuz zenginliğini saklar. Öyle ki yalın olanın yalın olmadığını söylemeye daima hakkımız olur, ama bu formül dolayısıyla da yalnızca Bir'in erişilemezliğini, varlıktan kurtulmuşluğunu, bü-yüleyici aşkınlığını kurtarmak zorunda kalırız. Karmaşık olan daha

az ya da çok biçimde hiyerarşikleşmiş bir iç içe geçmişlik olarak kalır, kendini sökülmeğe üzere çözümlenmeye sunar ama bir bütün hâlinde kalmayı da başarır. Ve çok olan, sayıyla kurulduğu ölçüde, kolaylıkla artı işaretine indirgenebilir: en azından çok'un kurucu unsuru, hareketsiz Bir'in katılımıyla, birim (*unité*) olduğu ölçüde. Ama çokluk *olarak* çokluk bizi *Als-Struktur*'a gönderir, *olarak* (*comme*) [*gibi*] yapısına. O zaman birlikten eksiltilecek çokluğa ve birliğin daima eksildiği çokluğa, başkasının olan bir ilişkiye, birleşmeyen başkasından kaynaklanan ilişkiye gönderir. Ya da *Als-Struktur* farklı olana yabancı farklılığa, parçasız parçalılığa, her türden yazı ve söz başlangıcını bir felaket gibi mahvederek daima öncelemiş olan şu yazılacak *kalana* gönderir. (Bununla birlikte, gibi yapısı –çokluk olarak çokluk, *olduğu gibi* (*comme tel*) ya da kendinde çokluk– bağın kopmuşluğunun üstesinden gelerek ve onu bir biçimde sabitleyerek, özdeş-olmayanın özdeşliğini, bir-olmayanın birliğini yeniden kurma eğilimindedir; çokluk düşüncesi bir kez daha ertelenmiş (*différée*) olur, ve o suretle kendini düşünölmeye vermeyen farklılığın geçiciliğiyle ilişkisini sürdürür.

◆ “*Egemenlik Hiçtir.*” Böyle söylendiğinde hiç sözcüğü yalnızca yıkıntısı içindeki egemenliği içermez, çünkü egemen yıkım Egemenliğin büyük harfli hiç'i yükselterek, yücelterek hâlâ kendi kendini olumlamasının bir tarzı olabilir. Daima tetikte bekleyen olumsuzluk şemasına göre egemenlik onu mutlak olarak yadsıma eğiliminde olanda mutlak olarak işler. Ama burada hiç'in işbaşında olmaması da olasıdır ve belki de bu abartılı ve keskin kılığı altında, yalnızca adlandırılmayanda kendini saklayanı, yani daima nötr hâle gelen

ve egemen olan her şeyin daha başından teslim olmuş olduğu nötr'ü saklıyordur: ister Bir'i ihmal etme yoluyla, ister başkasının olumsuz ritmi üzerinden olsun olumsuzlama, ne olumsuzlayan ne de olumlayan olumsuzlama, yinelemenin sonsuzca aşındırmasıyla Başka'nın mevcut olanla da yok olanla da hiçbir ilişkisinin olmadığı şey olarak işaretlenmesini, işaretinin silinmesini ve yeniden işaretlenmesini sağlar.

◆ “Ama hayır, hep

Olanaksızın bir kanat açışıyla

Uyanmaktasın, bir çılgılla,

Yerden, ki bir düştür yalnızca.”

(Yves Bonnefoy)

◆ Yalıtılmış, özlü söz türünde, parçalı olmayan bir cümle, salt kendi başına eksiksiz bir anlamlandırmanın öz-yeterliliğine sahip bir kâhinin sözü gibi tınlama eğilimindedir. Wittgenstein'in belleğimde kaldığı hâliyle alıntılıdığım (anımsama tekilleştirir) “Felsefe, aklın dile ait olan yordamlar tarafından büyülenmesine (baştan çıkarılmasına) karşı mücadele eder” cümlesi yalıtılırsa, bir tür apaçıklıkla ve kuvvetlice bizi çarpar: Bir “saf” akla varmak ve bunu akli belli bir dil yetisinin –elbette “edebî” ve hatta “felsefî” bir dil– büyüleyiciliğinden korumak gerekir. Ama mücadele nasıl yürütülmeli? Yine dil yetisinin yordamlarıyla; ve *Tractatus*'un umut

ettiği şeyden vazgeçildiği vakit, artık dilin kendi kendine karşı bir mücadelesi söz konusu olacaktır, bu da diyalektiğin zorunluluklarını yeniden tesis edecektir, tabii eğer aranan dil, yalın ve sessiz bir akıl tarafından belirlenecek haklı ya da doğru bir dil olmazsa –ki bu ideal akıl da, derhâl gözlerden kaçırılmış bir şiddet taşımakla, yargının efendisi olmakla, dili hakikati-söylemenin çarpıtılmadan aktarıldığı nötr bir ortama indirgeyen bilgi ve iktidar otoritesi olmakla suçlanacaktır. Sanki böylelikle, tam olarak, akıl konuşmadan konuşmuş olacaktır; bu en nihayetinde olumlanabilir de, ama sıkı sıkıya akılcı bir anlamda değil, ki hiç vakit kaybetmeden bizi durduran çelişkiler buradan ileri gelir. Nötr olan dilin sonsuzluğu bakımından işin içindedir, bunu hissederiz, ama nötr olanın dili nötrleştirmek gibi bir özelliği yoktur; çünkü kendisi, sonsuz olduğu zaman dışında ve kavrandığı andan itibaren, daima olumsuz bir soru olarak ister Bir’e ister bir geri çekilmenin devinimiyle tekraren alıkoyduğu Başka’ya doğru düşmeye hazır olduğundan kavranamazdır, öyleyse nötr olan dilin sonsuzluğuyla ilişki içinde ki, hiçbir bütünlük bu sonsuzluğu kapatamaz; ve bu sonsuzluk eğer kendini olumluyorsa, bilginin ve geleneğin bize verdiği olumlamanın ve olumsuzlamanın dışında olumlar. Belirli bir bilginin sınırlılığıyla sınırlanmış olduğumuzu bilmeden dil *üzerine* konuşmamak, ama tam da bir yola çıkış noktası olmayan –ya da çıkış noktası yalnızca hem söylenemez hem de yine de dile ait olan bir talebe bürünmüşken– dilden *yola çıkarak* konuşmak yükümlülüğü buradan gelir.

Yine de, Wittgenstein’in cümlesi silinip gitmez, belki de sanırım birilerinin ifade ettiği gibi, düşüncenin büyük yürekliliğinin ayık

olmak olduğunu, acıklı olanla, derinliğin büyüyle, özseliğin göz bağıyla kendini hemen sarhoşluğa kaptırmamak olduğunu söyler; ki bütün bunlar önemlidir, ama diğer tehlikeyi, yani düzenin sıklığının cazibesini akılda tutmak kaydıyla böyledir; ve böyle yapıldığı vakit felsefe aklın makul olana karşı da mücadelesi olacaktır.

◆ “Göğün mavisi”, göğün boşluğunu en iyi bu söyler: *yıldızların sığmağının dışına çekilme ve kutsal bir doğanın reddi olarak felaket.*

◆ Dile güvenmek, biz nasıl ona emanet edildiysek bize de öyle emanet edilmiş olan kışkırtıcı meydan okuma olarak anlaşılan dile.

◆ Sırrı saklamak, aşikâr bir biçimde onu sır-olmayan olarak söylemektir, söylenebilir olmaması ölçüsünde.

◆ Yalıtılmış, özlü söz tarzı cümle çekicidir, çünkü kesin biçimde olumlar, öyle ki sanki onun etrafında, onun çevresinde artık hiçbir şey konuşmuyor gibidir. Yine yalıtılmış olan üstü kapalı cümle, söyleyerek söylemez, söylediğini söylediği anda silerek, ikircikliği bir değer hâline getirir. “Varsayalım ki hiçbir şey demedim.” Birincisi normatiftir. İkincisi hakikat yanılsamasından kurtulduğunu sanır, ama bizzat yanılsamaya hakikat gibi yaklaşır, yazılmış olanın sakılabileceğine inanır. Parçalı yazının gereği, bu iki tür riske maruz

olmaktır: Kısıklık onu tatmin etmez; tamamlanmış varsayılan bir söylemin kenarında ya da berisinde o kısa sözü kırıntılar hâlinde yeniden söyler ve geri dönüşün serabı içerisinde, kesinlikten çekip çıkardığı şeye yeni bir güvence verip vermediğini bilmez. Şu uyarıyı duyalım: “Fragmanın, ‘hemen hemen hiçbir şey demiyorum ve onu derhâl geri alıyorum’un, tıpkı sözcük-eksiltme (*ellipse*) gibi, sakınılmış söylemin üzerindeki hâkimiyeti mümkün kılmasından (daha en başından bütün süreklilikleri ve gelecekteki bütün ekleri düzenek hâline getirerek) çekinmek gerekir. (Jacques Derrida.)

◆ Daima sorgulanması gereken soru: “Çok nihayetinde ikiye mi varıyor?” Bir yanıt: İki demek yalnızca Bir’i (ya da ikili birimi) *yinelenektir*, tabii eğer ikinci terim, Başka olarak sonsuzca çok olmazsa ya da Bir’in yinelenmesi birliği yalnızca (belki kurmaca olarak) dağıtmak üzere elde tutmazsa. Öyleyse iki söylem yoktur, söylem (*discours*) vardır ve *dis-cours* [*ayrık-laşma, yol-ayrılığı*] vardır; bu sonuncusu hakkında hemen hiçbir şey “bilmeyiz”, sadece sistemden kaçtığını, düzenden, sözünkü de dâhil olmak üzere olanaklılıktan sıyrıldığını ve belki de bütünlüğün kendisinin aşıldığı yerde yazının onu oyuna soktuğunu biliriz.

◆ Narkissos’un görmemesi gerekeni gördüğü su, açık seçik ve belirli bir imge üretebilen bir ayna değildir. Onun gördüğü, görünürdeki görünmezdir, tariflenendeki tarifsizdir; mevcudiyetsiz bir temsilin istikrarsız bilinmeyen, hiçbir emsale göndermeyen temsildir: yalnızca sahip olmadığı adın uzakta tutabileceği anonimi görür.

Deliliği görür ve ölümü. (Ama *bizim için*, Narkissos’a adını veren ve onu ikileşmiş bir Aynı olarak, yani bilmeksizin –ve tastamam bilerek– aynıdaki Başka’yı, canlıdaki ölümü içinde taşıyan olarak kuran bizler için, Narkissos bir sırrın özünü görür: aslında bir yarılma olmayan ve Narkissos’a Ben’i olmayan bölünmüş bir kendilik verirken aynı zamanda onu başkalarıyla bütün ilişkisinden de yoksun bırakan bir yarılma.) Dere suyunun pırlıltısı duru bir şey gösterir –birinin çekici görüntüsünü– ama aynı zamanda bu duruluğu saydamlıkla bulandırır, salt görünürlüğün (kendine has kılınabilecek) istikrarlı sabitliğini engeller ve her şeyi –görmeye çağırılanı ve onun gördüğünü sandığı şeyi– arzu ile ölümün (gizli olanı gizleyen terimler, ölüm olmayan bir ölüm) karmaşası içine çeker. Lacoue-Labarthe çok isabetli düşünüşleriyle, Schlegel’in söylediği varsayılan şeyi bize hatırlatır: “Her şair Narkissos’tur.” Bu ifadede belirli türden bir romantizmin yapay işaretini yeniden keşfetmekle yetinmemeliyiz, ki bu romantizme göre yaratım –şiir– mutlak özneliktir ve şair onu yansıtan şiirinde yaşayan öznedir, tıpkı şiirinde kendisinin saf öznelliğine can vererek yaşamını bir şiire dönüştürme becerisini göstermesi ve böylelikle bir şair olması gibi. Schlegel’in sözünü bir başka biçimde de anlamamız gerektiğine kuşku yok: Şiirde, şairin kendisini yazdığı yerde, şair kendini tanımaz, çünkü kendinin farkında değildir. Yazmakla, ya da “yaratmakla”, karanlık deneyimini daha üstün bir bilince dönüştüreceği yönündeki basit, insancıl umudun dışında kalmıştır. Bu dönüştürme umudunun tersine, yazılmış olandan kovulmuş, dışlanmış olarak, hatta yazdığında bizatihi *kendi* ölümüyle bile mevcut olamayarak, (yaşayan ya da ölmekte olan) bir kendi’den ve bir kendi’nin şiirle kuracağı tasarlanabilir her türlü ilişkiden vazgeçmek zorundadır, zira o şiir bundan

böyle başkası'na ait olan ya da ele geçirilmeden kalacak olan şiidir. Narkissos'un kendisi ne kadar anti-Narkissos ise şair de bir o kadar Narkissos'tur: o ki, kendinden sapmış, dönmeyi [sapmayı] taşıyan ve ona katlanan, kendini tanımamaktan ölen, vuku bulmamış olanın izini bırakan.

◆ Ovidius'un Narkissos ile ilgili akılda tutulması gereken sözleri: “gözlerinden ötürü öldü” (kendini bir Tanrı gibi görünce –ki şunu akla getirir: Tanrı'yı gören ölür) ve “bahtsızsın, çünkü başkası de-gildin, çünkü başkasıydım”. Neden bahtsız? Bahtsızlık soyu, dölü olmamaktır, kısır yetimliği anlatır, kimsesiz yaşamın aksiliklerle dolu imgesidir. Başkası olmaksızın başka (*Autre sans être autre*). Bu da ya diyalektik geliştirmelere olanak verir ya da tersine şiirin dışlanmadığı bir kıpırtısız sıklıkta tutunur.

◆ Yaşayanı olmadan yaşamak, ölümsüz ölmek gibi: Yazmak bizi işte bu gizemli önermelere gönderir.

◆ “Kriptik” olan dildir, yalnızca ötesine geçilmiş ve kuramlaştırılmayan bütünlük olması bakımından değil, sözcüklerin şeylere, içlerinin dışarıya dönüştüğü cepler, kovuklar barındırması bakımından da; bu anlamda, hiçbir kriptik analiz dili ele geçiremez, zira sırrın sır olarak kalması için bir şifre çözümüne ihtiyaç vardır. Şifre artık yetersizdir. Tercüme sonsuzdur. Oysa, açan ve açmayan anahtar sözcüğü bulmamız gerekir. Bu safhada kaybı özgürleştiren ve kaybın

armağanını reddeden bir şey kurtarılmış olur. “Ben bir içselliği ancak onu içime, oysaki kendimden uzağa, dışa koyarak kurtarabilirim.” (Derrida) Sınırsızca geliştirilebilecek bir cümle. Ama “kendim” (*moi*) –Ben’in (*Je*) başkası– iletilmesi (herhangi bir *payı* olmayan bir başkasıyla *paylaşılması*) endişesi ve umuduyla, sözcükleri-şeyleri kendine has kılarak [ele geçirerek] onlara bir sırrı gömdüğünde ya da onların keyfini keyifsiz sürdürdüğünde, söz konusu olan dil artık aktarılamaz bir şeyin var olduğunu bile aktaramayacak olan taşlaşmış bir dildir. Belki de bu doğrultudadır “arzu deyimi”nin eğilimi, ki o, toplamalarında motive edilmemiş olan ve kendilerini mutlak biçimde deşifre edilemez olarak deşifre edilmeye sunan mimetik motivasyonlara sahiptir. Elbette yazının alıp götürdüğü ve yazıyı taşıyan yazma arzusu genel olarak arzu şeklinde kalmaz, ama keyfi-olmayanla alakalı etkileriyle (anagram, ritim, iç uyak, harflerin sihirli oyunu) gizlenmiş ya da incelikle hilelerle sızdırılmış arzular çokluğu biçiminde kırımına uğrar; ki bu etkiler en “akla yatkın” dili kirlenmiş bir sürece çevirir, söyleyemediğiyle zengin, söylediği şeyle kirlenmiş (haslıktan-çıkmış), ele geçirilemez kirlenmişliği (haslıktan-çıkışı) sırda söyleyen bir sürece.

Yazmak arzulamadan ve istemeden: Nedir bu ifadede gizlenen, arzulanamaz olanın ve gayriiradi olanın geri dönüşünden ibaret olmayan şey? Bu ifadede gizlenenin (hiçbir otomatik yazının beceremediği) en uç edilginliğine kadar yazma sabrı olduğu yanıtını vermek pek kolay olur, tıpkı bu ifadeden ayrışan şu çarpışmada ölme arzusunun da ayırt edilebilir olması gibi: artık arzusuz yazmak, yazmayı arzulamak bir arada değil, zamanı oyalayan ya da en azından değiştirir görünen bir daimilik içerisinde, biri sönerken

diğeri yanmakta; felaketin istikrarsızlığı kendi çöküşünde tükenip gidemesin diye.

◆ “Bir sırrı saklamak, söylenmeyen bir şeyin tikelliğinde, onun söylenebileceğini varsayar. Bu hiç de sıra dışı bir şey değildir, daha ziyade nahoş bir kendini tutmadır. – Öyle bir olsa daha şimdiden genel olarak sır sorunuyla ilişkilidir, sırrın her şey söylendikten sonra hâlâ söylenecek bir şeyin kalıp kalmadığıyla ilgisi olup olmadığının merak edilmesi olgusuyla (bu bir olgu değil) ilişkilidir: ‘söylenen her şey’den daima fazla olan (şanlı büyük ilk harfiyle) Söylemeyi gündeme getirir. – Apaçık bütündeki görünür olmayan, her şeyin örtüsünü kaldırma gereğinden kendini geri çeken, o gerekte kendini saklayan: ışıklı alanın karanlığı ya da bizzat hakikatin yanılgısı. – Tam da artık düşünülecek bir ‘sonra’ bırakmayan mutlak bilgiden sonraki bilmeme. – Geri dönüşün ‘gerekliyor’ koşulunun sonrası dışında, tüm önceyi ve tüm sonrayı şimdiden kopararak, onları tüm zamanlara yabancı kılarak ‘anlamsızlaştıran’ geri dönüşün. – Sır kaçıp gider, asla sınırlanmaz, kendini sınırsızlaştırır. Sırda gizlenen, gizlenme zorunluluğudur. – Gizli olan hiçbir şey yoktur, hiçbir yerde, der daima sır. – Demeden der, çünkü ‘hiçbir şey’ ve ‘yoktur’ sözcükleriyle birlikte gizem yerli yerine koymanın ve dinlenmenin önüne geçerek hüküm sürmeye devam eder. – Sırrın kurnazlığı ya kendini görünemeyecek (dolayısıyla bir sır olarak gözden kaybolacak) kadar çok görünür kılmak, göstermek ya da sırrın yalnızca hiçbir sırrın olmadığı ya da sır görünümünde hiçbir şeyin olmadığı yerde sır olduğunun anlaşılmasını sağlamaktır. – Sır bir ‘ben’e değil, öznelararası olduğu söylenemeyecek mekânın eğriliğine bağlıdır, çünkü özne ben Başka’yla Başka özne olmadığı ölçüde ilişkilendir, farklılığın eşitsizliğinde: herhangi

bir ortaklık (communauté) olmaksızın; iletişimdeki ortak-olmayan sayesinde. – ‘Bundan böyle sırda yaşayacak’: Bu rahatsız edici cümle böylece aydınlanmış oluyor mu? – Sanki onun için yaşam ölümde tamamlanacak denmiş gibiydi. – Belki de yalnızca sessizliği söylemek isteyen (sessizlik anlamına gelen) bu cümleyi sessizliğe bırakalım.”

◆ Ne göz ardı edilebilecek ne de üstünkörü ele alınabilecek şu olumlamayı sorguluyorum: “Başkaldırı etiği Egemen İyi hakkındaki tüm klasik söylemlere, tüm ahlakçı ya da ahlak dışı iddialara karşıdır, ki bunu da boş bir yeri inşa ederek, koruyarak ve kollayarak, bir başka tarihin bize gelmesini sağlayarak yapar.” (Guy Lardreau, Christian Jambet.) Bir ilk değini: sabrın uç noktası ile sorumluluğun uç noktasının ilişkili olduğu dönemecin, zamanın değiştiği dönemecin gereği olarak başkaldırı (*révolte*), evet. Ama o zaman başkaldırı ile isyanı (*rébellion*) aynı kefeye koyamayız. İsyân yalnızca savaşı geri getirir, yani hâkimiyet ve tahakküm mücadelesini. Bu, efendiye karşı efendiliğinin araçlarıyla mücadele etmemek gerekir anlamına gelmez, ama aynı zamanda, bir defa daha, “sonsuzca çoğalmış burkulmaya” umarsızca başvurmak da gerekir anlamına gelir, ki bu burkulmada hâkimiyet ile arzunun mutlaklığı hüküm sürer, hâkimiyet ile arzu orada bilmeden (tam da her şeyi bildikleri için, sadece tümlüğü bildikleri için) asla bire çözülmeyen çoklu başkayla, başka çoklukla çarpışırlar. Peki ya *başka* tarih için ne demeli? Ne *Historie* anlamında ne de (yeniden toparlanma fikrini içeren) *Geschichte* anlamında tarih olmayan, içinden şimdi olan hiçbir şeyin çıkagelmediği tarih; hiçbir olay ya da haslığa-gelişin ölçemediği, kesip biçemediği tarih; iç içe geçmiş olduğunda da daima çizgisel olan, diyalektik olduğu

ölçüde zikzaklı olduğunda da daima çizgisel olan anların ardışıklığına yabancı kalan başka tarih dünyadan ya da sayıdan kaynaklanmayan bir çoğulluğun açılmasıdır: o, hem her tür başlangıç ve son fikrinden kendini yoksun kılan hem de görünür tarihin sonunu varsayan fazladan, gizli, ayrı bir tarihtir; başka tarih ütopayı aşan ve tam da bu nedenle her şeyi bilme ütopyasına ihtiyaç duyan bir bilinmeyenle ilişkilidir, ki bu bilinmeyen aklın ötesindeki akıl dışına da akla ait bir akıl dışına da bağlanmaz, ama belki de şu zahmetli “anlamını-bozma” (*désignification*) çalışmasındaki başka bir anlama [yöne] dönüştür. *Başka tarih* –mış gibi yapılmış bir tarih olacaktır ki bu onun salt bir hiç olduğu anlamına gelmez; ama bir hükümsüzlüğün, yersizliğin boşluğunu çağıran, kendi kendinden eksik olduğu bir eksikliği çağıran olduğu anlamına gelir: ona inanılmaz, her türlü inanca göre kusurlu kaldığından.

◆ Anma: (söz gelimi) Wittgenstein’den söz etmek, tanımadığınız birinden, filozof olarak sözü edilsin, tanınsın istemeyen, öğretmeye pek de gönüllü olmamış, yayımlanan yapıtlarının çoğunluğu izinsiz olarak yayımlanmış birinden söz etmektir. Sorgulamalarının onarcasının parçalı olması, parçalılığa açılması –belki de– bundandır. Ondandır bir yıkıcı çıkarılamaz. Sorgulayan daima öteye gider ve altüst eden bir düşünmenin yalınlığı daima patetik olanın reddedilmesinden, düşünceye saygıdan ileri gelir. Wittgenstein felsefe tarihinin kıyısında köşesinde kalmış izlenimi verse de, sadece inzivaya çekilmiş, tek başına biri olduğunu değil –kimse öyle olamaz– ancak düşünme adıyla adlandırmayı bildiğimiz şeyin tarihsel olmayan bir tarihinin de olduğunu sezdirir.

◆ Bekleyenin beklediği tam olarak *sen* değilsin. Yine de beklenirsen böyle beklenirsin, ama çağrılmalı sıfatınla değil: çağrılmayana.

◆ Neden Bir Tanrı? ‘Bir’ neden, bir biçimde, Tanrı’nın, dile getirilebilir bir adı olan Tanrı’nın üstündedir? ‘Bir’ elbette bir sayı değildir, “bir” “birçok”un karşıtı değildir; tek tanrıcılık, çok tanrıcılık, fark buradan ileri gelmez. Sıfır ise bir sayı değildir, sayının yokluğu da değildir, bir kavram da değildir. Belki de “Bir”, “Tanrı”yı öncelikle “iyi” ve “tanrısal” olmak üzere her türlü niteleyiciden korumaya yöneliktir. “Bir” sonsuzca uzak olanla bile olsa birleşmeye en az izin verendir, mistik yükseliş ve kaynaşmaya ise ondan da az. Birliksiz Bir’in sıklığı ve olanaksızlığı, aşkınlığı bile önüne hedef olarak almasına olanak tanımaz. Bir’in ufku yoktur, kendi anlamının ufku yoktur. Bir biricik de değildir, tekil de değildir. Bir’in düşüncedeki saygınlığı onu her tür diyalektikten ve her tür düşünme deviniminden çekip alan şeyden ileri gelir. Düşünmek Bir’e doğru dönük –göstermediği kutba dönük iğne gibi– olsa da –ona dönük mü, yoksa ona doğru yolundan döndürülmüş mü– düşünmeden kesin biçimde sıyrılan Bir düşüncesine doğru yol almaktır. Hiçbir şey buyurmayan, Yasa’daki buyrulamazı gündeme getiren, tüm buyruklardan üstün olan ve kendini hiçbir yükseklikte açığa çıkarmayacak kadar yüksek olan Bir’in katılığı. Yasa, ona tanınma eğiliminde olunan (meşru ya da gayrimeşru olduğu önemsiz kalacak kadar) her türden haklılaştırmanın üstündeki otoritesiyle zaten Bir’in alçalması anlamına gelir, ki Bir ne yüksek ne alçak, ne biricik ne ikincil olarak, onu olduğu gibi bırakan –Aynı, Yalın, Mevcudiyet– tüm denklikleri kabul eder. Ama şu da pekâlâ söylenebilir:

Bir bu denklikleri kabul ettiğinden daha çok kendisine zıt olan karşıtlık mefhumlarına ihtiyaç duyar, tam da sınır aşımı yoluyla onu tescil etsinler diye. Tutarlılıkla düşünme ihtiyacını duyduğumuzda ya da bilgimizi bütünleştiremediğimiz için kendimizi rahatsız hissettiğimizde, bunun nedeni yalnızca sıradan bütünlük ölçütü müdür, yoksa, Üstben gibi ya da hatta aşkınsal “Ben” gibi, etik olsun ya da olmasın, çeşitli tercümelerini bulduğumuz her seferinde çok iyi duyumsadığımız Bir’e, hiçbir göndermesi olmayan Bir’e sunulan saygının, şu unutulmuş saygının kendisi midir? Eğer Bir’i mağlup etmek mümkün olsaydı ne olurdu? Bir nasıl mağlup edilebilir? Belki konuşarak, bir tür sözle. İşte bu felaketin kavgası dediğimiz şeydir. Bu bir açıdan Kafka’nın da uğruna mücadele ettiği şey değil miydi, Bir’e karşı Bir için mücadele eden?

◆ Hölderlin: *“İnsanlardaki şu hastalıklı arzu, yalnızca bir’in olması, birle ilişkili olanın olması arzusu nereden geliyor?”*

◆ Edilginliğin mücadelesi, uç noktadaki sabırda iptal olan ve nötr olanın işaret etmeyi başaramadığı mücadele. Mücadeleyi adlandırmamak adına mücadele. Onun maddesi ya da onun hayal edilemez gerçekliği, Bir’in göndermeden azade oluşu gibi göndermeden azadedir –ki bu hiçbir biçimde ikicilik oluşturmaz, zira kendini hem kendinin koşulsuz oluşu olarak hem de peşinen sekteye uğramış olarak sunan şeyi bir hesaba dâhil etmek ya da bir söylem aralığına yerleştirmek nasıl mümkün olabilir?

◆ Kafka'nın bize verdiği, bizim almadığımız armağan [verme], edebiyat için edebiyat yoluyla mücadeledir; kendi ereği olan mücadele ve aynı zamanda ereği ele gelmeyen mücadele, ki bu ad altında ya da başka adlar altında tanıdığımız şeyden öylesine farklıdır ki, bilinmeyen terimi bile onu nezdimizde duyulur kılmakta yetersiz kalır, çünkü bize yabancı olduğu kadar tanıdıktır da. "Katip Bartleby" de, hiç de basit bir reddiye olmayan "(yapmamayı) tercih ederim"iyle, aynı mücadeleye aittir.

◆ *"Edebiyatın insanlar üzerindeki etkisini kabul etmek belki de Batı'nın nihai bilgeliğidir, belki de bu bilgelikte Kitab-ı Mukaddes'in halkı kendini bulacaktır."* (Levinas.)

◆ Bazı yorumculara göre Şato'nun sonunda K.'nin önündeki yolun delilik olması tuhaftır. Oysa en başından beri akıl-akıl dışı tartışmasının dışındadır çünkü yaptığı her şey makul olanla tamamen ilişkisiz, ama mutlak olarak zorunludur, yani doğru ya da meşrudur. Keza ölmesi de (ya da lanetlenmiş yahut selamete ermiş olması –ki bunların bir önemi yoktur) mümkün görünmez, ilk olarak onun mücadelesinin yalnızca yaşamak ya da ölmek meselesi olmamasından, ikinci olarak da ölebilmek için –ölümünün has-olarak-gelişiminin (*avènement*) sonlandırılmayan has-olarak-gelmeyişe (*inavènement*) dönüşmesi için– hiç mecalinin kalmamış (mecalin kalmaması, anlatıyla birlikte vurgulanan tek özelliktir) olmasından.

◆ Yahudi Mesihçiliği (bazı yorumcularıyla birlikte) bize olay (*événement*) ile has-olarak-gelmeyişin (*inavènement*) ilişkisini hissettirir. Eğer Mesih Roma kapılarında dilenciler ve cüzamlılar arasındaysa, tebdil-i kıyafetin onu koruduğu ya da gelişini engellendiği sanılabilir, ama aslında tanınır; sorup durmaya takmış hâldeki birisi ona sorar: “Ne zaman geleceksin?” Demek ki orada olmak gelmiş olmak değildir. Orada olan Mesih’in yanı başında daima “Gel, Gel” çağrısı cınlamalıdır. Mevcudiyeti teminat değildir. Gelecek olsun geçmiş olsun (Mesih’in çoktan geldiği söylendi, en azından bir kere), geliş-i bir mevcudiyete karşılık düşmez. Çağrı da yetersiz kalır; bilinen bazı koşullar vardır –insanların çabası, ahlakı, tövbesi– ama hâlâ bilinmeyenler de vardır. Ve “Gelişin ne zaman?” sorusuyla karşılaşır, Mesih “Bugün” yanıtını verir ki, etkileyici bir yanıttır, demek ki bugünmüş. Şimdi ve daima şimdi. Beklenecek bir şey yok, oysa beklemek bir yükümlülük. Peki ya şimdi (*maintenant*) ne zamandır? Sıradan zamana ait olmayan, onu zorunlu olarak altüst eden, onu sürdürmeyen (*maintient*), onu istikrarsızlaştıran şimdi ne zamandır; özellikle de metin dışı, katı bir kurgusal anlatıya ait olan bu “şimdi”nin onu yeniden gerçekleştirilebilir-gerçekleştirilemez koşullara bağımlı kılan şöylesi metinlere gönderdiğini anımsarsak: “Şimdi, eğer biraz olsun dikkatini bana verirsen ya da sesimi dinlersen.” Son olarak, Hıristiyanlıktaki tanrısal ilkelerin tersine, Mesih’in tanrısal bir yanı yoktur: Teselli eder, haklıların haklısıdır, ama bir kişi olduğu, tekil birisi olduğu bile kesin değildir. Bir yorumcu “Mesih belki benimdir” dediğinde, bununla kendini yüceltmış olmaz, zira herkes belki Mesih olabilir, olmalıdır da, ama değildir; çünkü Mesih hakkında Hegelci dille konuşmak yersizdir: “mutlak dışsallığın mutlak içselligi”, hem de bütünüyle yersizdir çünkü Mesih’in

gelişi henüz tarihin sonu, zamanın ortadan kaldırılması anlamına gelmez; onun zamanı hiçbir kehanetin müjdeleyemeyeceği kadar gelecekteki bir zamandır ve bunu şu gizemli metinde de okumaktayız: “Tüm peygamberler –istisnasız– yalnızca Mesih’in zamanı (*épokhè?*) için kehanette bulundular. Gelecek zamana gelince, Sen’den başka hangi göz gördü onu, ey sana sadık olanlar ve beklemeyi sürdürenler için eyleme geçecek olan Rabbim.” (Levinas ve Scholem.)

◆ Hıristiyanlık neden Tanrı olan bir Mesih’e gerek duydu? Sabırsızlıktan dolayı demek, yetersizdir. Ama tarihsel kişilikleri tanrılaştırmamız pekâlâ sabırsızlıkla ilişkili bir manevradır. Ve neden bir Mesih fikri? Adaletin yerine gelmesinin, gerçekleşmesinin gerekliliği neden? Sonu olmayana neden katlanamayız, neden onu arzuluyoruz? Tarih siyasal bakımdan salt keyfi bir kargaşa olarak, anlamdan yoksun bir süreç olarak görüldüğünde Mesih umudu –aynı zamanda korku olan umut– kendini dayatır. Ama siyasal akıl da Mesihvari hâle gelirse, hem akla yakın (anlaşılabilir) bir tarih arayışının hem de Mesihçiliğin gereğinin (ahlaksallığın gerçekleşmesi) ciddiyetini elinden alan bu kargaşa, tüm çareleri haklı gösteren kasvetli ve tehlikeli bir zamanın tanığı hâline gelir yalnızca: Auschwitz olurken korunabilecek herhangi bir mesafe var mıdır? Auschwitz “vuku bulmuş oldu” demek, nasıl mümkün olabilir?

◆ Almandaki ifadesiyle son yargının verileceği gün, kıyamet günü: en genç gün, günlerin ötesindeki gün. Yargı zamanın sonuna saklandığından değil; tersine, adalet beklemez, her an gerçekleştirilmesi,

yerine getirilmesi gerekir, düşünülmesi (öğrenilmesi) de; her meşru edim (hiç var mıdır ki?) kendi gününü son gün ya da –Kafka’nın dediği gibi– tümüyle sonun günü kılar, artık sıradan günler silsilesinde konumlanmayan, ama en sıradan sıradanlığı sıra dışı kılan gün. Toplama kamplarıyla zamandaş olan biri artık ebediyen hayatta kalan olacaktır: Ölüm onu öldürmeyecektir.

◆ Modern zamanlarda yasaların yerine kuralların getirilmesi, yalnızca yasakla ilişkili olan iktidarın gizemden arındırılması yönündeki bir girişim değil, aynı zamanda teknolojinin ucu açık olanaklar çokluğunu gündelik yaşama sunarak Bir düşüncesinden özgürleştirme yönünde bir girişim olarak görünüyor. Ama yasa olarak adlandırılarda daima bir ikirciklilik olagelmıştır: *Kutsal*dır, egemendir, doğal olandan gelmekle övünür, kandaki asaletten dem vurur, iktidar değildir ama her şeye kadirliktir –ondan başkası yoktur; kendisini tatbik ettiği şey karşısında bir hiçtir: insanlık değil, yalnızca mitler, canavarlar, büyülenmeler. Yahudi yasasıysa *aziz*dir, *kutsal* değil: Günahın büyüyle kuşatmadığı doğanın yerine ilişkileri, kararları, emirleri, yani mecbur eden sözleri koyar; etnik olanın yerine etik olanı koyar; törenler dinseldir; ama gündelik olanı dinsel duygulanıma dönüştürmez, daha ziyade, pratikler, hizmetler vasıtasıyla ilmekleri atılan tarihsiz zamanı hafifletmeye çalışırlar, tarihsel anıların ve beklentilerin neşeli ışığı altında kılı kırk yaran bir rızalar ağı oluşturmak suretiyle. Geriye yargı kalır. Yargı en yüksek olana ayrılmıştır: Yalnızca Tanrı yargılar, eş deyişle Bir olan. Özgürleştiren Bir, zira hüküm sürebileceği hiçbir gök, ölçülebileceği hiçbir ölçü, onu düşünülebilir kılacak kadar bile olsa alçaltacak hiçbir düşünce

yoktur. Buradan gelir işte, Bir'i yoklukta erime olarak düşünmenin cazip olması, ya da Bir'i Yasa'nın amansızlığında geri dönen olarak düşünmenin cazibesi, uygulanmaktan ziyade korkudan titreten Yasa'nın, üstünde çalışmış olmaktan ziyade büyülenmiş derin saygıyla okumanın söz konusu olduğu Yasa'nın amansızlığında. Aziz Paulus bizi Yasa'dan kurtarmak ister: Yasa kutsal olanın, kutsal trajedinin, ölümden doğan ve ondan ayrılamayan yaşamın dramasına dâhil olur.

◆ Yasalar –yasaların yavanlığı (*prosaïque*)– belki zamanın görünmez görkeminin yerine mekânın çeşitli kısıtlamalarını koymak suretiyle Yasa'dan özgürleştirir; aynı şekilde kurallar, yasanın adındaki ve yasaya eşlik eden haklardaki iktidar çağrışımını –daima birincil olan iktidarı– ortadan kaldırır, ama öte yandan kurallar teknik olanın üstünlüğünü tesis eder ve teknik olan da katıksız bilimin olumlanması olarak her şeyi kuşatır, her şeyi kontrol eder, her şeyi kendi idaresi altına alır, öyle ki artık zorbalıktan bahsedilemediği için özgürleşme olanağı da kalmaz. Kafka'nın davası belki bu üç hükmün (Yasa, yasalar, kurallar) iç içe geçmesi olarak yorumlanabilir. Ama bu yetersiz bir yorumdur, çünkü bu yorumu kabul ettirmek için diğer üçüne bağlı olmayan bir dördüncü hüküm varsaymak gerekir. Bu dördüncü, edebiyatın hepsini de kapsayan hükmü olacaktır, ama edebiyat, başka bir düzene ve herhangi bir düzene (saf düşünülebilirliğin düzenine) bağlı olmaması, herhangi bir düzen adına simgeleştirilmeye izin vermemesi bakımından, bu ayrıcalıklı bakış açısını reddeder.

◆ *Bartleby*'de gizem yalnızca kopya (yeniden yazım) olabilecek yazının "saf"lığından, bu yazma etkinliğinin kaybolduğu edilginlikten ve olağan edilginlikten (yeniden-üretimden) hissedilmeksizin ve birdenbire her çeşit edilginliğin ötesine *geçtiği* edilginlikten geliyor: öylesine edilgin bir yaşam ki, ölümün gizlenmiş edebine sahip olarak, çıkışı ölüm olmayan, ölümü bir çıkış yapmayan bir yaşam. Bartleby kopyalıyor, durmaksızın yazıyor ve denetim benzeri bir şeye boyun eğmek için duramaz. (Yapmamayı) *tercih ederim*. Bu cümle gecelerimizin içli-dışlılığında konuşur: olumsuz tercih, tercihi silen ve tercihte silinen olumsuzlama, yapılmaması gerekendeki nötrlük, sözünü sakınma, inatçı denilemeyecek ve inadı şu birkaç sözcükle kıran yumuşaklık; dil, kendini daim kılarak, susmakta.

◆ *Acıyla düşünmeyi öğren.*

◆ Düşünme dolaysız görünüyor (düşünüyorum, varım), oysa o çalışmayla ilişkilidir, düşünmek için erken kalkmak gerekir, düşünmek ve düşündüğünden hiçbir zaman emin olmamak gerekir; yeterince uyanık değilizdir: uyanıklığın ötesinde uyanık kalmalı; uyanıklık uyanık kalan gecedir. Acı olarak, o, birliği bozar, ama bunu görünür bir biçimde yapmaz (gösterişli bir parçalanma ya da bölünmeyle yapmaz): sessiz bir biçimde yapar, sözcüklerin ardındaki sesi susturarak. Sürekli acı, yitik, unutulmuş acı. O, düşünceyi acı verici kılmaz. Yardımına koşulmasına izin vermez. Açığa çıkarılmayan yüzün düşünceli gülümsemesidir, yitmiş göğün ve toprağın, birbiri içine

geçmiş gündüz ve gecenin artık bakmıyor olana, ve dönüşe adanmış olarak hiçbir zaman gitmeyecek olana bıraktıkları.

◆ Yazılı söz; onda yaşamıyoruz artık; o, “dün her şeyin sonuydu” diye haber verdiğinden değil; ama o, bizim uyum kaybımız, kırılğan sözcüğün verilışı olduğundan.

◆ Ebediyeti, onu geçici kılmak için, paylaşalım.

◆ *Henüz söylenilmemiş kalan.*

◆ *Işıldayan yalnızlık, göğün boşluğu, ertelenmiş ölüm: felaket.*

Maurice Blanchot (1907-2003)

Felaket Yazısı

Sıradışı düşünce ve yazı üslubuyla, radikal yazı deneyiminin aşılmaz isimlerinden birisidir Maurice Blanchot. Yapıtlarını; eleştiri ve anlatı biçimleri ile felsefi söylemin sıradışı derinliklerini harmanlayan, herhangi bir tür altında sınıflandırılmayacak edebi bir özgünlükle kaleme almıştır. Yapıtlarında Nietzsche, Hegel, Heidegger, Hölderlin, Mallarmé, Valéry, Rilke, Kafka, Sade, Lautréamont, Artaud gibi filozof ve yazarlarla bitmek bilmez, sonsuz bir temas içindeyken; kimisi çağdaşı kimisi ise yakın dostu olan Levinas, Char, Celan, Sartre, Leiris, Klossowski, Laporte, Foucault, Derrida, Nancy, Duras, Mascolo, des Forêts gibi isimlerle de hem felsefi hem edebi hem de politik bir söyleşi içerisindedir. Tüm bu rastlaşmalar ve sonu gelmeyen diyaloglar, has bir edebiyat yaklaşımı ve kendi dünyasına çekilen yakın bir yabancılık içerisinde sürdürülür. Bu yakın yabancılığa Blanchot, dostluk adını vermiştir. Kendisine en yakın isimler olan Levinas, Bataille ve Antelme ile kurduğu dostluk yapıtlarının ruhunu baştan sona kat eder.

Politik çizgisi büyük değişimler geçirse de, Eze'deki uzun bir emekliliğin ardından 60'ların sonu ile birlikte, özellikle Fransa'daki 1968 olayı sırasında, kendine özgü radikal bir sol düşünceyi takip eder. Bu düşünce Birliksiz Birlik ya da Komünöter düşünce olarak adlandırılabilir. İlk eleştiri kitabı 1943'de çıkar: *Faux pas*. Prestijli dergiler için kaleme aldığı yazılar ardı ardına kitap olarak yayımlanır: *La Part du Feu* (1949), *L'Espace littéraire* (1955), *Le livre à venir* (1959), *L'Entretien infini* (1969), *L'Amitié* (1971). Christophe Bident'in deyiimiyle Blanchot, "hiç ulaşılmamış, gecenin kalbinden hep aşırılmış, 'başka gece'nin, artık 'varlığın gizlenmesi'ne açık yazarın uykusuzluğunu misafir eden gece"nin yazarıdır. 1968'den sonraki dönem fragmanter (parçalı) yazı zamanıdır: *Pas au delà*, *L'Écriture de Désastre* ve *La Communauté inavouable*. Sınırlarına dek zorlanmış parçalı yazı, dilin bir fısıldama olduğu ve merkeziliği silen bir duruş, şiire yakın bir kesintisizliğin deneyimi olarak yankılanır.

Monokl'dan Yazıma Hazırlananlar:

- 1- *Yazınsal Uzam*
- 2- *Kafka'dan Kafka'ya*
- 3- *Lautréamont ve Sade*
- 4- *İtiraf Edilemeyen Ortaklık*

Blanchot'un, edebiyat eleştirisi ve anlatının dışında, doğrudan düşünsel alanda konumlanan toplamalarının en görkemlisi, kuşkusuz, *Felaket Yazısı*. Burada, düşünce, çeşitli yönlerde –hep parçalanmış yönlerde– bellisorulara odaklanarak, sınır deneyimleri gerçekleştiriyor. Felaket, bu yapıtta, yazı terimiyle, ölüm terimiyle, başka terimlerle, Blanchot'yu sürekli çekmiş olanın çoğul içerikli adlandırması. Blanchot, *désastre* sözcüğünün etimolojisine gönderiyor: *désastre* – felaket– yıldızdan kopmak, öyleyse aydınlık ve merkezi bir güçten, onun toparlayıcı düzeninden, “kendine rağmen” ayrılmak. Felaket sözcüğü ikircikli: hem sonsuz zulmü ve acıyı belirtiyor, hem de yepyeni bir varoluşun ve yazının fikrini. Sürekli başkalaşmaya açık ve uçta, düşünce-yazı, kendi deviniminden başka bir sonuca ulaşmıyor, öyleyse sonsuz kalıyor, farklı tekrarların sonsuzunu çağırıyor.

AHMET SOYSAL

- ◆ *Biz ki, zamanın yollarında hep dönüştüyoruz, ne ilerliyoruz ne geç kalıyoruz: Geç erkendir, yakın uzak.*
- ◆ *Ebediyeti, onu geçici kılmak için, paylaşalım.*
- ◆ *Ve yine de, en uzak olanın yakınlığına, en hafif olanın ağırlığına, ulaşmayanın dokunuşuna ancak dostlukla yanıt verebilirim, karşılıklı da olmayan paylaşımı da olmayan bir dostluk ile, iz bırakmadan geçip gitmiş olana dostluk, bilinmeyenin mevcudiyetsizliğine edilginliğin verdiği yanıt olan dostluk ile.*

MAURICE BLANCHOT

